

МАРГИНА

32-33

ТИМОТИ ЛИРИ

БОРХЕС

СЕЛИН

ЛАРИ РИВЕРС

СКОПСКИ РАСКАЗИ

ТОЛЕРАНЦИЈА

АМЕРИКАНСКИ РАСКАЗ

СОДРЖИНА

МАРГИНА 32-33 октомври/ноември Редизајн 2011

МАРГИНА

Главен и одговорен уредник: Г.Н.Ом
Графички уредник: Небојша Гелевски
Компјутерска обработка: КОМА
Издавач: ТЕМПЛУМ

Насловна страница: Felix Scheinberger

4	Маргина- Елементи на самосвест
24	Тимоти Лири
76	Толеранција
114	Скопски Раскази
127	Локална сцена
149	Современ американски расказ
202	Борхес
232	Лари Риверс

Па, постоеја одредени реакции на текстот на г-динот Контра Банда(ш). За оваа прилика, во нашата постојана рубрика, одбравме да одговориме на некои од прашањата што на некој начин ги отвора текстот на г-динот Банда(ш): 1) зошто презир кон тнр. естаблишмент?; 2) зошто сленг?; 3) зошто псевдоними? Во четвртиот дел на најдебелите досега “Маргински елементи на самосвест”, делумно и како вовед во малиот тематски блок за Борхес, го пренесуваме текстот “Борхес и Дерида”.

(...) Статусот на интелекцијата е заснован врз еден систем од распространета измама, организирана по станици и меѓустаници, толку заплеткани и меѓусебно оддалечени што, во случај оваа или онаа станица да падне, целината не се доведува во опасност; но, кога ќе се појави решителен превратник, голем саботер, оној којшто удира врз централата, се дава знак за узбуна и членовите на заедницата од сите чиновни јуришаат на бедемите со врело масло. Интелекцијата има, според еднодушната согласност, општествена задача да ја критикува основаноста на институциите не нанесувајќи им штета, да ја преземе на себе улогата (за да спречи некој тоа да го земе за сериозно) на бранител на јавноста од малверзацији; таа е барон шарлатан. А нему во претставата му припаѓа улогата на бунтовник, но, се разбира, лажен бунтовник. Доколку од тоа се изроди некој кој не дува во истиот рог, стварен бунтовник, настапува паника во целиот театар.

(...) Зборував за мистификацијата врз која се засновани литературата, академијата, културниот мит; но тие не се единствените што лежат тука. Во нашата земја на естетократија - не знам што се случува на други места, несомнено истата работа, но, убеден сум, не во истата мера - сè што се гордее со тоа дека му припаѓа на владеечкиот сталеж се повикува, пред сè, на добриот вкус, на естетската особеност,

на убавиот говор, на убавото пишување. Страната на убавите уметности, убавите манири, убавата литература, е страна на посилниот. Сталежот на функции се прогласува себе си за културен заштитник и со тоа го зацврстува својот легитимитет. Тоа е неговиот резервен аргумент, неговата пропусница. Госпоѓата - госпоѓата Фина храна, госпоѓата Висока мода, госпоѓата Висока уваженост - знае дека со менувањето на своите конјуктиви кај водоинсталерот кој ја поправа чешмата ќе предизвика запрепастувачки стравопочит. Дури и кога госпоѓата нема пари да го плати поправањето. Напредувањето не се заснова врз богатство, туку на употребата на конјуктиви. Дали се внимавало на тоа? Дали доволно се внимавало на тоа? Мислам дека не. Митот за убаво пишување е дел од буржуаската одбрана. Ако сакате алчниот сталеж да го погодите во срце удриете го по неговите конјуктиви, по неговиот церемонијал на убав испразен говор, по неговите естетски пренемагања. Оној којшто еднаш ќе ги раздува сите тие моќници со кои сталежот мавта како врачевите со своите фетиши - неговите големи писатели, неговата Џоконда, неговите столови Луј XV, неговата убава граматика, неговиот изумрен стерилен јазик, целото негово купиште конзервирани мртвечки коски коишто ги потстава како уметност и култура - оној кому што ќе му успее да му дојде од газот до главата дека вистинската жива уметност, единствена, и вистинското инвентивно творештво се на негова страна, а не маскарадите под покровителство на министерствата, тој ќе го потисне алчниот сталеж. Но, можете да сметате на тоа дека алчниот сталеж ќе се брани. Тој својот мит го брани во свој стил: сите средства се добри, сите удари се дозволени. Јас, сепак, не верувам дека уште долго ќе го бранат од доказите што ги даде Селин.

(фрагменти од текстот “Селин кормилар” на Жан Дибифе)

Луј Фердинанд Селин

АРГО ГОВОРОТ Е РОДЕН ОД ОМРАЗА

Трињол случајно го сретнав, еден единствен пат во животот, помеѓу 1939 и 1940, додека работев како лекар во диспанзерите во Сартрувил и во Безон. Еден ден, тој влезе во канцеларијата на градоначалникот, сигурно по некоја политичка работа, личеше на тип од избран штаб, по малку вџашен, и изгледаше дека баш и не е среќен што ме гледа. Нè претставија, не сакав да помислат дека не го познавам. Повторно слушнав дека зборуваат за него по војната, што станал за време на окупацијата? Не знам... Од него ништо не сум прочитал. Но, Трињол не беше баш вистински арготист. Верувајте ми, јас добро знам што е тоа арго, добога, сите тие купишта арго дрдорење! Вистинското арго е Рововското арго. Она на Вијон, но, и тоа е по малку круто, особено она од Песната за стапот, за којашто, впрочем, ретко кој и слушал...

... Не, арго не се прави со помош на речник, туку со слики родени од омраза, омразата го создава арго-то. Тој говор е создаден да го изрази чувството на вистинска јадосаност. читајте L'Humanite, ќе најдете само неразбирливо доктринарно тропане. Арго-то е направено да овозможи работникот да му каже на газдата дека го мрази: ти живееш добро, јас лошо, ме експлоатираш и парадираш во својата лимузина, ќе те скинам... Но, денешното арго веќе не е искрено. Веќе не опстојува во кабинетот на истражниот судија. Сè уште го чекам оној скитник кој со своето арго ќе го натера судијата да збрише. Денес во затворите сите некако ги вовлекле роговите: Да, господине! В ред, господине! Сите припитомени, никој не зборува арго, лично се уверив во тоа. Одамна мина времето кога се закануваше опасноста стапот секој ден да стапи во штрајк.

Денес постои само кафеанскиот арго за полуфраери, со кој мафтаат одредени

риби, и некаков арго со англиски акцент, во употреба од 16-иот век. Впрочем, аргото не може да живее, затоа што тоа не е конструкција, тоа е како онаа куќа што ја видов во Берлин: во ѕидот дупкиште од десет метри, но вратата не може да се отвори. Нема тука никаква конструкција. Слушајте ги обичните луѓе во пиљара, кога во весник ќе прочитаат дека некој некого убил: ќе тропнат пар глупости и готово, нема натаму.

Филмот и Црниот бран сакаа да ја прикријат таа немоќ на арго-то, но тоа тогаш станува индустрија, како кај Трињол.

(Arts, 1957 г.)

Луј Фердинанд Селин

РАБЛЕ НЕ УСПЕА (ФРАГМЕНТ)

(...) Гледајте, кога станува збор за Рабле, секогаш се зборува она што не треба. Се говори, се повторува на сите страни: “Тој е татко на француската литература”. Па големо одушевување, благодарници, тоа оди од Виктор Иго до Балзак и Малерб. Татко на француската литература, о ла ла! Не е тоа баш толку просто. Вистинито зборувајќи, Рабле не успеа. Да, не успеа. Потфрли.

Тој сакаше да создаде еден јазик за сите, еден вистински јазик. Сакаше да го демократизира јазикот, беше тоа цела борба. Сорбона, докторите и сето тоа, тој беше против. Сè што беше прифатено и востановено, кралот, црквата, стилот, тој беше против тоа.

Не, тој не ја однесе победата. Победата ја однесе Амио, преведувачот на Плутарх: тој, во вековите што уследија, имаше многу повеќе успех од Рабле. Од него, од неговиот јазик живееме и денес. Рабле сакаше да го пренесе говорниот јазик во пишаниот јазик: пораз. Додека Амио, луѓето и денес сè уште го сакаат и уште повеќе Амио, сакаат академски стил. Тоа значи да се пишува г... со четири точки: скаменет јазик. Со него се полни колоните на утринското издание на еден голем дневен весник, кој себе си ласка дека има новинари коишто добро пишуваат. Тоа дава една вербална клоака која глатко тече, со убаво срочени реченици, и ситна, безопасна досетка. Питома, не премногу снажна, да не ја препадне публиката. Во тоа е поразот на Рабле, тоа е баштината на Амио. Вистинско ср... да продолжам. (...)

НЕ САМО ЗОШТО ПСЕВДОНИМ ТУКУ И ЗОШТО Е ПОДОБРО ДА СЕ ПОТПИШУВА МНОЖИНА ОТКОЛКУ ЕДНИНА

Во неколку наврати нескриено и тенденциозно ни се префрлаше дека не ги потпишуваме своите текстови и дека се криеме зад таму некакви си псевдоними.

Во денешниот момент на (македонското) новинарство кадешто лаже кој стигне, кадешто моралната одговорност во најдобар случај е мисловна именка, и кадешто мошне често ни за највулгарните и најприземни навреди не може да се добие ни минимален отчет, навистина е во ред прашањето зошто, кога веќе се залагаме за промена на состојбата, не потпишуваме одредени свои текстови.

Но ние всушност ги потпишуваме!

И ја воведуваме формата на колективно авторство. Писателот на текстот веќе не е сèзнаечкиот автор, оној којшто има директен пристап до вистината, туку место за средба на различни јазици/дискурси, искуства... Колективен автор - тоа не е хиерархиски начин на работа на “инвестибилни тимови” во коишто помладите соработници само го собираат материјалот за постарите редакциски волци стручно да го обработат, туку заедничка, колективна работа. Пишување со четири или шест раце! Два начини на мислење, две искуства, два ракописа, не даваат математички збир, туку нов квалитет - тоа е она што Вилиам Бароуз го нарекува “third mind”.

Bastard не е псевдоним, бастард е нужен производ на состојбата во која сме затечени, и неопходна последица од насоката кон која настаните се движеа. Бидејќи, за систематично да се поткрепува културата на контрадикции, за едно отворено свртување кон феноменот на масовната култура, за константно да се испитува привилегираната позиција на интелектуалецот, и за да се поддржат демократските промени, мора да се биде изрод, бастард. Некакво искуство кое би ги поддржало ваквите стремежи во (македонската) политичка и културна традиција, не постои,

што значи дека секој кој ги смета за свои во денешна (Македонија) мора да биде незаконско дете на сèприсутната национална традиција, значи бастард.

Од друга страна, електронската комуникација и конечно сајберспејсотго овозможија крајното ослободување - ослободувањето на умот од телото. Во сајбер просторот веќе никој не може да биде препознаен и класифициран според бојата на кожата, полот, националноста, староста. Или, доколку веќе сака да се смести, самиот може да си го избере идентитетот што му одговара - некој постоечки или сосема нов. Веќе никој не е врзан за физичките карактеристики доделени од природата, никој не мора да биде врзан со јажињата на традицијата - оваа комуникација не ги познава границите наметнати со културната и политичка хегемонија.

Ние просто избираме еден поинаков, некому неразбирлив заеднички идентитет, кој ниту индивидуалното ниту националното не ги признава како ултимативност, кој им се спротивставува на патолошките еготрипови на поединци, кој впрочем лежи врз трагата на постмодерните промислувања за отуѓеноста и немоќта на поединецот да влијае на процесите околу него.

Нашиот идентитет е оној на Adilkno, Critical Art Ensambl, Kraftwerk, Laibach/NSK или Luther Blissett!

Ние со тоа не ја губиме сопствената индивидуалност, токму спротивното, ние со претопување - никако втопување - во целината постигнуваме еден повисок степен

на расудување, помала можност за грешка, мултиплицирана желба за чекор напред, засилена волја за борба против старото. (...) Меинстримот не нè интересира. Медиокритетската и цмиздрава желба за сопствена потврда во очите на другите за нас не постои - постојат пределите на мислата, екстатичните полиња на дигиталната комуникација во кои секој се прифаќа и доколку воопшто се вреднува тогаш тоа се прави исклучиво според неговиот интелектуален производ.

И според ништо друго.

интелектуална кооператива BASTARD

Роберто Гонсалес
Ечеварија

**БОРХЕС И
ДЕРИДА**

Предтретото поглавје од првиот дел на “Платоновата фармација”, во Дисеминација, Дерида има три епиграфи, два од Борхес и еден од Џојс. Одломката од Џојс е идентификувана: потекнува од Портретот на уметникот во младост, и гласи вака: “чувството на страв од непознато го допре срцето на неговата досада, страв од симболи и знаци, страв од човекот налик на сокол чиешто име го носеше полетувајќи од своето заточеништво на крило исплетено од врба, Тот, бог на писателите, кој со трска пишуваше врз таблица и на својата тесна ибисовска глава носеше рогата месечина.” Оваа одломка се наоѓа помеѓу два наводи преземени од Борхес, кои се дадени - *helas* - во француски превод, и чиешто извор не е наведен. Првиот навод од Борхес гласи: “Општата историја продолжи да се одвива, и премногу човечките богови обелоденети од Ксенофан беа уназадени во ликови од поетската литература, или во демони - иако е соопштено дека еден од нив, Хермес Трисмегист, изговорил во перо променлив број книги (42 според Клемент Александриски; 20.000 според Хамбликус; 36.525 според свештениците на Тот - кој исто така е Хермес) на чии страници биле запишани сите нешта. Деловите од таа замислена библиотека, собрани или смислувани почнувајќи од третиот век, го сочинуваат она што се нарекува *Corpus Hermeticus...*” Не беше лесно да се пронајде оваа одломка бидејќи таа звучи како квинтесенција на Борхес. Наводот е преземен од “Паскаловата сфера”, еден есеј од книгата *Otras Inquisiciones* (Други истражувања), од 1952-та. Другиот навод од Борхес - последниот од трите епиграфи - гласи вака: “Друга школа тврди дека сето време веќе истекло и дека нашиот живот е само сеќавање или одраз во квечерина, несомнено кривотворен и испокасапен, од еден неповратен процес. Следната (школа, тврди), дека историјата на универзумот - и во неа нашите животи и најситните поединости од

нашите животи - е писмо кое го создава некој понизок бог со цел да се разбере со фаволот. Следната, дека вселената може да се спореди со оние криптограмски записи во кои нема секој симбол некоја вредност..." Овој навод (чиешто потекло пак не беше лесно да се пронајде) потекнува од славниот расказ на Борхес "Tlon, Uqbar, Orbis Tertius" со кој почнуваат Измислиците (1944). Бидејќи Дерида нè предупреди на значајноста на ваквите надворешни, "гранични" елементи како што се епиграфите, накусо ќе ги разгледам можните значења на тие одломки од Борхес и Џојс во врска со "Платоновата фармација" како посреден начин да се изнесат некои согледувања за односот помеѓу Борхес и Дерида. Јас на тие работи гледам како од стојалиште на човек кој се бави со книжевна критика и со историја на литература, а не од стојалиште на филозоф, и, се разбира, не ме интересира состојбата на критичкиот дискурс на трагата на Дерида и Борхес.

Дерида се осмелил да укаже, на сложен начин изложен овде, дека Борхес е еден од неговите извори; дека претставникот на скорешна, маргинална литература се наоѓа внатре средишната традиција, нагризувајќи ја, а пак и правејќи ја можна.

Третото поглавје од првиот дел на "Фармација", делот кому му претходат трите епиграфи, зборува за присутноста на египетскиот мит за Тот, когошто го споменува ликот на гласникот Теут, во Платоновите Федар. Се чини дека Дерида сака да објасни дека Теут ја одразува приказната за Тот, и дека неговото присуство кај Платон влегува во рамката на одредена структура на западната мисла, онаа според која пишувањето е осудено како лажно и изведено, наспроти гласот, за којшто се мислело дека претставува извор, пренесувач на вистината и носител на "присуството". Тот е бог на пишувањето, секретар, син на Ра, или Амон, богот-сонце, на чиешто место доаѓа. Тој е бог-месечина или бог на одразената светлина, то ест, бог на "изведеноста". Тот е прикажуван како систематски опортунист, кој понекогаш застанува на страната на Озирис, а понекогаш е против него. Тој исто така е и бог на смртта. Тот не само што го надоместува живиот јазик, туку освен тоа е задолжен за мачната работа на мерење на срцата и душите на мртвите; тој е бог сметководител, кој освен тоа е изумител на игрите на среќа и криптограмите. Тот е, значи, татковото друго, а едновременно и субверзивен момент на неговото

надоместување: “Богот на пишувањето е значи едновременно негов татко, негов син, и тој самиот”. Пишувањето е можно во тоа надоместување на таткото со привид на присуство. Таткото е глас; пишувањето е негова презентација. Но зарем не е Тот сè она што тука навистина постои? Не ли е ликот на таткото привид, а пишувањето игра на разлики, оние низ кои репрезентацијата се дистанцира од фантазматската априорност? Додека Тот е отфрлена форма на значење во рамките на западната метафизика, тој сосема лесно може да биде единствена можност за значење. Низ целата “Фармација” Дерида го разгледува присуството на тој жртвен јарец, тој pharmacos населен во самото ткаење на јазикот и репрезентацијата.

Скандалозното поимање на пишувањето, кое ги нагризува самите темели на нашата мисла од филологијата до семиологијата, опстојува во она што Дерида го нарекува текстуалност, неговата теорија на пишувањето како систем од придодавки кои се разликуваат едни од други а притоа взаем-но не се укинуваат. На мошне заобиколен начин Дерида како да навестува дека странската, источна митологија внесена во Федар воопшто не е странска, туку е составен дел од Платоновитот сопствен дискурс - значајна придодавка, би се рекло, која треба да се смести вон, а всушност припаѓа внатре. И на најблиското ниво од најситни поединости во текстот и во најширока можна смисла, тоа се идеите што претставуваат влог во односот меѓу Борхес и Дерида.

Да се вратиме на нашите три епиграфи. Сега би требало да биде појасно како тие се поврзани. Во првите два постои директна алузија на Тот. Во третиот алузијата не е директна, но сепак е доволно јасна: “подредениот бог” не може да биде никој друг освен Тот, богот секретар, писарот на Ра. И “криптограмите” исто така лесно можат да бидат алузија на Тот, кој не само што го “измисли” графичкото претставување туку и, како што видовме, самите криптограми. Тоа е очигледно. Останува прашањето што значат тие алузии? Дали тие епиграфи имаат само тангенцијална, помошна функција? Дали тие само го одразуваат значењето на тоа поглавје? Дали Дерида ни ги дава “изворите” на своите идеи? Но како можеме да зборуваме за извори во рамките на неговиот систем? Ајде да ги вратиме наводите во нивниот “изворен” контекст и да видиме дали таквата критичка вежба ни помага да почнеме да одговараме на некои од поставените прашања.

“Богот на пишувањето е значи едновремено негов татко, негов син, и тој самиот”. Пишувањето е можно во тоа надоместување на таткото со привид на присуство. Таткото е глас; пишувањето е негова презентација. Но зарем не е Тот сè она што тука навистина постои? Не ли е ликот на таткото привид, а пишувањето игра на разлики, оние низ кои репрезентацијата се дистанцира од фантазматската априорност?

“Паскаловата сфера”, од каде што е земен првиот навод, е есеј на три страници во кој Борхес низ целата историја на западната мисла и литература пронаоѓа траги од метафората што се наоѓа кај Паскал. Таа метафора, дека Бог е како сфера чиешто средиште е секаде, се сретнува кај Платон, преку Данте, до Паскал. Борхес го завршува својот есеј со добро познатиот dictum: Можеби сета историја е историја на различно интонирање на неколку метафори”. Ако на крајот од “Платоновата фармација” Дерида го сместува несводливиот механизам на јазикот над/пред мислата (а не обратно), “Паскаловата сфера” веќе го изнесла истиот аргумент. Метафората овде доаѓа на место на мислата. Борхесовиот заобиколен пат преку Хермес Трисмегист и митското потекло на Corpus Hermeticus е пат итро да се укаже на една маргинална, еретична традиција која исто така ја расеја метафората. Таа постапка е аналогна на Платоновите излет кон Египет во Федар.

Тие се вон текстот, претставуваат обична придодавка, а сепак се покажуваат како негов извор; но однапред зборувајќи што вели текстот, тие самиот текст го претвораат во придодавка.

Наводот од Портретот на уметникот во младост стои во посложен однос спрема својот извор. Одломката доаѓа од оној дел близу до крајот на романот, кога Стефан Дедалус треба да стане писател, што сосема одговара, бидејќи наводот алудира на преминот од симболот кон богот на пишувањето. Јасно е дека Стефан, за да пишува, мора да го совлада својот страв од “симболи и знаци”, со други зборови, од примени значења, од доктрина, литургија. Сето тоа е дел од светот на неговиот татко, свет што го поднесувал во училиштето, во црква, на универзитетот. Уште поприкладно е што неговото размислување се врти околу неговото име. Во таа одломка постои значајна преобразба на Икар, Дедаловиот син, во Тот, синот на Ра, некој вид оддалечување од грчката логоцентрична традиција со преместување во

египетскиот мит за богот на пишувањето. (Тешко е да не се забележи дека во ликот на Тот, наострениот клун на неговата ибисовска глава изгледа како инструмент за пишување, како гласот да е претворен во зашилено перо.) Икар паѓа во својот лет кон сонцето (Ра овде дава убав премин со тоа што е бог-сонце) и станува Тот, кој го надоместува таткото. Последната реченица во Портретот на уметникот во младост упатува на таа замена, која е направена без страв и чувство на вина: “27 април: Стар мој татко, стар мајстору, поддржи ме сега и секогаш на добро место”.

Наводот од “Tlon, Uqbar, Orbis Tertius”, потекнува од списокот на различните филозофски школи во Укбар. Двете школи оставени во наводот се оние коишто тврдат дека поимањето на Укбар е нешто придодадено на вселената откако целиот живот е докрајчен. Како пишувањето, и Укбар е придодавка која го заменила светот - трет свет, така да кажеме, без политичко значење. Како и во другите два цитата, и овој воведува странска - и тоа како - митологија, за да ја поремети логиката, логоцентричната логика, би рекол Дерида, на западниот дискурс.

Ако Борхес стана култен лик за Фуко, Дерида или Ролан Барт, тоа е токму поради систематската маргиналност којашто овде ја анализирав.

Овие епиграфи секако во одредена мера се прикладни, по тоа што ги најавуваат идеите или сликите содржани во самиот текст на “Платоновата фармација”. Таа прикладност се шири дури и кон фактот дека тие текстови се наоѓаат вон. Но има уште нешто. Зошто е, на пример, схемата Борхес-Џојс-Борхес? Зошто повторување? Односно, дали тоа е повторување? По што се разликуваат тие епиграфи? Додека сите три наводи го споменуваат Тот, и сите три, во извесна смисла, однапред укажуваат на логиката на надоместување, нивниот след ја отелотворува самата таа логика. Наводот од “Паскаловата сфера” упатува на митското потекло на пишувањето, на основањето на Александриската библиотека. Хермес Трисмегист зборувал во перо “променлив број книги...” Тој овде е како глас на татко, кој ја создал библиотеката. Во наводот од Џојс, како што видовме, се наоѓаме во царството на синот, додека тој се преобразува од Икар во Тот, од ефеб во бог на пишувањето; неговиот страв од симболи и знаци, знаци на таткото, го води кон пишувањето. Наводот од “Tlon, Uqbar, Orbis Tertius” нè води во царството на надоместоци, не само во поединостите што веќе ги видовме, туку и уште појасно, ако помислиме

на самата приказна. Статијата за Укбар (од која наводно писателот ги присобрал известувањата) не се појавува, според зборовите на раскажувачот, во четириесет и шестиот том на Англо-Американската Циклопедија, туку: “Томот што Бјој го донесе беше всушност XLVI том на Англо-Американската Циклопедија. На лажниот омот и рбетот, алфаветската назнака (Tor-Ups) беше како и на нашиот примерок, но наместо 917 имаше 921 страница. четирите додатни страници ја опфаќаа статијата за Укбар; тој не беше предвиден (како што читателот веројатно забележал) со алфаветска назнака. Подоцна утврдивме дека меѓу томовите нема други разлики. Обата (како што ми се чини дека напоменав) го претставуваат препечатено десетото издание на Енциклопедија Британика. Бјој го набавил својот примерок на некоја од многубројните распродажби.”

Укбар, значи, е придодавка, свет во кој, како и во Тотовите производи, книгите од “филозофска природа неизоставно содржат теза и антитеза, строги причини за и против одредена доктрина”. Борхес се повторува во третиот епиграф, но не сосема, во следот Борхес-Џојс-Борхес. Друг пат тој го зазема местото на првиот Борхес, но и го надминува: “Богот на пишувањето е значи едновременно неговиот татко, неговиот син, и тој самиот”.

Сега можеме да видиме дека овие три епиграфи - во самата средина на првиот дел на “Фармацијата” - заземаат прикладно важно место. Тие се вон текстот, претставуваат обична придодавка, а сепак се покажуваат како негов извор; но однапред зборувајќи што вели текстот, тие самиот текст го претвораат во придодавка. Борхес-Џојс-Борхес епиграфите, уште повеќе, ја играат во “Фармацијата” улогата слична на онаа што ја има митот за Тот во Федар; странска митологија која е вклучена во аргументите што ги изложува текстот, но која всушност ѝ припаѓа на сопствената структура.

Дерида во Борхес и Џојс ги споил двете клучни фигури на модерната литература, кои историјата сепак веќе ги споила. Како што е познато, Борхес го напишал еден од своите први важни есеи за Уликс. Но нивното спојување овде е интересно по нивната положба во однос спрема текстот на Дерида и по нивниот сличен однос спрема митот за Тот и Платоновниот текст. На друго место напишав дека важноста на Џојс во Латинска Америка се врзува за фактот дека неговиот однос, како ирски

писател, кон англиската традиција е сличен на односот на латиноамериканските писатели кон шпанската (и европска традиција воопшто). Во обата случаи тој однос може да се разбере во значењето кое Дерида го предложи со своите епиграфи, како надоместок кој ја повторува изворната традиција, заземајќи го нејзиното место, одново испишувајќи ја однатре, но секогаш како тоа всушност да е еднадвор.

Бидејќи го зборувал јазикот на таа област, Гарсиласо е во состојба да доведе во прашање добар дел од она што тие историчари го напишале, но тој тоа го прави секогаш инсистирајќи на секундарноста на своето дело.

Дерида се осмелил да укаже, на сложен начин изложен овде, дека Борхес е еден од неговите извори; дека претставникот на скорешна, маргинална литература се наоѓа внатре средишната традиција, нагризувајќи ја, а пак и правејќи ја можна. Се разбира, како и Борхес, и Дерида сака да укаже на присуството на еретички традиции, каква што е кабалата, во западниот дискурс. Ни Борхес ни Дерида не ја преземаат хегемонијата на грчко-римскиот дискурс здраво за готово; обајцата се наклонети кон извесен јудаизам во своите контакти со текстовите, а Борхес сака да замислува: “Александрија да однесеше победа наместо Рим, необичните, вознемирувачки приказни што овде накусо ги раскажав /пишуваше за гностицизмот/ ќе беа складни, величествени и обични. Тврдењата како она на Новалис, “животот е болест на духот”, би се трупале во канонските книги”.

Не е ли еден сиров, лого- и етноцентричен гест, да се пресврти ситуацијата и маргиналноста да се претвори во општо решение?

Латиноамериканските писатели, како и самиот Борхес, Лесама Лима, Карпентјер, Сардуј, Пуиг, и други, пишуваа од такво стратешки маргинално место. Тоа објаснува, ми се чини, зошто историски се поклопија скорешниот бум на латиноамериканската литература и експлозијата на француската критичка мисла. Постои, се разбира, *petite histoire* која го објаснува тоа поклопување, која е во врска со присуството на писатели како што се Сардуј, Пас, Маркес, итн., во Париз. Но зад тоа е исткаена подолга историја. Ако Борхес стана култен лик за Фуко, Дерида или Ролан Барт, тоа е токму поради систематската маргиналност којашто овде ја анализирав. Конечно, ако заземеме потполно историцистички став, би можеле да кажеме дека од своите заплеткани почетоци латиноамериканската литература покажуваше некои својства

на пишување слично на она што го дефинираат Борхес и Дерида. Можеби најдобар пример е делото на припадникот на Инките, Гарсиласо де ла Вега. Неговото главно дело, Кралските коментари (1609, 1616), претставува, како што и насловот навестува, текст кој стратешки се сместува како секундарен, како коментар; Гарсиласо само сака да го исправи и дополни, вели, делото на шпанските историчари за царството на Инките. Бидејќи го зборувал јазикот на таа област, Гарсиласо е во состојба да доведе во прашање добар дел од она што тие историчари го напишале, но тој тоа го прави секогаш инсистирајќи на секундарноста на своето дело. На неговите текстови им претходат текстовите на шпанските историчари, усмената историја на Инките која му ја обелоденил еден од вујковците (замена за татко), христијанската историја, за која тој тврди дека во својот судбински облик го вклучува Перу. Освен тоа, Гарсиласо својот текст не го напиша на мајчиниот јазик (кечуа), кој токму дословно му е мајчин, туку на јазикот на татка си, односно на шпански. Текстот на Гарсиласо е направен, значи, на татковиот јазик, кому не му припаѓа - или кој не му припаѓа на авторот - и од коментари на претходен повеќекратен текст. Да победеше Куско, би можеле да речеме, парафразирајќи го Борхес, приказните кои се само додатоци во Кралските коментари ќе се појавуваа во канонски книги. Слична ситуација се покажува кај писатели какви што се Карпентјер, Борхес, и други на кои шпанскиот не им бил прв јазик и чиишто дела се составени од одломки и коментари на средишната традиција, наводно западна.

Но можеме ли ние Борхес да го проникнеме со толку пресудна моќ во историјата? Со други зборови, можеме ли да ги претвориме неговите текстови, а со нив и целата латиноамериканска литература, во изворен надоместок, ако ми се дозволи овој оксиморон? Не е ли еден сиров, лого- и етноцентричен гест, да се пресврти ситуацијата и маргиналноста да се претвори во општо решение? Мислам дека тоа би било спротивно на логиката на нашите три епиграфи од “Фармацијата”, или барем на логиката на моето херменевтичко постапување спрема нив. Истото прашање се поставува и на ниво на книжевната историја: дали Борхес е извор, или барем извор за Дерида? Како може да се постулира антериорноста во рамките на системот на Дерида? Дали Борхес е слепиот татко на постструктуралистичката традиција? Но ако тој не е извор, зошто Дерида покажува кон него со овие епиграфи?

Дали Борхес и Дерида всушност ги вложуваат и самите своите напори во корист на јазикот кој има сопствена супстанцијалност, и во корист на еден романтичарски сон за зборови коишто не ги означуваат предметите туку самите се предмети?

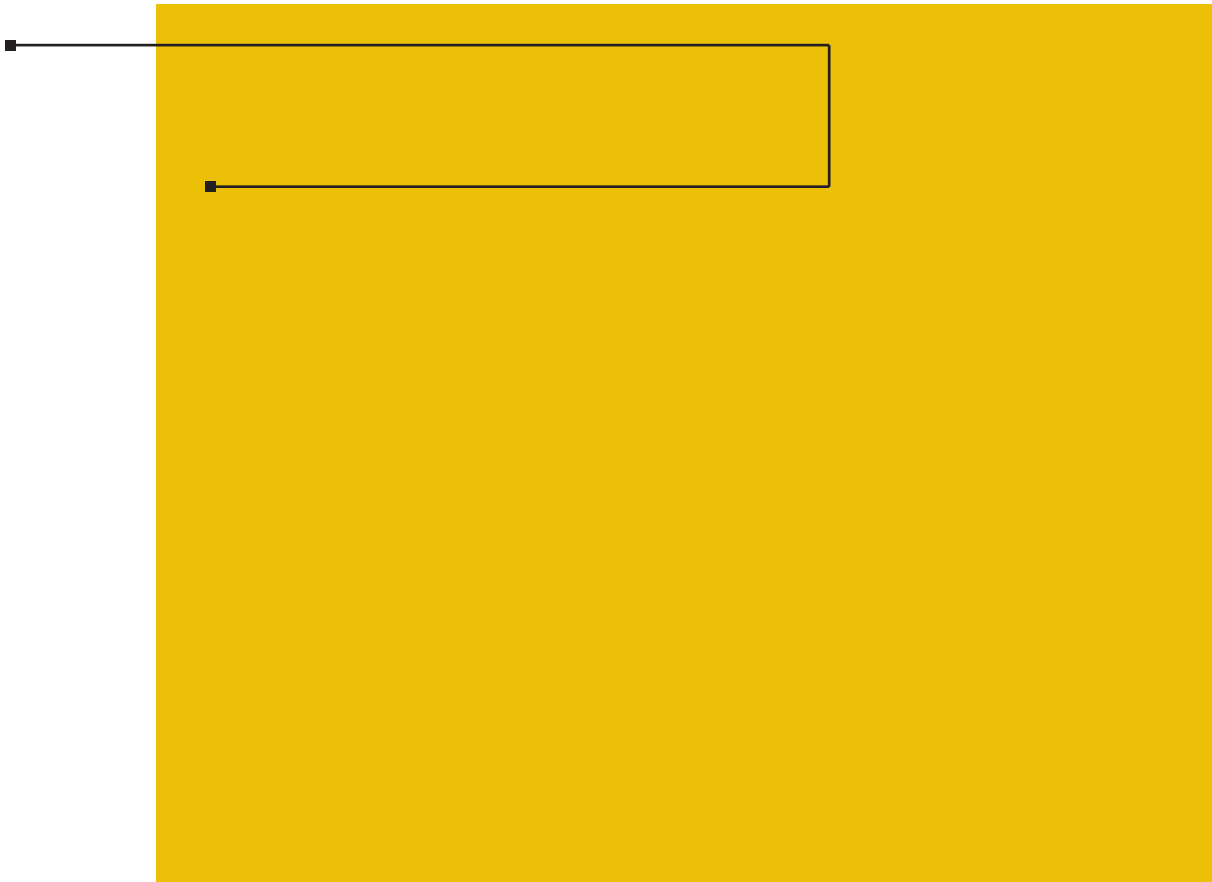
Вториот епиграф од Борхес во третото поглавје од првиот дел на “Фармацијата” - како што видовме - го повторува Борхес од првиот навод, а сепак и го надмавнува. Ако Борхес го претвориме во логоцентричен татко, во поседник на трансценденталниот означеник, собирач на Негативноста, тоа би значело да се искриви мислата на Дерида. За Дерида секогаш ќе постојат размаци, одложувања, текстуалноста не како однос помеѓу авторитативниот текст и неговите коментари во фрагменти, туку секогаш веќе фрагменти, грами и диференции, како што тој ги нарекува. Борхес може да се појави во две одломки што ја опкружуваат Џојсовата одломка, но тоа се две различни траги, од кои не би можеле да го изградиме, или реконструираме, хипостазираниот БОРХЕС, кој би можел да ни даде објаснување за текстот на Дерида. Амбивалентната положба на одломката веќе навести такво порекнување.

Но ако е така и кај Борхес и кај Дерида - исчезнување на anteriornоста и авторитетот, трансценденталниот означеник, било Текст или Автор - зарем не се соочуваме со еден голем, радикален раскин или прекин со модерната традиција? Со други зборови: зарем отсуството на таквиот текст или авторитет не го дезактивира механизмот на најсеопфатниот троп во модерната традиција - иронијата? Иронијата е можна кога е постулирано присуството на некој авторитативен систем на знакови кој ја носи вистината; модерната текстуалност настанува од ирониското оддалечување од тој извор, но ако не постои магнетно поле кое би ни укажало на насоката во текстот, фрагментите слободно летаат не чувствувајќи дека се раздвоени, ниту чувствуваат носталгија по знаење која е присутна низ целата модерна традиција.

Радикалното читање на Борхес/Дерида, сигурен сум, би покажало дека сме дојдени до таков раскин, иако Дерида не е наклонет да прифати “пресудни раскини”. Но, дали навистина сме дојдени до таму? Дека опасноста од тоа дека можеби сме дошле до таков раскин им е на ум на критичарите на трагата на Борхес/Дерида - во тоа нема сомневање. Мојот пријател и колега Џефри Хартман во една своја книга зборува

не само за чување на текстот (што е наслов на книга), туку ја завршува книгата со извонредното размислување за зборот како рана кое јас би го насловил критичарот како врач. Хартмановото вложување во романтизмот е премногу големо за тој да не се чувствува загрозен од Дерида. Се прашувам, сепак, не ли е Хартмановиот гест, кој, алудирајќи на зборот не само како на рана туку и како на мелем (мелем за рана која би била размак, грама, диференција), со тоа давајќи му на зборот повеќе лековити отколку значенски својства, всушност ист како оној на Дерида и Борхес? Дали Борхес и Дерида всушност ги вложуваат и самите своите напори во корист на јазикот кој има сопствена супстанцијалност, и во корист на еден романтичарски сон за зборови коишто не ги означуваат предметите туку самите се предмети? Кај Дерида, тој романтичарски гест може да се најде во неговиот згуснат, алузивен, цојсовски стил, а кај Борхес во неговите раскази, чијашто заводливост (лековитост) останува и покрај негативноста што ја содржат. Ленротовата смрт на крајот од “Смртта и бусолата” е херојска смрт - тој е мал трагичен херој во потрага по некој вид оригинален Текст когашто Борхес непрекинато го порекнува. И покрај нивната хиперкритичка надворешност, Борхес и Дерида сосема убаво можеа да работат не на деконструирањето на литературата, туку на нејзиното реконструирање.

превод: Г.Н.Ом

ТИМОТИ ЛИРИ

На 31 мај годинава почина една од најхаризматичните личности на модерното доба, единствениот човек во 20-иот век кој успеа да стане поп-икона за неколку генерации (дедовци-баби, татковци-мајки, синови-ќерки), име коешто во иднина веројатно ќе биде синоним за нашето време (крај на векот) - ТИМОТИ ЛИРИ. Во Маргина веќе во два наврати го претставивме Лири (бр. 17-18 и 21), а овојпат се решивме за едно покомплексно претставување на текстовите на Тимоти Лири.

ТИМОТИ ЛИРИ се родил на 20 октомври 1920 година, во Спрингфилд, Масачусетс. Неговите родители, Сер Тимоти Лири и Абигал Ферис, биле Ирски католици, но потекнувале од екстремно различни социјални контексти.

Семејството на мајка му Абигал било “традиционално, ориентирано кон семејството, сомничаво кон сè што е забавно, лекомислено, невообичаено”. Тие биле сурово моралистични и фанатично религиозни. Во нивната куќа владеела “недоверба кон мажот и сексуалноста. Не можам да се сетам ниту на еден момент на опуштена веселба.”

Семејството на татко му било “топло, сочно и многу различно од она на мајка ми.” Лириеви беа “урбани, секси, ентузијастични, ориентирани кон себе и љубители на забавата. За еден Лири, индивидуата е она што е важно и колку нешто е подрско, толку е подобро.”

Научната кариера на Тимоти започна со “Интерперсонална дијагноза на личноста (The Interpersonal Diagnosis of Personality) 1950 година, прогласена за најдобра книга на годината од Американското психолошко здружение. Тој е автор на повеќе од триесет книги во кои пропагира контроверзни политички и научни идеи.

Неговите експериментирања со психоделиците во 1960 година беа прогласени за штетни и во 1970 год. Лири беше затворен и осуден на триесет и седум години. Откако беше ослободен во 1975 год., интензивно работи во полето на компјутерски дизајн. Работел со Epix, Electronic Arts, Activision и Auto-Desk и настапувал на Ars Electronica во Австрија и Cyberthon во Сан Франциско, во 1990 година, потоа на Worldcon во Чикаго 1991, и Dragon Con во 1992. Лири иднината ја гледа како време во кое виртуелната реалност ќе ги елиминира патувањата и луѓето ќе комуницираат преку “телеприсуство”.

Лири имаше харизматична појава, теле или не, не му беше непозната сцената, екранот ниту студиото. Напишал и играл во бројни презентации и продукции (Turn on, Tune In, Drop out; Chang's Nice Dreams; Hard Knocks; Snowscan; Medium Rare; Datal Skies....) Снимал со Џон Ленон и со Џими Џендрикс. Служел војска, се кандидирал за гувернер во Калифорнија. Дизајнер е на интерактивните компјутерски програми (Mind mirror, Life Adventure, Head Coach Master Mind и Neuroromanser), како поп икона на Американската авангардна мисла самиот е субјект на многу статии, приказни и секојдневни разговори.

Тимо́ти Лири

ВЕЧНА ФИЛОЗОФИЈА НА ХАОСОТ

Во овие илјадници години стана очигледно дека основна природа на универзумот е екстремната комплексност, необјаснивиот неред - таа таинствена, заплеткана величина популарно позната како Хаос.

Поетичните Хиндуси веруваа дека универзумот е приспивен танц на илузијата (маја). Парадоксалните, психо-логични Будисти зборуваа за празнина, премногу комплексна - можеби еден трилион пати покомплексна од човековите можности да ја дофати и сознае со својот А-Б-Ц-1-2-3 систем за процесирање на зборови (ум).

Кинескиот поет-философ ЛаоЦе зајадливо нè потсетува дека тао е постојано променлива комплексност со брзина на светлината, недостижна и недофатлива за нашите прсти и палци кои работливо ги испишуваат буквите врз нашата алфанумеричка тастатура и умствените оперативни системи.

Сократ, тој горд, самоуверен Атински демократ, индискретно се избрза откривајќи ја опасната вистина со зборовите: “Целта на човечките суштества е да се спознаат себеси”. Ова без сомнение е најсубверзивната парола што се виори над вековите хуманост, најпредизвикувачката налепница врз нивните невро-авто-мобици.

Индивидуалистичкото мислење е првиот грев на Јудео-Христијанско-Исламската Библија. Тоа ги саботира обидите на авторитетите да го средат хаосот.

Првото правило на секој закон-и-ред систем е да ги тривијализира-демонизира опасните поими како што се Јас, Индивидуални цели и Индивидуално знаење. Да се мисли со сопствена глава е ерес, предавство, blasfemiја. Само ѓаволот и сатаната го практикуваат. Креативното мислење, “залагањето за нешто”, станува капитален криминал. Важи правилото “Пет лични грешки и исфрлен си”, за стотици илјади

Протестантски отпадници за време на Инквизициите на Римското папство - да не го забравиме палењето на вештерките изведувано од страна на Протестантите кога тие го преземаа раководењето со одделението за контрола на Хаосот.

Сè е многу едноставно за чуварите на законот и редот. Тие се бесмртни богови и божици таму горе, во Големата заедница на Олимп. А овде сме ние - безвредните смртници, робувајќи наоколу, овде долу, во евтино изнајмените живеалишта.

Концептот на индивидуи со право на избор и идентитет делува сосема лудо, ужасен кошмар - не само за авторитарните бирократи, туку и за здраворазумските либерали. Хаосот мора да биде контролиран!

Стандарден начин да се припитоми и одомаќи невозможната комплексност што нè опкружува е да се изумат неколку “бајковидни, самовилски” Богови, колку поинфантни толку подобри, и да се постават неколку детски правила: Почитувај ги мајка ти и татко ти, итн. Правилата се едноставни и логични. Пасивно покорувај се. Моли се. жртвувај се. Работи. Верувај.

И потоа, Слава им на досадните, не дозволувај ги тероризирачките идеи на индивидуалците што се мотаат наоколу во овој бесмислен несреден универзум, обидувајќи се самите да создадат некакво индивидуално сопство.

ХАОС ИНЖЕНЕРСТВО

Првите инженери на Хаосот можеби се Хинду мудреците кои создадоа метод за ракување со мозокот наречен Јога. Будистите создадоа еден од најголемите “направи сам” прирачници за ракување со мозокот: Тибетанската книга на мртвите. Кинеските Таоисти развија учење за препуштање на она што тече - не-закачување за структурите на идеите, постојано менување и еволуирање. Пораката е: Биди кул. Не паничи. Хаосот е добар. Хаосот создава неограничени можности.

Небулозната Сократовска идеја Стори го тоа сам, што ја создаде модерната демократија, е практична, здраворазумска, разиграна Атинска верзија на Хинду-Будистичката-Таоистичката јога. А се сеќавате ли до каде овие будалштини ги доведоа Индија, Тибет, Кина? Знаете каде!

Најопасната идеја е оној лудачки, мегаломански поим

ЗНАМ!

што го дефинира робувачкото човечко суштество како мислител. Нечуена дрскост! Робот е поттикнат да стане филозоф! Слугата тежнее да биде психолог! Потенцијален јогиски мудрец!

Оваа ерес е претходница на подоцнежното прогласување на атеистичките еволуционисти како Лине и Дарвин, дека нашиот супер-шимп вид всушност е Фемина (Хомо) сапиенс сапиенс.

ХАОСОТ ОДНАДВОР

Со векови постоеше фанатично табу против научните сознанија. Зошто? Заради стравот од Хаосот. Фактите за нашето (наизглед) безначајно место во галактичкиот танц се толку навредувачки за контролирачките фрикови кои се обидуваат (така мажевно и ревносно и сериозно) да раководат со Хаосот што забрануваат секаков интелегентен обид да се погледне таму надвор и да се согледа славната комплексност.

Во еден момент, средствата што ја менуваат свесноста како што се микроскопот и телескопот беа криминализирани од истите причини заради кои подоцна се забрануваат психоделичните растенија. Тие ни овозможуваат да сирнеме во делчињата и зоните на Хаосот.

Галилеј беше измачуван а Бруно заврши во Ватиканската микробранова печка поради тврдењето дека Сонцето не се врти околу земјата. Религиозните и политичките Хаос-фобичари, природно, сакаат убавиот, уреден, лагоден универзум да се склопува околу нив.

Во последниот век науката разви технички проширувања на човековиот сензорен апарат коишто ја потврдија вистинската сенишна природа на комплексноста во која живееме.

Свездената астрономија опишува еден универзум на фантастична разновидност: стотици билиони ситни ѕвездени системи во нашата мала галаксија, стотици билиони галаксии во нашиот малечок универзум.

ХАОСОТ ОДВНАТРЕ

Во последните децении на 20-тиот век, научниците започнаа да ја проучуваат комплексноста во внатрешноста на човековиот мозок.

Хаос!!!

Излезе дека мозокот е галактичка мрежа од стотици билиони неврони. Секој неврон е информациона систем комплексен како компјутер. Секој неврон е поврзан со десет илјади други. Секој од нас е опремен со универзум од неврокомплексност недостижна за нашите алфанумерички умови.

Оваа моќ на мозокот од една страна е најпонижувачкиот факт на нашето актуелно незнаење, а од друга, најблескавата перспектива на нашата потенцијална божественост - кога еднаш ќе започнеме да учиме како да управуваме со нашите мозоци.

ХУМАНИЗАМ: НАВИГАЦИОНЕН ПЛАН НА ИГРАТА

Теоријата на хаос ни овозможува да ја вреднуваме нашата задача: разбирање, уживање и славење на волшебната природа на целиот универзум - вклучувајќи ги тотално лудите парадокси внатре во нашите мозоци.

Активирањето на таканаречената десна мозочна хемисфера ги елиминира последните табуа околу разбирањето на Хаосот и обезбедува практична основа за

филозофијата на хуманизмот - поттикнувајќи нè да се здружиме со другите за да создадеме наши сопствени верзии на Хаос.

... Во 1950-тата година, скромниот црно-бел телевизор го означил раѓањето на електронската култура. Одеднаш, луѓето развија електронска технологија и знаеја како да ракуваат со мозокот и да го репрограмираат умот.

Невролошката ситуација е оваа: Јазичните патеки се втиснуваат во мозокот меѓу третата и осмата година. Медиумот што се користи дома ќе го формира мозокот на овие деца. Лингвистичките психолози (Ноам Чомски, Пијаже) покажаа дека јазиците се вградуваат за време на овој краток прозорец на вулнерабилност или спремност. Ова значи дека домашните медиуми што семејството ги користи ќе ги формираат датотеките на процесирање на мислите (десната хемисфера) на детето. Промена на умот (реформирање) може да се случи само во услови што ја дуплираат “домашната култура”.

Тимоти Лири

ЕЛЕКТРОНСКИ КУЛТУРИ

Ако родителите не читаат или ако дома нема весници, списанија, книги, децата се во голема мера хендикепирани кога срамежливо (или дрско) ќе влезат во застрашувачката, обезличена првоодделенска училница. (Многу добри учители го разбираат овој принцип, па ја претвораат училницата во домашна атмосфера на поддршка.)

Сите ние ги чувствуваме импликациите за реформатирање на умствените фајлови (широко познати како помош во читањето). Културите или индивидуите кои сакаат да се променат мораат да користат различен јазичен медиум. На еден неписмен, деликвентен член на банда, ние му нудиме максимално сигурна, домашна околина, набиена со медиумски тренери. Малком Џ на пример, го подучуваа да чита строгите и топли родителски фигури во еден затвор во Масачусетс.

Останатото би требало да го знаете!

СТАДИУМИ НА ХУМАНИЗАЦИЈА

Како што го враќам филмот наназад низ моите седумдесет и плус години на служење како СамоРегулирачки Агент и Еволуциски Скаут, ова гледиште се појавува во фокус. Нашиот вид, низ седум децении, претрпе поголеми, побрзи, покомплексни бранови на мозочни промени одошто припадниците на нашиот вид доживеале во последните 25000 години.

Број на (племенски) генерации од пештерското сликање до пишувањето на рака и јавната, широко-прифатена Египетска уметност (3200. п.н.е)?

►► **Околу 1500.**

Број на (феудални) генерации од пирамидите до Нотердамската катедрала, сликањето со масло или азбуката?

▶▶ Околу 320

Број на генерации од првата печатена книга (првиот домашен медиум) до радиото, телефонот, видеото, филмовите (1950)?

▶▶ Околу 23

Број на генерации од пасивната, црно-бела телевизија (1950) до мултиканалните, мултимедијални, интерактивни дигитални домашни екрани?

▶▶ 3.

ГЕНЕРАЦИСКА РАБОТА

Секоја генерација од 1950 па наваму е еквивалентна на еден период или на еден еп или на една ера од минатата историја. Секоја следна генерација достигнува помоќни електронски-јазични орудии. За прв пат можеме да ја разбереме механиката на еволуцијата - јазикот и технологијата. Најпосле, еволуцијата на моќта на човековиот мозок ја достигнува оптималната мутациска брзина. Електронските мозочни орудии се менуваат толку брзо што секои петнаесет до дваесет години новата генерација создава нов вид.

Секој стадиум на човековата култура дефинира меметичка еволуција во однос на неговите медиуми, неговиот јазик. А медиумите и јазикот на културите, одредуваат дали тие активно се развиваат или остануваат пасивни и непроменливи.

Статичните култури имаат цврсти, железни лингвистички заштити против промената. Нивните медиумски јазици се само-реплицираат преку повторување, учење напамет и сл. Нивните репродуктивни медиумски јазици ја величаат смртта

како чекор кон вечниот живот во добро-рекламираните, совршено раководени пензионерски заедници наречени Рај и слично. Нивните медиумски јазици ги заштитуваат од тоа да бидат изложени, заразени или оплодени од други јазици.

За да ја илустрираме важноста на јазикот во културната солидарност, го наведуваме примерот на Иранскиот шиитски ајатолах кој дава 5 милиони долари награда за “главата” на авторот Салман Ружди, заради неколку табуизирани зборови во еден роман објавен во далечната Англија. Или случајот на милитантните Христијани што се обидуваат да ги натераат буџетски финансираните училишта да подучуваат библиските теории за постанокот.

Културите се развиваат само ако нивните медиумски јазици имаат вградени програми:

1. За обесхрабрување на простото само-реплицирање;
2. За стимулирање на самопромена преку шокантен хумор, непристојни контракултури, хаотичност, итн.;
3. За поттикнување фузија со други култури, и спојување со други медиумски јазици.

Феудалните јазици не даваат зборови или знаци што го поттикнуваат, толерираат или барем спомнуваат поимот еволуција во животот на земјата. Семоќниот машки Бог создава и контролира. Рајот е одредиште. Хаосот, комплексноста, промената, се демонизирани, табуизирани.

Техничките инженери од индустрискиот период (1500-1950) објавуваа текстови, упатства и прирачници во кои ја дефинираа еволуцијата во термини на Њутновите-Дарвинови-Гордон Лидиеви компетитивни обиди за моќ: опстанок на најбруталните, или според правилата.

ИНФОРМАТИЧКИ ПЕРИОД (1950-2010)

Во информатичкиот период, еволуцијата е дефинирана во термини на мозочната моќ.

- Способност да се управува мозокот: да се активираат, унапредат, вклучат, досегнат невроканалите;
- Способност да се реформираат и ре-едитираат мисловните фајлови;
- Способност да се примаат, процесираат, испратат пораки со брзина на светлината.
- Способност да се комуницира во мултимедијален мод; да се создадат аудиографски речници и граматика.

ЧЕТИРИТЕ ЕЛЕКТРОНСКИ (СВЕТЛИ) КУЛТУРИ И КОНТРАКУЛТУРИ

Бидејќи моќта на мозокот експоненцијално расте, доста прецизно можеме да ги лоцираме родендените на пост-механичките култури.

Американците кои беа на возраст од три до пет години околу 1950 станаа првите припадници на примитивната електронска култура. Како деца, тие седеа пред телевизорот и научија како да го вклучат, да се приклучат и да го исклучат. Можеме да ги наречеме “Биверси” - деца од генерацијата “Тато знае најдобро”, чии родители беа она што понекогаш се нарекуваше “конформисти”.

Тие беа среќни. Но не беа кул. Нивната учтива пасивност ја предизвика совршената спротивност - контракултурата, која првенствено се појави за време на социосексуалниот формативен прозорец познат како адолесценција.

Хипстери! Битници! Бунтовници! Пушеа трева. Се дрогираа. Презираа телевизија. Беа шокантно писмени. Пишуваа прониклива поезија и поетична проза, го сакаа џезот на Афро-американците. Сексуално експериментираа.

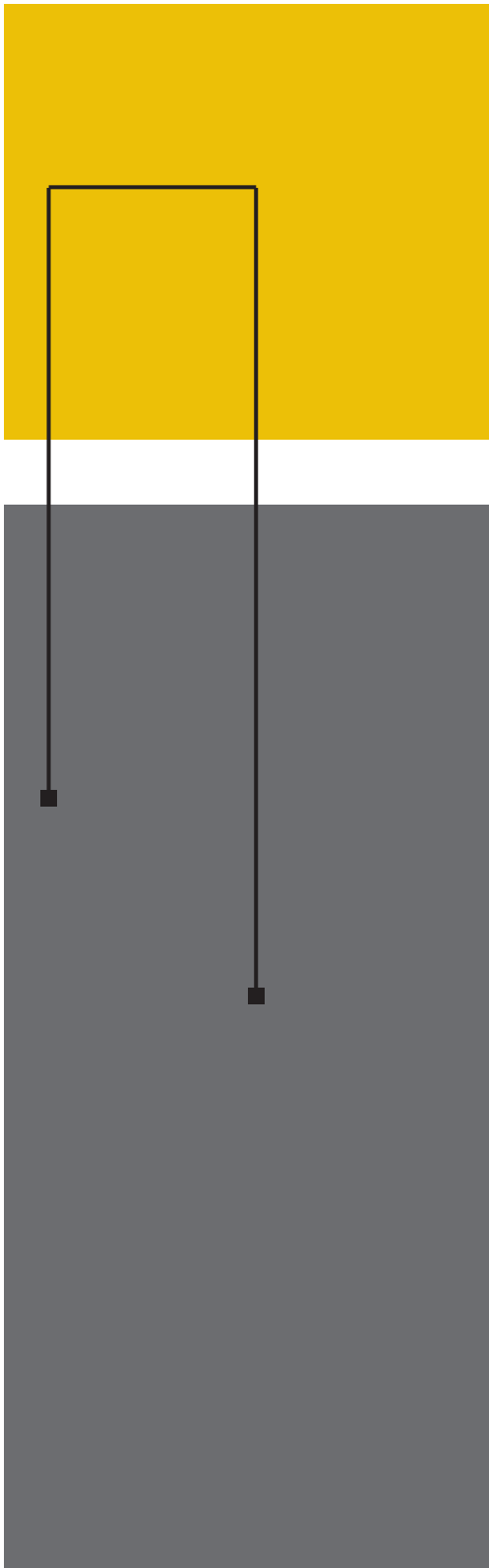
Корисно е да се види дека битниците беа постари од биверсите. Во четириесеттите, кога битниците беа меѓу три и осум години стари, нивни домашни медиуми беа радиото, филмовите, плочите, книгите. Припадниците на повоената (беби-бум) генерација се телевизиски гледачи - биверси на 50-тите и вовлечени во хипи движењето во 60-тите. Богати, разгалени потрошувачи, спремни да ги употребат своите телевизиски-радио вештини за да бидат обликувани од влијанијата на Боб Дилан, Битлси...

Нинтендо генерацијата од 80-тите стана пионерската група на кибернаутите. Тие беа првите луѓе што поминаа низ Алисиниот Прозорец и ги променија електронските модели од другата страна на екранот. Тие ќе делуваат во киберпросторот, електронската околина на 21-от век.

МИЛЕНИУМСКО ЛУДИЛО (ДОАЃАЊЕ НА ХАОСОТ)

Наредните неконтролибилни петнаесет години (1995-2010) ќе ја забрзаат вртоглавата експлозија на мозочната моќ. Фрагментизираните остатоци од старите централизираните социјални системи на феудалните и индустриските цивилизации се распаѓаат.

Дваесет и првиот век ќе биде сведок на нова глобална култура, чии припадници припаѓаат на новата раса, ја слават човековата индивидуалност, човековата комплексност, неговите потенцијали, тие се просветлени бесмртници што комуницираат со брзина на светлината и дизајнираат технологии за нивната научна ре-анимација.

ТЕМИ ШТО ГИ ДЕФИНИРААТ КУЛТУРИТЕ

ТЕМА

култура

ЕМОЦИОНАЛЕН СТАВ

контракултура

Заснована на страв

Бавен-ригиден или импулсивен

Сериозно-возвишен, работник

Арогантен или фалбаџиски

Тврд-опасен или млак-субмисивен

Заоснована на Научнички оптимизам

Анимиран, сјаен,

среќен разигран,

самоуверен, отворен,

пријателски-сочувствителен

МЕНТАЛНИ ВЕШТИНИ

Ум програмиран со послушност

Од книги

Побожен, ја почитува официјалната религија

Лојален патриот што не поставува прашања

Само-програмиран ум

Љубопитен, со отворен ум

Креативен-оригинален животен, не припаѓа кон организираните религии

самоуверен, отворен,

НЕВРОЛОШКА РЕАЛНОСТ

Пасивен консумент на реалноста

Се конформира со доминантниот културен животен стил

Конвенционално морален и неморален

Избегнува мозочни промени; ги прифаќа културалните модели

Пасивен електронски консумент

Вештини на електронска реалност

Креира сопствен животен стил

Сензуален-сензитивен
Управува со сопствениот мозок;

психоделичен

Електронски комуникациски вештини; кибернетичен

ФИЛОЗОФСКИ ПРИСТАП

Гонет од гревот

Длабоко идентифициран со сопствената раса, пол, возраст и нација

Верува дека треба да се доминира над природата

Песимистичен во врска со развојот

Личност на ред и контрола

Со плуралистично гледиште

Хуманист: ги почитува сите разлики

Екологист: глобална свесност

Оптимистичен во врска со развојот

Дизајнер на Хаосот

ЕВОЛУЦИЈА НА КОНТРАКУЛТУРИТЕ

БИТНИЦИ (1950-1965)

Расположение:	Кул
Естетика-Еротика:	Уметничка, книжевна, шик. Интерес за поезија, дроги, џез.
Став:	Саркастично-циничен.
Интелектуално гледиште:	Добро-информиран, скептичен, улично-мудар.
Коефициент на Хуманост:	Толерантен на етнички и хомосексуални права, но често машки шовинист.
Политика:	Боемска, анти-естаблишментска.
Космичко верување:	Романтичен песимизам, Будистичка космологија.

ХИПИЦИ (1965-1975)

Расположение:	Блажени.
Естетика-Еротика:	Сирови, ексцитирани, ориентирани кон слободна љубов. Марихуана, ЛСД, рок.
Став:	Мирољубиви, идеалистични.
Интелектуално гледиште:	Сезнајковци, анти-интелектуални.
Коефициент на Хуманост:	Машки шовинисти, понекогаш сексисти, но социјално толерантни и визионери на глобалното село.
Политика:	Бескласни, неверници, пасивисти, понекогаш активисти.
Космичко верување:	Прифаќање на хаотичната природа на универзумот, но со Хинду пасивност. Ненаучно-окултистички ориентирани, интуитивни.

КИБЕРПАНКЕРИ (1975-1990)

Расположение:	Мрачни. Помодни, но ладни. Кожа и гранџ, тетоважи, безопасни игли.
Естетика-Еротика:	Тешки дроги, психоделици, смарт дроги. Разни форми на рок, од метал до рап.
Став:	Лути, цинични, се чувствуваат потценети од возрасните.
Интелектуално гледиште:	Информирани, отворени, неверници, преплавени со електронски сигнали.
Коефициент на Хуманост:	Не-сексисти, еколошки, глобално ориентирани.
Политика:	Отугени, скептични.
	Песимисти.

НОВА РАСА (1990-2005)

Расположение:	животни, весели.
Естетика-Еротика:	Креирање на личен стил. Еклектични. Преферираат техно и амбиентална музика.
Став:	Самоуверени.
Интелектуално гледиште:	Информирани, отворени, широки, нерелигиозни.
Коефициент на Хуманост:	Толерантни, не-сексисти, еколошки, глобално ориентирани.
Политика:	Неприврзани, индивидуалци, Зен опортунисти.
Космичко верување:	Прифаќање на комплексноста, желба да се биде “хаос-дизајнер”.

Тимоти Лири

НАРЕДНИТЕ ДВАЕСЕТ ГОДИНИ

При одговарање на прашањето за предикција на следниот стадиум во човековиот развој, практичниот здрав разум сугерира да се издвојат карактеристиките важни за опстанок на нашиот вид. Кои се нашите одлики што ни овозможуваат да опстанеме?

Брз речит одговор би бил дека нашиот вид е дефиниран со нашите огромни мозоци. Нашата клучна одлика не е “кошничката” интелигенција, карактеристична за социјалните животни, туку индивидуалната интелигенција. Нашиот вид е класификуван како Хомо сапиенс сапиенс. Викторијанските академци евидентно одлучија дека ние сме суштества коишто “мислат за мислењето”. Нашиот развој како вид е концентриран околу нашата способност да мислиме и комуницираме. Предвидувањата во врска со иднината треба да се насочат кон подобрување на начинот на кој мислиме.

Нашите млади, новорегутирани видови во последно време поминаа низ неколку стадиуми на интелигенција:

1. Племенска интелигенција: Најмалку во 22.000 години (приближно од 25.000 до 3000 п.н.е) технологиите на мислење-комуницирање на сапиенс беа како на пет-годишно-дете: телесни и орално-гестовни.
2. Феудална: Во времето на возбудливиот период од приближно 3.350 години (3.000 п.н.е до 350 н.е) луѓето живееше северно од 35-тата паралела географска ширина развивајќи организирани феудално-земјоделски општества. Технологии за мислење-комуницирање беа рачно-изработени статуи, замоци,

споменици. Нивната филозофија беше наметната од страна на императорите, калифите, кралевите.

3. Беа потребни приближно 1.250 години (350-1600 н.е) за да се затворат феудалните кралеви и да се воспостави механичко општество. Во овој период, технологии на мислење-комуницирање се механичките преси за печатење, машини за пишување, телефони, произведени од ефикасните работници во високо-организираните фабрики, раководени од централизирани бирократии.

До сега, (1988) повеќето луѓе во индустрискиот сектор се екстремно зависни од дигиталните мисли и светлосните слики прикажувани на екраните. Просечното американско домаќинство гледа телевизија 7.5 часови дневно. Речиси сите бизнис-транзакции се раководени со софтверски програми со кои се комуницира преку мониторите. Без свесно да избереме и без иницијална церемонија, мигриравме од “реалните светови” на гласови, мануелност, машини, во дигитализираните инфо-светови нарекувани најразлично - киберпростор, хиперпростор или дигитална физика.

Оваа миграција преку екраните во дигиталниот инфо-свет ја означува првата фаза на пост-индустриското општество.

До 2008 г. повеќето луѓе што живеат во постиндустрискиот хабитус ќе поминуваат “прикопчани” на инфо-световите од другата страна на екраните, исто толку време колку што поминуваат во материјалните светови. За дваесет години ќе минуваме седум часови дневно активно навигајќи, истражувајќи, колонизирајќи, експлоатирајќи ги дигиталните океани и континенти. Интерскринингот - создавањето заеднички дигитални реалитети - ќе биде најпопуларната и најразвијачката форма на меѓусебна комуникација.

Интерекранската комуникација не имплицира оспорување или негирање на живата комуникација.

Интимноста на дигитално ниво ја програмира и збогатува размената на потоплите нивоа. Не го намалуваат богатството на вашиот шепотечки-допирен контакт со вашиот љубовник со тоа што можете исто така да комуницирате и со телефон, факс, и рачно напишани белешки. Топло-дишечките интеракции со вашите

допирни пријатели ќе бидат полегантни и позадоволувачки кога ќе се додадат и алтернативите на дигиталната реалност.

Идните глобални бизниси ќе заземат две насоки:

Кибернетика (управување со левата мозочна хемисфера). Мапирање и колонизирање на дигиталните светови лоцирани од другата страна на екраните. Интерперсонално компјутирање. Интерекранисување со другите. Градење заеднички инфо-структури. Заштита на киберпросторот од инвазија и експлоатација од другите.

Псибернетика (управување со десната хемисфера на мозокот). Мапирање и колонизирање на следниот фронт - сопствениот мозок. Конструкција на инфо-околина во сопствените невросветови. Поврзување на сопствениот невропростор со другите. Рекламирање, изнајмување, споделување на сопствената мозочна моќ со другите. Заштита на сопствениот мозок од инвазија и експлоатација од ништо.

Дигиталните бизниси ќе бидат раководени од мултинационални корпорации сместени во Јапонија и Швајцарија. “Мултинациите” ќе користат индивидуални мозоци како орудија. Исто како што робовите, слугите и проститутките беа терани да ги продаваат своите тела во времето на преддигиталните стадиуми, луѓето во 2008 ќе ги продаваат своите мозоци. Работата тешко дека ќе постои. Повеќето физички работи ќе бидат извршувани од автоматизирани машини. Телесната работа ќе се смета за примитивна форма на ропство. Ниту еден човек нема со економско-политички притисоци да се принудува да извршува мускулно-механички работи кои можат подобо да бидат завршени од работи.

Во 21-от век, старите Јудео-Христијански-Муслимански секти сè уште ќе бидат наоколу, но ќе имаат мала моќ во споредба со забавувањето и уживањето. Глобална религија на иднината ќе биде зголемување на интелигенцијата. Надоградување на рпмс. Двете главни функции на човечкото суштество се потрошувачката и производството на мисли. Наша генетска задача е примање, процесирање и продуцирање на дигитални информации.

Тимоти Лири

ВИСОКО ТЕХНОЛОШКИ ПАГАНИЗМ

КИБЕРПАНКОТ КАКО МОДЕРНА АЛХЕМИЈА

Повоената (беби-бум) генерација порасна во електронскиот свет (1960-1970, свет на телевизорите и екраните на персоналните компјутери. Киберпанкерите, растејќи во 1980 и 1990-тите, развија нови метафори, ритуали и животни стилови за соочување со универзумот на информации. Сè повеќе и повеќе од нас стануваат магловито-логични шамани и дигитални алхемичари.

Паралелите меѓу културата на алхемичарите и онаа на киберпанкерските компјутерски експерти се бројни. Обете бараат знаење на окултните тајни непознати за широката популација, со тајни симболи и зборови на моќ. “Тајните симболи” ги сочинуваат јазиците на компјутерите и математиката, а “моќните зборови” ги инструираат компјутерски-раководените системи да ги извршуваат Херкуловските задачи.

Познавањето на прецизно кодираното име на еден дигитален програм, му овозможува волшебено да биде претворен во егзистенција, трансцендирајќи го напорот на мускуларното и механичкото пребарување. Ритуалите на иницијација и учење на тајните вештини се заеднички за двете. “Психичките подвизи” на телеприсуство и акција-од дистанца се постигнуваат со селектирање на една од опциите на менито.

Младите дигитални алхемичари во своја команда имаат орудија на разјаснување и моќ кои нивните претходници не можеле ни да ги замислат. Компјутерските

екрани се волшебни огледала, кои на дадена команда (повик) ги претставуваат алтернативните реалности на различни степени на апстрактност. Маусот или електронскиот молив се магичното стапче што го контролира огнот на мониторскиот дисплеј и ја заузднува креативната сила на операторот. Спининг диск-драјвовите се пентаграми, испишани со комплексни симболи, глинени плочи што го примаат “внесот” (инпут) од “етерот”. РАМ-чиповите се буквално бафери (баферни базени), вода, пасивен елемент способен само за прием на импресии и нивно емитување, рефлектирање.

Иконичките визуелни програмски јазици се Тарот, сликовен збир на сите можности активирани за гатање. Тие се Периодична таблица на веројатностите, Западен облик на Источниот Ји Џинг. Традиционалните Њорд-ориентирани програмски јазици - FORTRAN, COBOL и останатите - се дегенерирани примитивни форми на овие универзални системи, валканости на кон профит ориентираните корпорации.
(...)

Персонална трансформација е прикриена цел на двата система. Сатори во хармоничната комуникација човек-компјутер, како резултат на бескрајните регресији во мета-нивоата на авторефлексији, е награда за совршената концептуализација и реализација на идеите.

Универзалноста на 0 и 1 во магијата и религијата - Јин и Јанг, - денес се манифестира во дигиталните сигнали, двата бита кои се во основа на примената на сите дигитални програми во светот на нашите мозоци и во нашите оперативни дискови.

КИБЕРРЕЛИГИЈА НА БЕБИ- БУМЕРИТЕ

До 2000-та година преокупациите на беби-бум генерацијата ќе бидат дигитални или (ако ги употребиме старите парадигми) филозофско-спиритуални... Во својот револт кон фабричката култура, тие повторно ги открија и ги осовременија своите племенски корени и експериментираа со Хиндуизмот, Будизмот, Магијата,

Американскиот Индијанизам, Јогата, Воду-магијата, Ји Џингот, Таоизмот, Егзорцизмот 3-Д ре-инкарнациите, Психоделичните светковини.

Повторно родено Паганство!

Пан-Дионис на аудовизуелни касети. Мик Џегер им овозможи да се поистоветат со Ѓаволот. Битлси им овозможија да пловат против струјата на Ганг. Џими Хендрикс ги научи како да бидат вуду-деца. Има ли некоја пред-Христијанска метафора за светоста што некоја рок група сè уште не ја прославила на своите омоти за плочи?

ОНТОЛОГИЈАТА ЈА РЕКАПИТУЛИРА ТЕОЛОГИЈАТА

(...) Вистинската религија е Еволуционизмот, базиран врз класичните хуманистички, трансцендентални претпоставки:

- Бог не е племенски татко, не е феудален господар, ниту инженерски менаџер на универзумот. Не постои Бог (еднина) вон тебе самиот во одреден момент. Постојат толку многу Богови (множина) колку што можат да бидат замислени. Наречи ги како што ќе посакаш. Тие се слободни агенти како мене и тебе.

- Можеш да се менуваш, да мутираш и да се развиваш. Идејата е да продолжиш да ја “подигаш цената” кон подобра филозофија-теологија.

Како што нè учеа Буда, Кришна, Љурчиев и другите: Целта на твојот живот е да се грижиш за себе за да можеш да се грижиш за другите.

СО МАЈЛА ПОМОШ ОД ТВОИТЕ ПРИЈАТЕЛИ

Да се потсетиме, оваа генерација беше разочарана од религиите, политиките и економиите на своите родители. Растејќи сред заканата од нуклеарна војна, атентати на саканите лидери, индустриски систем што пропаѓа, огромни национални

долгови, религиозни фундаментализми (Христијанско-Еврејско-Исламски) кои фанатично сеат омраза и нетолеранција, стекнати дефиценции на имунитетот и неразбирачко занемарување на екологијата, тие развија здрав скептицизам во врска со колективните решенија.

Не е чудно што оваа генерација создаде психологија на индивидуалната навигација. Сингуларност. Основна идеја е сопствената одговорност. Едноставно не можеш да се потпираш на никој друг за да ги решиш сопствените проблеми. Сам треба да направиш сè...со мала помош од пријателите.

НАПРАВИ САМ-РЕЛИГИЈА...

Останува само една алтернатива. Го “држиш” својот сопствен курс. Ти и твоите драги пријатели започнувате ваша сопствена религија. Храмот, се разбира се вашите тела. Вашите умови ја пишуваат теологијата. А светиот дух произлегува од тоа бескрајно мистериозно проникнување меѓу твојот мозок и мозоците во твојот тим.

Достигнување макар и на предградијата на рајот бара добра навигација и планирање од твоја страна. Пеколот е серија на поправливи грешки. Скршнување предизвикано од грешка во читањето на автокартите. Заталкувачки крак.

Награди се себеси за оние избори што водат кон пријателство и задоволство. Изгради кибернетски круг на позитивен фидбек. Само од состојба на слободно себство можат да се испратат искрени сочувствителни сигнали кон другите.

АДМИНИСТРИРАЊЕ НА ЛИЧНАТА СОСТОЈБА

Раководењето и пилотирањето на сингуларноста водат кон мошне бурна кариера. Кога еднаш индивидуата ќе се воспостави себеси како религија, држава, корпорација, информациска мрежа и невролошки универзум, неопходно станува

да се воспостават персоналните еквиваленти на одделите и бирократските операции што ги извршуваат овие задолженија.

Тоа значи формирање приватни сојузи, формулирање лични политички платформи, водење на сопствени внатрешни и надворешни односи, воспоставување пазарни политики, програми за одбрана и сигурност, образовни и рекреациони настани.

Од оваа страна, човек е слободен од зависноста кон бирократиите, што е неискажливо задоволство. (Слободните агенти, се разбира, можат да склучат привремени договори со организации и официјални институции.) Ако државите имаат истории и митски корени, зошто да немаш и ти?

ЛИЧНА МИТОЛОГИЈА

Барај и пребарувај ги своите интимни банки на генетска меморија, Стариот завет на твоите ДНК-РНК, вклучувајќи ги, ако сакаш минатите инкарнации, Јунговските архетипови и застрашувачките пре-инкарнации на која било иднина што можеш да ја замислиш. Напиши го твојот сопствен Најнов завет, имајќи на ум дека доброволното мачеништво е невкусно, а распетијата, како и нуклеарната војна, можат да ти го расипат денот.

Ти и твоите пријатели можете да направите сè што направиле големите религии и етнички групи во име на нивниот Бог. А секако имате и право да го направите тоа затоа што... па, погледнете во нивните заоставштини. Нема шанса дека вашата Лична Состојба може да произведе такви погубувања и масакри и фанатизми на минатото и сегашноста. Ти си само еден, и дури и со помош од твоите пријатели, степенот на штета што можат да го направат индивидуи е незначителен во споредба со колективната штета. Освен тоа, вие сте деца на 60-тите и на 90-тите. Во вас е всадено да сакате мирољубив, толерантен, забавен свет. Можете да изберете вашиот Бог да биде паметен, забавен, сочувствителен, сладок или глупав.

"НЕПРИСТОЈНОСТ" Е ЛОЗИНКА ЗА 21 ВЕК

Човековото општество достигна точка на пресврт со делувањето на дигиталните програми на еволуција, точка во која следните еволутивни чекори на видовите ни стануваат очигледни, можеме да сурфираме по желба.

Во блиска иднина, методите на информатичката технологија, молекуларниот инженеринг, биотехнологијата, нанотехнологијата и квантното дигитално програмирање, можат да овозможат создавање на материја, целосно детерминирана од индивидуалниот кеиф, стил и сезонската мода.

Светоста на нашиот телесен имиџ, заедно со ирационалните табуа во врска со сексот и смртта по сè изгледа се најупорните анахронизми на мислата во индустриската ера. Човечкото суштество на иднината можеби ќе биде био-компјутерски хибрид со облик каков што ќе се посака, или “електронски ентитет” во дигиталниот инфо-универзум.

ЧОВЕКОТ КАКО ПРОГРАМ. ИЛИ ЧОВЕКОТ ВО ПРОГРАМИТЕ

Преку складирање на човековиот вредносен систем како структура од податоци он лине и негово придвижување со помош на саканите програми, човековиот невронски апарат може да функционира во “силикон” во основа како што и функционира во мозочните бранови, но побрзо, попредвидливо понепостојано, и по желба, бесмртно.

Интелигентните пост-хуманисти не само што ќе се складираат себеси електронски, туку тоа ќе го направат и во форма на “компјутерски вирус”, способен за препречување на компјутерските мрежи и на авторепликацијата како заштита од случајни или малициозни бришења.

“Што има на ова ЦД?”

“Нешто досадно, адолесцентот Лири. Дај да одиме понатаму и да го реформатираме.”

Една спекулација е дека таквите вирозни хумани форми можеби веќе ги населуваат нашите компјутерски системи. Паметно дизајнирани, тие би биле многу тешки, ако не и теориски невозможни за откривање. Тековните програми не дозволуваат мешање на оперативната брзина во живо и паралелната комплексност на конвенционалните мозоци. Но временската скала на функционирање е субјективна и неважна, освен кога цел е интерфејсот.

Се разбира, нема причина нечи манифестации да се ограничат на одредена форма. Со сè помалите физички ограничувања (преку можеби неизбежните економски ограничувања), човек би можел да си земе која било посакувана форма.

Со можностите за копирање на компјутерски сочувани информации, би требало да биде можно симултано да се постои во многу облици. Функционирајќи независно и клонирајќи во секоја гранка, интелигенцијата би продолжила да постои во секој од овие облици. Каде се “Јас”-овите во оваа ситуација е проблем за високо-технолошките пагани и за дигиталните филозофи.

Тимоти Лири

НОВА РАСА

Memis: Само-реплицирачки идеи кои се шират меѓу хуманата популација, предизвикувајќи културални мутации.

Neoteny: (1) Достигнување на напредна функционална зрелост уште во стадиумот на ларва; (2) задржување на оптималните за опстанок ларвични или незрели карактеристики во возрасниот период, одбивање да се престане со растењето, проширување на развојниот период.

Најпосле се случи: неизбежниот, долго одложуван климакс на младешките револуции. “Тие веќе нема да работат на фармата на Брежњев”. Мемите на самонасочување на Др. Споук го освоија светот за помалку од три децении.

Ова не е политичка револуција; тоа е повеќе нешто како културна еволуција. Бран на електронска информација. Појава на една нова раса. Младите луѓе од целиот свет мутираа, како што предвиде Маршал МекЛуан, преку високо комуникабилните меми: документарни филмови, рокенрол музика, MTV, пиратско емитување, сето тоа доаѓа до нив преку Американско-Јапонските телевизиски екрани. Новата раса е насочена кон самонасочување и индивидуален избор, генетска одвратност за партизанските политики, наследена згрозеност од централизираните влади.

Ова глобално младешко движење не може да се дискутира во термините на политиката, социологијата или психологијата. Станува збор за нова, пост-Дарвиновска, генетичка наука.

Овој пораст на моќта на младите е нарекувана социогенетика, кибернетска

еволуција, културална генетика, меметика. Се однесува на комуникациите и пренесувањето на нови идеи и ставови. Докинс (Dawkins) го предложи зборот “меми” за да ги опише овие авто-реплицирачки идеи што се шират низ популацијата, предизвикувајќи културални мутации.

Во последните триесет години, сведоци сме на појавувањето на нова раса во времето на младоста на индустриското општество. (Клучниот збор е младост, како спротивна на возрасност. Возрасноста е поврзана со зборот “развој”). Оваа нова раса се појави кога огромен број индивидуи во стадиумот на младоста започнаа да комуницираат некои нови меми, истовремено мутирајќи заедно. Јапонската гранка на ова младешко движење се нарекува себеси Хо Ко Тен, “новото општество”.

Биолошката еволуција се одвива преку компетитивно ширење на гените. Логично, механизмот на културалните промени вклучува во себе комуникација. Индивидуите се активирани да се променат кога од останатите во својата група ќе примат сигнали за некоја нова идеја. Модот на комуникација ја одредува не само брзината, туку и природата на промената.

МЕДИУМОТ Е ПОРАКА НА КУЛТУРНАТА ЕВОЛУЦИЈА

Десетте заповеди, врежани на камените плочи, ја создадоа фундаменталистичката култура што ја обесхрабрува промената и демократското учество. Постои еден Бог, автор-креатор, и неговите зборови се вечна вистина. Оваа мем-идеја од камените плочи, рашири култура водена од безвремената “добра книга” и од служењето на оние кои ги почитуваат, штитат, интерпретираат и шират заповедите.

Печатените новински мас-медиуми ги рашируваат мемите што создаваат фабричка култура раководена од менаџери.

Електронските, МекЛуановидни сигнали-меми што ја создадоа Вудсток нацијата и деконструкцијата на Берлинскиот ѕид, се повеќе прашање на став и стил.

Телевизиските вести нè имаат истренирано да ги препознаваме “облека-мемите”,

феудалниот свештеник (или Ирачки мулах) и неговата возвишена молитва. Ја препознаваме “облеката”, возрасните политичари на индустриската ера, со нивната “без глупости” трезвеност и врамнотеженост. Ги гледаме “униформите”, вооружани, во чизми, со шлемови.

И од 1966-та, ја гледаме оваа нова раса, “студентите” кои сакаат да носат тексас и патики. Нивната облека и гестовни сигнали се важни како и идентификациските ознаки и мириси на различните видови цицачи. Исто како секој нов вид на цицачи, овие видови меѓусебно се препознаваат и вон националните граници. Лицата на младите Кинези светат со истиот занес како лицата на младите фотографирани во Берлин или Прага, или - дваесет години порано - во Вудсток.

ВО КИБЕРНЕТИЧКАТА КУЛТУРА, ДЕМОКРАТИЈАТА СТАНУВА ВРВЕН АВТОРИТАРИЗАМ

Важно е да се забележи дека овие студенти не демонстрираат за “социјалистичка демократија” или за “капиталистичка демократија”. Тие се за “индивидуална слобода”. Во кибернетичката ера, “демократијата” станува правило на мнозинската банда и непријател на индивидуалната слобода.

Демократијата fino функционира во прединдустриското, орално општество во кое мажите пешачат или јаваат на коњ до центарот на селото каде што разговараат за проблемите. Индустриските општества создаваат фабрички систем на политика водена од менаџери. Една репрезентативна влада вклучува професионални политичари со полно работно време и припадници на партии. Мрачните резултати се предвидливи.

Како што растеше употребата на кибернетичката комуникација, политичката моќ се сведува на оние што ги контролираа воздушните бранови. Тоа го гледаме уште од подемот на фашизмот и тоталитаризмот...

Во овој контекст евидентно е дека партискиот апарат со најголем буџет за

телевизиска кампања и маркетиншки способности за концентрирање на најтелегеничните, најповршните, најнакитените, злокобни теми (абортус, дроги, ветувања за лојалност, училишни теми, ослободувања од царини и шовинистички воинствен национализам), ќе се вивне во пировата победа со добивање на 25-процентното “мнозинство”.

Иронично е што во најстарата демократија, политиката на САД изгледа дека загуби секаква врска со реалноста. Изборите се добиваат со платени реклами исполнети со моралистички слики, емоционални драматизации и малициозни измислици. Старомодната религиозна демонологија и лажниот патриотизам вешто распрскани преку телевизиските екрани, ги заменуваат рационалните дискусии на одредени теми.

КРАЈ НА МНОЗИНСКАТА ДЕМОКРАТИЈА

Во феудалните и индустриските периоди мнозинската демократија обично била либерална контракултурална сила во одбрана на индивидуата од кралската тиранија и класното ропство. Во раните години на електронско-информатичкиот стадиум (1950-1990), способноста на религиозно-индустриско-воените водачи да манипулираат со телевизијата ја претворија граѓанската демократија во мнозински, првостепен тоталитаризам.

Кибернетичките медиуми во рацете на политичарите со шокантно големи рекламни буџети играат на стравот како LCD (најмал заеднички именител). Новите фрагилни демократии во источна Европа веројатно ќе мораат да поминат низ оваа фаза на маркетиншки телевизиски избори манипулирани од “спин-докторите” (стручњаци за правење имиџ, заб. на прев.) и нечесните реклами.

Толку за темната страна. Добра вест е дека кибернетичките медиуми не можат да бидат контролирани. Електронските сигнали што трепкаат во атмосферата не можат да се задржат со камени сидови или со погранични полициски кучиња. Јапонските касетофони, гето бластерите, дигиталните апаратчиња во рацете на индивидуалците, ја зголемуваат моќта на HCD (најголемиот заеднички именител).

СОЦИОЛОГИЈА НА КВАНТНАТА ПСИХОЛОГИЈА

Филозофијата што го предвиде ова движење не е капитализмот или социјализмот. Не е индустриската демократија (тиранија на 25 процентното мнозинство). Психоделичните концепти како што се гласноста и перестројката се базирани врз здраворазумските принципи на квантната физика - релативност, флексибилност, сингуларност.

Равенките на Вернер Хајзенберг го опишуваат произведувањето на сингуларни, лични реалитети засновани на слободна, отворена комуникација. Објективната недетерминираност, тоа проклетство на механичкиот ум, значи индивидуален детерминизам и потпирање врз самиот себе - мото на новата раса.

ДР. СПОУК ЈА ПЕРСОНАЛИЗИРА КВАНТНАТА ПСИХОЛОГИЈА

Во 1946-та, квантната психологија беше преведена на здраворазумски, и пренесена во психологијата од страна на педијатрите. Движењето на младите беше придвижено од страна на генијалниот детски психолог кој ги подучуваше двете повоени генерации родители да ги хранат своите деца кога тие ќе побараат. “Третирајте ги вашите деца како индивидуи, како личности.” Тоа беше најрадикалната, најсубверзивната социјална доктрина на сите времиња, и беше насочена кон единствената група што може да предизвика долготрајни промени: родители, педијатри, учители.

Повоената генерација на разузданите, “авто-центрични” индивидуи започна да се појавува токму во моментот кога новите психоделични-кибернетички мозочно-променливи технологии им станаа достапни на поединците.

МАРШАЛ МЕКЛАУН ЈА ПРАВИ МОЖНА КВАНТНАТА ПСИХОЛОГИЈА

Овие нови бебиња беа првите телевизиски видови, првите човечки суштества кои користеа електронски дигитални средства за да се приклучат и да се уфрлат во реалноста, првите што користат невротрансмитерски хемикалии за да ги променат сопствените мозоци; првите жители на “глобалното село” овозможено со помош на телевизијата.

Падот на Берлинскиот ѕид беше дело на младите во потрага по индивидуална слобода. Оваа студентска контракултура започна во Америка во 60-тите и беше раширена преку електронските медиуми. (...)

ФУНКЦИЈА НА ПОСТДЕМОКРАТСКАТА ВЛАДА

Примарната функција на слободното општество во постдемократската ера е заштита на индивидуалната слобода од политичарите кои се обидуваат да ја ограничат.

Ова движење за индивидуална слобода е ново за човековата историја бидејќи не е засновано на географија, политика, класи, или религија. Тоа се однесува на промена, не на структурите на моќ, не на тоа кој ја контролира полицијата, туку на индивидуалниот ум. Тоа е револуција на “главата”: настан на проширување на свесноста. Таа вклучува мислење со своја глава. Овој културен мем вклучува интелигенција, личен пристап до информации, антиидеолошко потпирање на здравиот разум, ментални вештини, зголемена свесност, интелигентен конsumerизам-хедонизам, лични комуникациски вештини. Мем-идејата не е нова. Контракултурите одат наназад најмалку до Хермес Трисмегистус, и ги опфаќаат Сократ, Парацелзус, Ренесансата, Волтер, Емерсон, Торо, Дадаистите, Љурчиев и Кроули.

Но брзото ширење на оваа мутациска идеја (мем) од 1960 до 1990 година, беше резултат на масовната достапност на неврохемиската и електронската технологија.

Задоволување на потреби. Хемикалии и екрани шприцаат електронски информации во очните школки и ушните тапани, активирајќи ги мозоците. Одеднаш, младите ширум светот носат џинс и ја слушаат Џон Леноновата “Дајте му шанса на мирот”. Идејата на индивидуалност што во шеесеттите ги зарази Американците дефинитивно се прошири низ светот.

Воседумдесеттите, Др. Споук-МекЛуан-епидемијата се прошири низ западна Европа. Знаците на овој тип на освестување секогаш се исти. Младите умови изложени на слободното ширење на електронските информации одеднаш расцветуваат како цветови во пролет. Јунските демонстрации од 1989 г. на плоштадот ТиенАнМен беа класично повторување на чикаго 1968 и Кен Стеит 1970.

Моќта, рекол Мао, доаѓа од цевката на пиштолот. Тоа може да биде вистина во индустриското минато, но во кибернетичките 90-ти, славниот поим на политичка “моќ” делува анахроно, извитоперено, бизарно. За новата раса поимот “политичка моќ” е одвратен, зол, ужасен. Идејата дека која било група може да посака да ја приграби доминацијата, контролата, власта, надмоќта над другите, е примитивна перверзија - дегутантна и застарена колку и ропството или канибализмот.

Не беше Берлинскиот сид тој што ја штитеше “империјата на злото”; тоа беше електронскиот сид, којшто беше лесно пробиеан од MTV. МекЛуан и Фуко јасно покажаа дека слободата зависи од контролата над технологиите што досегаат до мозокот - телефоните, печатот, неврохемикалиите, екраните.

МАСОВНИОТ ИНДИВИДУАЛИЗАМ Е НОВИНА

Ова ненадејно појавување на хуманизам и отвореност на умот во масовни размери беше нешто ново.

Во племенските општества улогата на индивидуата е да биде подредено, послушно дете. Племенските старци се задолжени да мислат. Притисоците за опстанок не го дозволуваат луксузот на слободата.

Во феудалните општества индивидуата е слуга или вазал, земјоделец или ситен

сопственик, пион, роб. Благородниците и свештениците се задолжени за мислење. Тие се обучени да го мразат и анатемисуваат мислењето со своја глава и отворениот ум.

После племенскиот (семеен) и феудалниот (детски) стадиум на хуманата еволуција доаѓа до индустриското (инсектоидно) општество, каде што индивидуата е работник или менаџер, а во подоцнежните стадиуми, работник-потрошувач.

Во сите овие статични, примитивни општества, мислењето е привилегија на оние што го контролираат оружјето. Моќта на индивидуите со отворен ум да донесуваат и пре-донесуваат одлуки за сопствените животи, да произведуваат, готват, измислуваат, избегнуваат свои сопствени лаги, е сериозно ограничена. Младите немаат моќ, немаат глас, немаат избор.

Постполитичкото информатичко општество коешто денес го развиваме, не функционира по принципите на покорување и конформирање со догмата. Тоа е засновано врз индивидуалното мислење, научните сознанија, брзата размена на факти во мрежа на повратна спрега, развиена висока технологија, практична фронтална креативност. Општеството на иднината веќе не мора со тешкотии да толерира неколкумина отворени иноватори. Кибернетичкото општество во целост зависи од голем број вакви луѓе кои меѓусебно комуницираат со брзина на светлината, преку државните линии и националните граници. Електрифицираните мисли бараат брз фидбек, создаваат нови глобални општества кои бараат високо ниво на електронски вештини, психолошка софистицираност и отворена интелигенција.

Овој киберкомуникациски процес толку брзо напредува, што за да се натпреваруваат, светскиот информациски пазар на 21-виот век, нациите, компаниите, дури и семејствата мораат да бидат сочинети од ориентирани кон промена, имагинативни индивидуалци кои се познавачи на комуницирањето низ новите киберелектронски технологии.

Припадниците на новиот вид едноставно се многу попаметни од старата гарда. Тие ги вдишуваат новите информации како што вдишуваат кислород. Тие меѓусебно се стимулираат за постојано усовршување и реформирање на своите умови. Луѓето кои користат кибертехнологија за да донесуваат брзи одлуки во својата работа, нема да си отидат после работа дома за пасивно да им дозволат на постарите

политичари, менопаузни мажи, со затворени умови, да донесуваат одлуки наместо нив.

Појавата на оваа нова каста на отворени умови во различни земји ширум светот е централен историски настан во последните четириесет години. (...)

ПОЛИТИКА "ЗА ИЗБОР : **ПРАВОТО ДА ГО ИЗБЕРЕТЕ СВОЈОТ** **ДЕКАН**

Слободата е индивидуална работа. Таа значи нешто посебно, единствено, лично за секој поединец. Кинеските студенти сакаа нешто што не беше спомнато од Маркс или од Маргарет Тачер. Тие сакаа да видат што има во нивните сопствени умови. Го сакаа правото да ја планираат својата професионална кариера. Правото да го бираат својот декан на факултетите. Правото да бидат будаласти и да се забавуваат. Правото да ја бакнат девојката на јавно место. Правото да направат фаца пред телевизиска камера. Правото да се расфрлаат со своите лажги, сплетки, измислени вистини, во натпреварот со официјалните лаги...

Многу млади луѓе во либерализираните земји сакаат да се деполитизираат, демитализираат, децентрализираат, секуларизираат и глобализираат...

Нивниот хабитус е електронската сфера, околина од дигитални сигнали наречена инфо-свет. Глобално село.

Тие се првата генерација од нашиот вид што ја откри и истражи Киборија. Сега тие мигрираат, не во нов простор, туку во широко отворено ново време. Припадниците на новата раса ќе ги обликуваат, изумат, дизајнираат реалностите во коишто живеат.

ДИЗАЈНЕРСКИ ОПШТЕСТВА НА 21 ВЕК

Кој ги контролира екраните ги контролира мислите на екранските гледачи. Обидите за моќ-контрола од деведесеттите ќе се одвиваат на екраните во дневните соби на поединците.

Во нациите каде што религиозните или партизанските политички групи ги контролираат екраните за да произведат параноја, луѓето ќе бидат исполнети со страв, бес и морално насилство. Во последните десет години, Исламските држави и САД ефективно ја достигнаа оваа точка.

Производството и дистрибуцијата на евтини комуникациски алатки и софтвер ќе биде од огромно значење. Токму како што САД и СССР го контролираа светот минатите четириесет години дистрибуирајќи оружје во секоја услужна диктаторска земја, сега Јапонските и компаниите од Силиконската долина го ослободуваат светот со бескраен прилив на електронски алатки дизајнирани за индивидуална употреба.

Евтините апликации им овозможуваат на поединците да пишуваат на своите екрани исто како што Гутенберговиот хардвер-софтвер им овозможи да пишуваат пред петстотини години. Овие евтини дигитални орудии веќе го претворија домот во киберстудио во кое поединецот ќе дизајнира, уредува, изведува и пренесува идеи (меми) на својот екран.

Поединците облечени во кибероблека ќе бидат во состојба да се сретнат во виртуелните реалности направени за двајца. Светот станува соседство во кое едно лице оддалечено осум илјади милји може да биде “овде, под твојот прозорец”.

Социјалните и политичките импликации на оваа демократизација на екраните се огромни. Во минатото, пријателството и интимните односи беа ограничени на локалните географски или случајни средби. Сега можете да играте електронски тенис со партнер во Токио, да комуницирате со училница во Париз, да киберфлертувате со фините момци во некоја од четирите локации што ви се на избор. Глобалниот јазик на брз фидбек со икони и меми, олеснети со инстант преведувачки алатки, елегантно ќе ги елиминираат јазичните бариери што во последните векови беа одговорни за повеќето војни и конфликти.

Тимоти Лири

ДЕКЛАРАЦИЈА НА ЕВОЛУЦИЈАТА

Кога на патот на органската еволуција стана очигледно дека мутацискиот процес неизбежно ги разградува физичките и невролошките врски што ги поврзуваат припадниците на една генерација со минатото и неизбежно ги насочуваат да преземат посебна и рамноправна позиција меѓу другите видови на Земјата, со која Законите на Природата и Природниот Бог ги дарува, сериозната загриженост за хармонијата на видовите бара да се утврдат причините за мутацијата.

Сметаме дека следниве вистини се очигледни:

- Дека сите видови се создадени различни но еднакви;
- Дека сите се дарувани, секој посебно, со одредени неотуѓиви права;
- Дека им припаѓа Слобода да живеат, Слобода да се Развиваат и Слобода да бараат Среќа на свој сопствен начин;
- Дека за да ги заштитат овие од Господ дадени права, социјалните структури природно се појавуваат, засновајќи го својот авторитет врз принципите на љубов кон Бога и почит кон сите форми на живот;

Кога која и да е догма на владеење ќе стане деструктивна по животот, слободата и хармонијата, органска должност на младите членови на тој вид е да мутираат, да исчезнат, да иницираат нова социјална структура, поставувајќи ги нејзините основи на такви принципи и организирајќи ја нејзината моќ така што ќе биде

можно да се произведе сигурност, среќа и хармонија за сите живи суштества.

Генетската мудрост сугерира дека социјалните структури, долго градени, нема да бидат отфрлени заради неважни причини и минливи цели. Екстазата на мутацијата е балансирана со болката. Досегашното искуство покажува дека припадниците на видовите повеќе се склони да страдаат, бидејќи злото носи страдање, отколку да ги отфрлат формите на кои се навикнати.

Но, кога огромна низа на злоупотреби и узурпации, кои сите без разлика водат кон истите деструктивни цели, ќе ја нагризат ткаенината на органскиот живот и спокојната хармонија на планетата, во ред е, органска должност е да се напуштат таквите морбидни собири и да се развијат нови посакувани социјални структури.

Големо е страдањето на слободољубивите луѓе на оваа планета, и огромна е сега потребата што нè гони да создадеме нови системи на владеење.

Историјата на белиот, лажлив, менопаузен маж што сега ја води планетава, е историја на повторувано насилство врз хармоничните закони на природата, кои имаат за цел воспоставување на тиранија на материјалистите возрасни над нежните, мирољубивите, младите, обоените. За да го докажеме тоа, да ги подвргнеме Фактите пред судот на генерациите што доаѓаат.

-Овие стари лидери, белци, водеа постојани војни против другите облици на живот, правејќи слуги од нив и убивајќи како ќе им текне - птици, риби, животни и растурајќи смртоносен ќилим од бетон и метал насекаде по мекото тело на земјата.

-Тие исто така одржуваа постојана состојба на војна меѓу самите себе и против обоените раси, против слободољубивите, нежните, младите.

Геноцидот е нивна навика.

-Тие воспоставуваа вештачка немаштија, лишувајќи ги мирољубивите луѓе од природните наследства на земјените изобилства и Божјите дарови.

-Тие ги славеа материјалните вредности и ги деградирала духовните.

-Тие прогласија приватна, лична сопственост на Божјата земја.

- Во својата алчност тие ги зголемија вештачката емиграција и царинските бариери, попречувајќи го слободното движење на луѓето.
- Во својата страст за контрола, тие воспоставија системи на принудно образование за да ги ограничат детските умови и за да ја уништат мудроста и невиноста на младите.
- Во својата страст за моќ тие ги контролираат сите средства за комуникација за да го спречат слободниот тек на идеи и за да ги блокираат љубовните размени.
- Во својот страв тие создадоа големи армии на тајни полиции да ја шпиунираат приватноста на мирољубивите.
- Во својот бес тие ги принудија мирољубивите млади против нивна воља да се вклучат во нивните армии и да извршуваат убиства против младите на други земји.
- Во својата алчност тие од производството и продажбата на оружје направија економија.
- За профит тие го загадија воздухот, реките, морињата.
- Во својата импотенција тие во своите масмедиуми ги слават убиството, насилството и неприродниот секс.
- Во својата старечка алчност тие создадоа економски систем што ја фаворизира староста пред младоста.
- Тие на секој начин се обидуваат да наметнат роботска униформност а да ја скршат различноста, индивидуалноста, и независноста на мислењето.
- Во својата алчност, тие воспоставија политички системи што ги принудуваат младите да бираат меѓу пластичната униформност и очајното отуѓување.
- Тие упаѓаат во приватноста со нелегални истраги, апсења без налог, и постојано вознемирување.
- Тие врбуваа армија на информатори.
- Во својата алчност тие спонзорираат потрошувачка на смртоносен шеќер а сурово казнуваат за поседување на алкалоиди и киселини што даваат живот.

-Тие никогаш не признаваат грешка. Нивните евидентни грешки само ги стимулираат за поголеми грешки и за погласно самодокажување.

-Тие се досадни.

-Тие ја мразат убавината.

-Тие го мразат сексот.

-Тие го мразат животот.

Од време на време ние ги предупредувавме за нивната неадекватност и слепило. Ги упативме сите можни апели кон нивното свенато чувство за правда. Се обидувавме да ги насмееме. Ги предвидувавме во детали сите ужаси што ги повторуваа. Но тие беа глуви за плачењето на сиромашните, за болката на обоените, за исмевањето на младите, предупредувањата на нивните поети. Поклонувајќи се само на силата и на парите, тие ги слушаа само силата и парите. Но ние нема веќе да зборуваме на овој суров јазик.

Затоа мораме да преминеме кон генетската неопходност, да се одвоиме себеси од нивното безгрижно лудило и отсега па натаму да ги контролираме како и останатите Божји суштества - во хармонија, братство, во нивната закана на животот.

Затоа ние, Божјите почитувачи, љубителите на мирот животот, забавата, мажи и жени, апелираме на Врховниот Суд на Универзумот, за уважување на нашите намери, за, во името на Власта на сите живи суштества кои сакаат да се развиваат на оваа планета, свечено да објави дека ние сме слободни и независни, ослободени од секаква Верност кон Владата на САД и кон сите влади контролирани од менопаузните, и дека имаме право да се групираме во групи на истомисленици, имаме полно право да живееме и да се движиме на земјата, да обезбедуваме храна со сопствени раце и умови на начин што ни се чини неприкосновен и свет за нас, и да ги правиме сите Акции и Работи што независен Слободен маж и Слободна жена можат да ги прават без да ги загрозуваат истите права на другите видови и групи.

За поддршка на оваа Декларација на Еволуцијата, со силна верба во заштитата на Божјата Провиденција и спокојна доверба во генерациите што доаѓаат, во чиешто име зборуваме, ние сега меѓусебно си ги доверуваме едни на други нашите животи, нашите Радости, и нашата Света чест.

Тимоти Лири

РАЗГОВОР СО ВИЛИЈАМ ГИБСОН

- ▶ ТЛ: Кога би можел да го ставиш Неуроромансер во една реченица, како би го опишал?
- ▶ ВГ: Она што за мене е најважно е дека во него станува збор за сегашноста. Тој не зборува за имагинарната иднина. Тој е еден обид да излезам на крај со стравопочитувањето и теророт инспирирани во мене од светот во кој живееме. Нестрплив сум да видам што ќе стане со книгата во Јапонија. О, боже - почнувам да се чувствувам како Едгар Раис Бароуз или нешто слично. Мислам, најпосле, како се чувствуваше Бароуз длабоко во себе, во врска со Тарзан, знаете? Тој се измори од него. Заврши живеејќи во Тарзана, Калифорнија.
- ▶ ТЛ: Ти ќе завршиш живеејќи во вселенска колонија наречена Неуроромансер.
- ▶ ВГ: Тоа би било ОК. Не мислам дека нè чека тој вид на иднина. Мислам дека оваа книга е многу поубава од она што се случува. Мислам, ова би било кул место за да се посети. Не би ми пречело да отидам таму.
- ▶ ТЛ: Каде?
- ▶ ВГ: Во Спроул, во таа иднина.
- ▶ ТЛ: Going up the well?
- ▶ ВГ: Да. И сето тоа. Многу луѓе мислат дека Неуроромансер е мрачна книга, но јас сметам дека е оптимистична.
- ▶ ТЛ: И јас исто така.
- ▶ ВГ: Мислам дека иднината всушност ќе биде подосадна. Мислам дека некој

вид Фалвелијанска иднина веројатно би била мојата идеја за најлошото нешто што може да се случи.

- ▶ ТЛ: Да. Има една одлична сцена кога ги даваш оние Христијани што ги прелажуваат девојките во подземната.
- ▶ ВГ: Не е јасно дали тие ќе ги измамат или само ќе се обидат да им утрапат некои ужасни памфлети или слично. Лично, имам вистинска фобија од момци слични на нив кога ми се приближуваат на улица...
- ▶ ТЛ: Тоа е моќна сцена! Ги опишуваш девојките како копitari, животни си високи потпетици.
- ▶ ВГ: Да. Канцелариски девојки на Спраул.

(...)

- ▶ ТЛ: Создаде цел еден свет.
- ▶ ВГ: Впечатокот додека ја читаш книгата - импресијата е многу сложена, но сето тоа всушност е само едно делче од молекула. Нешто од тоа сè уште е прилично голема мистерија за мене. Знаеш, САД никогаш не се спомнува во книгата. А постојат некои проблематизирања, како на пример дали САД постои како политички ентитет, или всушност, Америка е балканизирана на некој чуден начин. Ова е на некој начин моја омилена идеја, дека светот може да се расцепка на помали...
- ▶ ТЛ: Мене исто така, момче.
- ▶ ВГ: Сепаратизмот на западниот Брег и слични работи. Во Гроф Нула, малку спомнувам што се случува во Калифорнија. Еден од ликовите има девојка што живее во понтонски град, гранка на Редондо. Еден вид халуцинација...

На крајот на Неуроромансер, целата Матрица е сензитивна. На некој начин, таа има една волја. И како што му кажа на Кејс, еден вид факт е дека е пронајдена уште една од овој вид, на Алфа Centuri или таму некаде; така таа има некого со кого може да разговара. Гроф Нула започнува седум години подоцна, и слично како во поемата на Јејтс, овој вид на Божја-свесност сега е фрагментирана. Веќе не е можно да се држи сè заедно. Така вуду-окултите во Спроул, кои веруваат

дека преку Матрицата контактирале со вуду пантеонот, всушност се соочуваат со овие фрагментирани елементи... А фрагментите се многу повеќе демонски и похумани, одразувајќи ги културните очекувања.

Како и да е, сега морам да напишам различна книга, зашто веќе читам некои критики кои велат, “Па, ова е добро, но претставува само уште повеќе од истото”. Ужасно сакам да го избегнам тоа.

► ТЛ: Френк Херберт, кој е одличен, напиша книга сосема различна од Дина. Се работи за луѓе што стануваат инсекти во Портланд. Си ја читал? Промената е добра. На некој начин, таа книга ми се допаѓа исто колку Дина. Успеал да создаде сосема различна ситуација.

► ВГ: Па, тој беше заглавен! Тоа е нешто што многу ме плаши. Понекогаш помислувам “Не сакам да бидам како Херберт”. Дури и толку богат и добар како што е, мислам дека не беше среќен со она што му се случи креативно. Тој навистина се најде во замка. Тоа е нешто различно од Даглас Адамс на пример, кај кого, мислам, целата работа почна толку добро за него, што сè беше само сплет на околности на кои тој се надоврза. Но Херберт беше многу сериозен во одреден момент. И тогаш, постепено, заврши правејќи уште од истото, зашто, како можеш да ги разочараш луѓето, кога нешто има толкав полет?

► ТЛ: Даглас Адамс ми кажа дека трите негови книги биле една книга, а издавачот ги поделил на три. И тој направи по милион долари за секоја од нив. И одлични се. Тоа е баш фино.

► ВГ: Да. Смешни се.

► ТЛ: Тие големи книги...

► ВГ: Не можам да кажам дека ми се допаѓа тоа.

► ТЛ: Мило ми е. Норман Спинрад... - патем речено, ми се допаѓа Норман. Но имам голем проблем со него. Ги прави премногу големи. Си ја читал Дете на среќата?

► ВГ: Беше премногу голема за мене.

► ТЛ: Да. Да ја поделише на средина. Можеше да ја подели на два дела.

- ▶ ВГ: Тој напиша книга железен сон. Научно-фантастичен роман од Адолф Хитлер, во еден алтернативен свет во кој Хитлер станал писател на научна фантастика. Многу смешно. Според мене, клуч за личноста на Кејс во Неуроромансер е отуѓувањето од неговото тело, месото, коешто, барем мене така ми изгледа, тој го надминува. Луѓето го критикуваа Неуроромансер што не го доведува Кејс до некој вид трансцендентно искуство. Но, всушност, мислам дека го има. Има долг параграф во книгата во којшто тој го прифаќа месото како бесконечна и комплексна работа. На некој начин, после тоа, тој е почовечен.
- ▶ ТЛ: На некој начин, тој ме потсеќа на некој од ликовите на Вилијам Бароуз.
- ▶ ВГ: Да. Кејс би можел да биде еден од Бароузовите диви момци... На некој начин. Јас сум под силно влијание на Бароуз. Секогаш на сите им кажувам дека таму има силно влијание. Тоа не би можело да помине кај американците што читаат научна фантастика, затоа што или не знаат кој е Бароуз или веднаш стануваат непријателски настроени... тој ја пронајде научната фантастика од педесеттите и ја искористи како отворач за конзерви на општествените вратови... Тие никогаш не разбраа. Но јас имав приближно 15 години кога го прочитав Голиот Ручек и тој ми ја распрна главата насекаде по сидовите. И ја имам мојата мегаломанска фантазија на некое дете во Индијана, како го чита Неуроромансер и експлодира!
- ▶ ТЛ: Па, тоа се случува. Не грижи се. Веќе има 500 илјади копии тираж..
- ▶ ВГ: Морав да се научам да не пишувам како Бароуз. Толку силно беше неговото влијание. Морав да го искоренам тој Бароузовски стил. Во едно интервју во Лондон, во еден од моите ретки луцидни моменти, реков дека разликата меѓу она што Бароуз го прави и она што јас го правам е во тоа што Бароуз едноставно ги лепи работите на хартија додека јас сè распрнувам.
- ▶ ТЛ: Бароуз и јас сме блиски пријатели. Сме поминале многу нешта заедно. Бев во Тангер 1961. Седев во хотелскиот бар кога Бароуз влезе со две прекрасни англиски момчиња. Почнав да им зборувам за овие нови дроги, и, се разбира, тој знаеше многу повеќе за дрога од кој било друг човек на овој свет! Јас бев баш детинест Харвардски професор што го прави својот голем истражувачки проект

со дроги. А Бароуз рече: “О, срање. Еве доаѓаат. Скаути. И тие ќе го спасат светот со дрога. Да, сигурно.” Го вративме во Харвард. Дојде и во затворскиот проект и секаде. Го запознав многу добро. Не можеше да нè поднесе. Бевме премногу фини и добри.

- ▶ ВГ: Да. Тоа е изгледа свет каде што секој е прилично скаменет цело време.
- ▶ ТЛ: Таа прва глава... вау!
- ▶ ВГ: Морав да ја преработувам и преработувам. Морав да ја пишувам отпочеток сто педесет пати.
- ▶ ТЛ: Верувам. Таа е како симфонија или fuga. Ова е петтата реченица од книгата: “Изгледа дека телото ми пати од огромен недостаток на дрога. Тоа беше говорот на Градовите и виц од Градовите”. (се смее)
- ▶ ВГ: О, да. Тој живее само за...
- ▶ ТЛ: Киберпросторот.
- ▶ ВГ: Да. За киберпросторот.
- ▶ ТЛ: Како ти би го опишал киберпросторот, како матрица или како халуцинација?
- ▶ ВГ: Да, тој е консензуална халуцинација што луѓето ја создадоа. Со опрема, тој е како да можете да се согласите да ги споделите истите халуцинации. Како последица, тие создаваат свет. Не вистински место, навистина, не простор. Тоа е апстрактен простор.
- ▶ ТЛ: Види, ние живееме во тој простор. За тоа и се работи во Неуроромансер, ние живееме во таа консензуална халуцинација.
- ▶ ВГ: Не мислев дека на жените ќе им се допадне ликот на Моли. Навистина бев изненаден што многу жени ми рекле: “Моли е супер. Навистина ми се допаѓа.” Мислам дека Америка е спремна за женски лидер кој им ја вади маста на сите. Првично сакав да ја наречам книгата Jacked In. Луѓето на Ејс многу често ги изговараа гласно - “откачи се”, но тоа беше само прва помисла за наслов. Моли е потврда од Кејс, зашто Кејс е раскажувачкиот лик, и сакав енигматичен лик; така, таа е поизолирана од мене. Тоа е симболизам на наочари за сонце. Тој

никогаш не дозна какви очи има таа.

- ▶ ТЛ: И водејќи љубов, таа вели...
- ▶ ВГ: “Без отисоци од прсти”. Да, таа е тешка и за мене, но таа е некој вид имагинација од моето...Таа е бушидо фигура. Кога вели дека е уличен самурај, таа мисли прилично буквално. Го има тој код. Тој можеби израснува од некој вид патолошка личност, но и понатаму тоа е нејзиниот код.
- ▶ ТЛ: Што беше оној сегмент кога таа беше како хипнотизирана; не знаеше што се случува?
- ▶ ВГ: О, тие користат еден вид на отсекување на сетилата, па таа не е при свест кога тие нешта се случуваат, но нејзиниот моторички систем е раководен со програм. Така, таа стана еден вид на жива кукла од секс-шоп. Програмирана. Луѓето што го пишуваат програмот се во Берлин. Таа вели, “Имаат некои гадни срања овде”.

Всушност ова почнува во Како ја запаливме Хрома. Од таму дојде тоа. Една од клучните работи во таа приказна е кога тој дечко сфаќа дека неговата девојка работи во едно од тие места, за да си купи подобар пар вештачки очи. Малку појасно опишувам во тој расказ. Проститутките не се при свест. Не се сеќаваат. Во Како ја запаливме Хрома, дечкото вели дека оргазмите се како мали сребрени пламенчиња, баш на работ на просторот, и тоа е...

- ▶ ТЛ: Тоа е неговиот оргазам, не нејзиниот. Таа дури не го ни чувствува.
- ▶ ВГ: Па, може да го почувствува малку, можеби...
- ▶ ТЛ: Што ќе кажеш за Ривиера?
- ▶ ВГ: Ривиера е некој вид терминал проблематична личност (bag-person). Израснал во радиоактивна дупка, во која канибализмот е единствен начин да се преживее. Тоа е како Suddenly Last Summer. Си го гледал? Кога момчињата се растргнати од малите Мексикански деца? Па, Ривиера е како нив, диво дете. Тој е паметен, неверојатно непристапен. Но сите нешта што тој ги прави - мали проектирани халуцинации - се релативно лоњ тецх. Тој едноставно проектира холограми.

Има еден чудесен Германски надреалистички скулптор Ханс Белмер кој има едно дело наречено “Кукла”. Го направи така што куклата беше повеќе фетишистички објект отколку уметничко дело, тотално идеализирано девојче што можеше да се расклопи и повторно да се склопи на безброј начини. Така јас го имам Ривиера кој го нарече своето дело “Кукла”. Белмеровата кукла. Ривиера исто така ја претставува фрагментираноста на телото. Луѓето така ги гледаат работите, понекогаш, со крајчето на окото.

▶ ТЛ: А Армитаж?

▶ ВГ: Тој е синтетичка личност, лик на којшто сосема му недостасува карактер. Како што вели Моли, “Овој не прави ништо кога е сам”. Тоа е некој вид пост-Виетнамска состојба.

(...)

▶ ТЛ: Што ќе кажеш за Лукас Јондербој?

▶ ВГ: Лукас е моја реакција на посенишната и поинтересната страна на панкот. Млад и енигматичен. Кул, до степен на необјаснивост. Тој е член на Модерните Пантери. Тие се еден вид на МекЛуановата Освета. Медија-монструми. Тие се опасни како најлошата улична банда што си ја сретнал, а истовремено се силни концептуални уметници. Никогаш не се знае што ќе направат.

▶ ТЛ: Во која скоро прочитана книга најмногу уживаше?

▶ ВГ: Брус Стерлинг е мој омилен писател на научна фантастика. Шизматрикс е највизионерскиот научно-фантастичен роман во последните дваесет години. човештвото се развива, мутира низ различни форми многу брзо, користејќи генетски инженеринг и биохемија. Тој е навистина заебан. Кога излезе прв пат и кога се објавија рецензиите, тој ми рече, “Има толку многу потресни делови, луѓето се плашат да ги задржат главите на нив.” Луѓето ќе копаат по тоа, уживајќи, во следните триесеттина години.

▶ ТЛ: Како Gravity's Rainbow.

▶ ВГ: Да. Тоа ми е една од најомилените книги. Си го сретнал ли некогаш Пинчон?

▶ ТЛ: Офффф... Еднаш му влегов во траг и можев да го сретнам. Имаше еден

договор и беше еден новинар од списанието People, со скапа опрема. Пинчон живееше близу Ридинг, Пенсилванија. Го откривме таму. И јас решив дека не сакам да отидам. Им го кажав ова на многу луѓе, па ќе ти кажам и тебе. Твојата книга имаше врз мене ист ефект како Gravity's Raibow.

Начинот на кој ја прочитав таа книга беше многу интересен. Еднаш, Американската влада се обидуваше да ме натера да зборувам. Ужасно ме притискаа. Тие ФБИ момци велеа дека ако не прозборам..."ќе го ставиме твоето име на федералниот затвор со етикета на информатор". Така завршив во затвор наречен Сендстон. Кога стасав таму, имаше промена на облеката и тие рекоа "Управникот сака да те види". Тој ми рече "За да те заштитиме, ќе те водиме овде под лажно име". Јас реков "Луѓе сте? Ќе ме истакнете на главната линија со лажно име?" Тој рече "Да". Јас реков "Кое име ќе ми го дадете?" Тој рече, "Ќос". Знаеш што е Ќос? Птица. Јас реков, "Во затвор полн со дрогераши, сите ќе знаат дека не се викам Ќос. Одбивам." Тој рече, "Добро. Ќе мораме да те ставиме во самица." Јас реков, "Правете што морате, но јас сакам да бидам таму под моето сопствено име. Можам да се носам со било која ситуација. Можам да излезам на крај. Сум бил и во полоши ебани затвори и до сега сум се снаоѓал. Можам да се снајдам и вие тоа го знаете. Тогаш по ѓаволите пуштете ме таму." Тој рече: "жалам". Му беше незгодно зашто знаеше.

Тој беше затворски управник. Негова работа е да ги натера луѓето да зборуваат или нешто слично. Знаеше дека ова е федерална-владина работа. Причината зошто сакаа да ме натераат да зборувам беше за да ги заштитат врвните федерални момци кои извршија гадни варварства против Veather Underground; така тие сакаа да сведочам во нивна одбрана. Всушност тие имаа судски процес, ако се сеќаваш, и беа осудени, и помилувани од Картер.

Ме ставија во најлошиот затвор во кој сум бил, и бев во самица година и пол. Тоа беше само чиста кутија со ништо друго освен душек. Единствениот контакт што ги имах со човечки суштества, беше пет пати дневно, кога можев да слушнам како некој доаѓа низ ходникот, го отвора, "свинското грло" и ми подава храна. Јас ќе речев, "Може ли да добијам нешто за читање?" Тие велеа "Не". Еден од стражарите беше црнец, и една ноќ, се врати. Можев да го слушнам како чекори

- туп, туп, туп туп- чекори низ металниот ходник. Го отвори прозорчето и рече: “Еве ти човече”, и ми фрли една книга. Нова џебна книга. Беше мрачно, па чекав до утрото, за да ја видам. Тоа беше Gravity's Raibow.

- ▶ ВГ: Совршено. Од сите книги што можеше да ги добиеш.
- ▶ ТЛ: Треба да ја читаш таа книга во тие околности. Тоа не е книга што можеш да ја...
- ▶ ВГ: Јас го запрев мојот живот три месеци. Мојата универзитетска кариера беше во опасност, само лежев наоколу и ја читав.
- ▶ ТЛ: Она што јас го направив - најпрвин, само ја прочитав. читав цел ден додека да ги изгаснат светлата. Се будев следното утро и читав. Три дена, не правев ништо друго освен што ја читав. Тогаш се вратив назад и почнав да правам белешки. Истото го правев и со твојата книга. Твојата книга е единствената со која сум го направил истото од тогаш. Филмската индустрија никогаш не можеше ништо да направи со Gravity's Raibow.
- ▶ ВГ: Има во неа осум билиони пати работи повеќе одошто во Неуроромансер. Тоа е енциклопе-диски роман.
- ▶ ТЛ: Но има огромна врска, како што добро знаеш, меѓу Неуроромансер и Пинчон. Затоа што Пинчон навлегува во психологија. Врашки добро ја познава. Целиот роман е психологија. Но ти отиде еден чекор понатаму, зашто ја направи целата таа работа со компјутерите. Немаш никакви дроги во Неуроромансер.
- ▶ ВГ: Имам бета-фенетиламин. Кога тоа ќе удри по улиците, чувајте се!
- ▶ ТЛ: Тоа е она што прави забите да ти се тресат по нервите.
- ▶ ВГ: Да. Тоа е всушност мозочна хемикалија. Сите ја имаме по малку, кога седиме на маса. Но би требало да се екстрахира од четири милиони луѓе. Нешто слично на приказната на Хантер Томпсон за адренохромот. Ако можеш да јадеш нечии пинални жлезди или слично...
- ▶ ТЛ: Тоа што го опишуваш е ужасно моќно искуство со дрога, кога можеш да го осетиш во неговите заби.

- ▶ ВГ: Да. Многу се забавував додека го пишував тоа. (се смее)
- ▶ ТЛ: Знам дека си се забавувал. Ја ценам дисциплинираната работа што се гледа таму!
- ▶ ВГ: Бета-фенетиламинот е хемикалија што мозокот ја произведува; кога ќе се вљубиш, нивото се зголемува. Не го знаев тоа кога ја пишував книгата. Му се јавив на Брус Стерлинг во Тексас, и му реков, “Дечкото се модифицира; може да прави традиционални стимуланси. Кажи, што може да добие?” Брус рече (со лаконско јужњачко отегнување) “бета-фенетиламин”. И тоа е во книгата. Бета-П. Всушност, некои луѓе ме критикуваа за тоа како го спелувам во книгата. Никогаш не сум проверил. Можеби сум згрешил во спелувањето на вистинската мозочна хемикалија. Околу еден месец откако ја завршив книгата, излезе еден напис во Esquire. Мислам дека се викаше “хемија на желбата”. Се зборуваше за бета-фенелитаминот, кој е структурно сличен на амфетаминот. Го има и во чоколадото. Така, постои можност...
- ▶ ТЛ: Оффффф! Јас сум зависник од чоколада. Забележа синоќа, како келнерот автоматски ми донесе екстра чинија од десертот? Ја знаат мојата слабост. Дупла-доза, Тим.
- ▶ ВГ: Јапонските деца стануваат “хај” од големи чоколадни табли сочинети само од шеќер и кофеин. Јадат по пет-шест вакви шеќерно-кофеински хај табли на концерти.
- ▶ ТЛ: Една од прекрасните работи во Неуроромансер е тоа прекрасно другарство меѓу Моли и Кејс. Тој & пее додека таа си ги трие брадавиците а таа му зборува и му раскажува.
- ▶ ВГ: Како ќе го изведат тоа на филм? Нема Неуроромансер, втор дел.
- ▶ ТЛ: Кејс и Моли имаат деца?
- ▶ ВГ: Син на Неуроромансер. Луѓето имаат деца во Грофот Нула, што беше вистинско продирање за мене. Се обидов да го зголемам влогот. Повеќе ми се допаѓа Гроф Нула. Неуроромансер, за мене, е адолесцентска книга. Тоа е моја тинејџерска книга - онаа што не можев да ја напишам кога бев тинејџер.

подготовка и превод на тематот В. Симовска

извор: Chaos & Cyber Culture, Timothy Leary, 1994.

Internet:<http://2.linknet.net/fahey/Wisdom>

Тимоти Лири

БИБЛИОГРАФИЈА

- The Dimensions of Intelligence(M.S.thesis, Washington State University, 1946)
- The Social Dimensions of Personality(Ph.D.thesis, University of California, 1950)
- The Interpersonal Diagnosis of Personaluty(1957)
- The Multi-level Assessment of Personality(1957)
- The Existential Transaction(1960)
- The psychedelic Experience(w/ Mezner and Alpert, 1964)
- The Psychedelic Reader(ed. w/Weil, 1965)
- Psychedelic Prayers from the Tao Te Ching (1967)
- High Priest (1968)
- Politics of Ecstasy (1968)
- Jail Notes (1971)
- Confessions of a Hope Field (1973)
- Neurologic (w/ Joanna Leary, 1973)
- Starseed:A Psy-Phi Comet Tale (1973)
- The Curse of the Oval Room (1974)
- Terra II (w/ Joanna Leary and L.W.Benner, 1974)
- What Does WoMan Want? (1976, revised 1988)
- Exo-Psychology (1977, revised as Info-Psychology, 1987)
- The game of life (1977, re-released 1993)
- Neuropolitics (w/ Wilson and Koopman, 1977 revised as Neuropolitique, 1988)
- Communications with Higher Intelligence (1977)
- Changing My Mind- Among Others (1982)
- Intelligence Agents (1979)
- Flashbacks (1983)
- Mind Mirror (1986)
- Chaos and Cyberculture (1994) [back]

ТОЛЕРАНЦИЈА

Игор Прибац

ПОСЛУШНОСТ КОН ЗАКОНОТ И ПОСЛУШНОСТ КОН ДРУГИОТ

Толеранцијата е една од оние сомнителни благородни вредности, што секогаш радо ги имаме на јазикот, освен тогаш кога е тоа најпотребно. Кога лутината што нè обзема е света, покажуваме дека сме подготвени в миг да го голтнеме повикувањето на толеранција и во другиот да го исплукаме она во што навистина сме загрозеани. Тогаш прибеснуваат на видело страстите, коишто очигледно неуспешно сме се обидуваале да ги урочиме со благозвучни зборови.

На свое лично ниво во однос на тоа секој е искусен; ако говориме за нивото на колективните идентитети, можеме да се сетиме дека во Европа, и не само кај нас, веќе подолго време, а особено по падот на Берлинскиот ѕид, течат толерантни кампањи. Нивната порака за целната публика е “бидете трпеливи кон странците”, но на аналитичарите им кажуваат, пред сè, дека толеранција недостасува, а истрајното повторување на тие кампањи дека недостатокот е хроничен.

Затоа можеби и можеме да се согласиме со антрополошките претстави на првите сонувачи за секуларизирани политички уредувања, чиишто наследници сме ние. Ние луѓето, сакаме другите да го сакаат она што самите го сакаме, и да го мразат она што самите го мразиме; сакаме складност со другите, но нарцисистичка складност, во која што ние ќе бидеме извор, а другите само нејзин гмечлив предмет. Складност на вреднувањата на другиот со нашите ни е потребна, за во нив да го чуеме неговото почитување, потврда или признание на нашето самољубие - нешто што не можеме да го добиеме од некојшто не ги прифаќа нашите норми. Помислата на некојшто го мрази она што ние најмногу го сакаме, за нас е неподнослива, особено ако му успеало да ја придобие наклонетоста на некојшто го сакаме; ако си замислиме дека некој се радува на некое нешто, што може да го има само еден

човек, ќе се трудиме тој тоа да го нема; ако си замислиме дека саканото нешто врзува за себе некој друг со еднакво или поблиско пријателство од она со кое што нè врзува нас, кон саканото нешто ќе почувствуваме омраза, а на другиот ќе му завидуваме... Нашите “љубови”, во коишто сме подготвени да ја видиме само здружувачката моќ, нè раздвојуваат исто толку колку што нè здружуваат. Навистина групираат, обликуваат колективни идентитети со моќен антагонистичен потенцијал.

Целиот проблем е во интимната поврзаност на љубовта и омразата. Додека претставата за некојшто го мрази она што го сакаме нè исполнува со омраза, љубовта не е општа и предизвикува селекција. Внатрешните односи во заедницата на оние што сакаат се посредувани со омразата кон “заедницата” на сите оние што во неа не се вклучени; припадноста на некоја култура го содржи никулецот на негативниот култ - омразата кон сите што се туѓи. Припадност кон Западот омраза кон Истокот, припадност на белата раса омраза кон 'небелците', припадност на ариевската раса антисемитизам, припадност на левицата омраза кон десницата, следење на еден maître à penser или гуру негирање на другите, и конечно, колнење во еден бог нетрпеливост кон сите што не го признаваат за свој. Верите, иако инспирирани од екуменски дух, се секогаш партикуларни; боговите на историските религии како нормативен извор на морални судови не се носители на универзалното. Инаку не би ги имало толку многу.

Моралните убедувања, односно убедувањата што ги вреднуваат постапките во однос на тоа што е, во нивните мотиви и последици, добро, а што лошо, се обично посилни од убедувањата од друг вид и во судирот со нив преовладуваат, а воедно се подложни и на воопшување. Што е опасно. Убедувањето дека мораме во одредени ситуации да постапиме на одреден начин и никако поинаку, содржи во себе и барање другиот во еднакви околности да постапи исто како и ние, како и морална осуда на сите оние кои не постапуваат така. Императивот на општоста на моралните осуди може во еден свет на културни разлики брзо да се преобрази во империјализам, ако обврската што ја чувствуваме кон она што го нарекуваме “наш идентитет”, во однос на другиот ја разбираме како “понуда што е невозможно да се одбие” и му ја наметнуваме без за него прифатливи причини.

Сето ова зборува дека толеранцијата како морално начело на однесување

нема многу можности. Помокна е претензијата по универзалноста на нашите вредности и ним соодветното постапување, повеќе се засилуваат причините за осуда на толерантното однесување, што со своето допуштање на различното ја раздира заедницата на сите оние што во неа се колнат. Изродот на тоталитарниот фанатизам демне штом мислењето на еден од многуте и меѓу себе различните го направиме обврзувачка Вистина, што е ослободена од дијалогот со “лажното”; ако нетрпеливоста кон бранителите на неvistината прерасне во неподносливост на оние што ја толерираат, сме веќе во канџите на фанатизмот.

Што има добро во толерирањето на лошото, доброто или дури Злото? Од гледиште на морален апсолутизам можеби најзначајната причина за толерирање е злата оцена дека тоа зло е неизбежно без оглед на нашето однесување или дека прифаќањето на некои облици на негово изразување е помало зло. Толеранцијата е во тој случај пермисио негатива мали, негативно прифаќање на злото, како што ја определи Summa Juris Publici Ecclesiastici (Capella, 1928). Оваа определба на толеранцијата ни разјаснува зошто Французите и Италијанците јавните куќи ги нарекуваат “куќи на толеранцијата” (maison de tolérance, casa di tolerance): во овие куќи не се прави ништо добро, добро е само тоа што јавното иживување на приватните изопачености е ограничено само на одредени “јавни” куќи - ниту словенечкиот/македонскиот израз не е неутрален.

Така поседувањето на вистината за доброто брзо може да се преобрази во нетолерантно држење, затоа што кон нетолерантност се движи веќе самото поседување на вистината за она што се смета морално неутрално. Дел од културата на научната расправа е да ги допушта ставовите на другиот, но само како привремен компромис, чекор на патот до дефинитивното расчистување, кога вистината ќе расчисти со заблудата и конечно ќе ја определи, независната од секој субјективен поглед и вреднување, “објективна вистина”. Таквата толерантност на другиот така дозволува поништување на субјективноста на двајцата дискутанти: едниот го прави само заменлив застапник на Вистината, а другиот го поништува како бранител. Вистината е при тоа мирно и понатаму нетолерантна.

Црквата не ги поднесе Галилеевите вистини. Но, дали тоа поглавје од историјата на европската цивилизација е сосема зад нас и дали сосема сме

го надминале? Како би се однесувале доколку некој истрајно би ви докажувал дека е светот рамна плоча, од којашто можеме да паднеме? Се чини дека за дел од стручната јавност нешто слично тврдат претставниците на “пара” и “алтер” вредностите. Во нивните неволни утврдувања на состојбата на нештата повеќепати е можно да се осознае цврстата убеденост и верување во неспорноста на својата предност, што е воедно и мисија на нејзиното потврдување, а од друга страна пак чудење и збунетост при напалу изреченото прашање: Како тоа, тие таканаречените “алтернативни науки” на толку луѓе така успешно им ја окултираат Вистината? И покрај тоа што на страната на “службените” вистини стои целиот школски систем?

Феноменот е дотолку поинтересен, затоа што алтернативните науки во голема мера се прекриваат со појавата, која што со други зборови се нарекува “new age” или “нова духовност” и им се пика в нос особено на традиционалните цркви. Некои црквени и некои научни кругови се објективно сојузници против духовната алтернатива. Thomas Jefferson запишал дека поединецот може да ужива јавна доверба без оглед на своето мислење за бог и геометријата. Не сум сигурен дека резултатите од референдумот изведен кај нас би покажале мнозинска согласност со Jefferson.

Конечно, се чини дека толеранцијата воопшто не е возможна, бидејќи оној што ја практикува го тера или кон противречење на самиот себе си или кон самоуништување. Ако на нетрпеливоста одговори со нетрпеливост, го прекршил своето начело, а ако ја трпи се подложува на уништување.

Па сепак, тешко е да се најде некој кој е подготвен јавно да се одрече од позитивното вреднување на толеранцијата. Толеранцијата во јавноста скоро секогаш е спомнувана како вредност, дури како синоним за цивилизираност. Во настапите на власта трпеливоста е издигната во граѓанска доблест број еден, веднаш зад онаа што е за секое демократско уредување сама по себе разбирлива, а тоа е почитување на законите и воопшто на сè она што е договорено. Никако не смееме да ја превидиме важната разлика меѓу нив. Законот е проследен со исто така законска казна за секојшто во однесувањето во склад со него не гледа вистинска смисла. До законот стои палка, за да може на лекомислените, вообразените или превратниците да им втера страв во коски. Толеранцијата не е од тој вид. И кога говорот за толеранција

е политички, скоро секогаш цели на вредносната определба на постапувањето и однесувањето, што правно не е санкционирано, на вредноста што делува “покрај” системот казни и награди, вградени во правното уредување. Што се однесува до постапките што се во доменот на правото, наговарањето на толеранција е излишно. Доволна е казнената закана на самиот закон. Затоа подрачјето на односи, за кое што ознаките “толерантен” или “нетолерантен” се посебно соодветни, започнува онаму каде што позитивниот закон замолкнува (или сè уште не проговорува), и затоа постапките на субјектите не можат да се сметаат за последици на стравот и на негативната мотивација, што ја предизвикуваат законските закани. На овие правно “сиви” подрачја на “слободата” секој е препуштен сам на себе и на својата совест, на напишаните закони, на обичаите и на своите насобрани искуства на стапување во нив, што претставуваат комедии и трагедии на идентитетите - на претставите што ги имаме самите за себе.

Стравот од казнена санкција не може да биде психолошки мотив на толерантно однесување во моралното значење на зборот. Може да предизвика толерантно однесување, но неговата причина е само негативен облик на доброто, избегнување на казната. Стравот е емотивен облик на признавање на поголема моќ на нешто или некој друг и убедување дека другиот може да ни нанесе лошо, од што не можеме да побегнеме. Стравот ја означува свеста на зависниот, на слугата. Каде се чуло победениот да го толерира победникот? Послабиот може само да му се подреди на помоќниот. Трпеливоста кон другиот е луксуз на оној што нема страв за докажување на својата волја, поточно, на оној што знае дека со сигурност може да го брани својот идентитетен интегритет и да го докаже својот праг на толерантност секогаш кога непријатноста во однос на другиот ќе ја пречекори мерата на неговото трпение.

Нееднаквоста на моќта на субјектите, што се среќаваат и остваруваат поле на заемно делување, знае да биде плодна за настанок на толерантно однесување. При преведување со значенски нијанси на мошне богатата именка “толеранција” во словенечкиот/македонскиот се потврдила скоро исклучиво само “стрпливост”. Во глаголскиот облик има повеќе решенија. Меѓу сите вреди да се истакне она што е можеби најдалеку од позитивните конотации на стрпливост, имено “допушта”,

што субјектот на толеранција веќе не го означува како релативно немоќен, туку ја истакнува неговата премоќ и презривата или рамнодушна возвишеност на господарот.

Тоа што толеранцијата обично ја поставуваме во подрачјето на моралот сè уште не значи дека е исклучена од правно политичката сфера. Вредностите што имаат поддршка од мнозинството, можат да добијат моќ на закон. На моралната и на правната сфера можеме да гледаме како на два система, меѓу коишто е можен премин во двете насоки. Постапките што биле само предмет на морален суд, можат да станат правна материја. Пример на таквиот премин се законите за ограничување на слободата за пушење во јавни простории, што на нетрпеливоста на непущачите кон чадот од цигари ѝ даваат законска подлога. Кога ги имаме таквите закони, толеранцијата не е само медицинска, психолошка или морална ознака на способноста на пасивниот пушач да ги поднесува непријатните и штетни никотински облаци. На овие видици на вреднувањето на неговата трпеливост законот им додава одредби, што претходните не ги отстрануваат, туку ги надополнуваат во разграничувањето на дозволеното и недозволеното. На кршителите на таа граница, со тој закон против пушењето им се спротивставува здружената моќ на политичката заедница, што борбата против пушењето ја признала за јавен интерес.

Ако различноста на моќта на субјектите е средина каде што можат да настанат толерантни односи, различноста на субјектите што стапуваат во однос е нужен услов. Толеранцијата не можеме да ја замислиме без два поима што ѝ припаѓаат: индивидуалниот и колективниот идентитет и поимот на другиот, којшто е не само неистоветен, туку дури и неизмерлив, другиот, од којшто нè дели раскол, што допира до темелите на можностите на каква и да е заедница со него. Пред настанокот на аконфесионалната држава, во традиционалното општество, кога основа на единствената заедница на луѓето била нивната заедничка вера и “субјектот” сè уште бил поим на политичката теологија, што поданикот не го разликувал од христијанинот, тој раскол бил нужно верски; оној на другиот брег бил припадник на крива вера, а толеранцијата облик на теолошко политичкото допуштање, што на малцинската верска заедница како краен досег на нејзиното признание ѝ го наметнувала мнозинската. Процесот на лаицизацијата на државата, пред да го постави

за темел на политичката заедница индивидуалното право на поинакво мислење, го утврди компромисното решение на допуштање на верска и морална заблуда.

Политичкото општество можеме да го разбереме како реактивна творба, што настанала по загубата на моралната заедница, потпрена на идентификацијата со традицијата и нејзините морални изрази. Ереста, што била во услови на морален монопол предмет на екскомуникација, со зацврстување на плурализмот на мислења во демократските општества стана носечка идеја на изградбата на општествените структури. Селективноста (изборот) - *hairesis* е бирање на нешто - стана основна претпоставка за однесувањето на слободните луѓе секаде каде што не била јасно забранета. Етичките цели на однесувањето, особено во приватната сфера, при тоа не беа никаков исклучок. Ако не се судрија со еднаквата слобода на другиот, од гледиштето на државата начелно не беа спорни, иако отстапуваа од мнозинските убедувања. Етичкиот плурализам и релативизам се така впишани во самата идеја на демократијата, што признава еднаквост на сите убедувања пред законот. А со тоа другиот стана оној со којшто не можеме да си дозволиме да одбиеме дијалог. Ќе разговараме и ќе се договараме со него, поаѓајќи од претпоставката за аисторичниот и културно неозначениот разум, што порано или подоцна ќе нè направи истомисленици? Во тој случај, за гласник на разумот ќе се разгласиме најверојатно себе си. Или дијалогот ќе го поставиме врз претпоставката на културната релативност на разбирањето на доброто и за цел ќе си го поставиме или запознавањето на причините на другиот или прагматичниот договор за заедничко делување, што ја негира секоја априорна предност на едната (читај “нашата”) страна?

Отворената, повеќекултурна општествена средина, во којашто под паролата на “слободниот проток на луѓе, стока и услуги” побргу или побавно се преобразуваат сите села на овој свет, детериторијализирано мешање на традиции, коишто е тешко да се стиснат на едната или другата страна на границата меѓу јавното и приватното, само до пароксизам ги степенува тешкотиите со идентитетот, разбран како во себе стуткана самобитност, на која што не ѝ е потребен друг за да постои и самата себе добро да се разбере. Возможно ли е воопшто денес да се разбере

културата поинаку отколку како крстосница на разлики, размени и препластување на разнородното?

Императивот на дијалогот, што се наметнува во повеќекултурната средина, бара повеќе од само рамнодушно допуштање на другиот - бара негово активно признавање. Активното учество во дијалогот најчесто го разбираме како докажување на нашата “вистина” на слушателот. А активното признавање на другиот е нешто друго: способност да се слушнат причините на другиот, не изрекување на признание, туку слушање на неговата исповед. Стрпливоста најпрво е способност да се слуша, способност на остварување приемчивост во однос на другиот и априорна подготвеност неговите причини да ги примиме за свои, што не оди без одреден морален ризик. Секоја асимилација на надворешното бара внатрешна реорганизација на примателот и се заканува дека за секогаш ќе нè оддели од она што сме биле. За оние што тоа сакаат и понатаму да останат по секоја цена, таквото држење е неприфатливо. Другите, што ќе согледаат дека тоа “човечки” не е можно, имаат добра причина своето враќање кон корените да не го разберат како враќање кон изворното единство, туку како откривање на другиот во себе. Конверзијата во себе е за нив конверзија на другиот.

ГАЛИЛЕО ГАЛИЛЕЈ

ПРЕД ИНКВИЗИЦИСКИОТ СУД

Следниот ден, во среда, на 22. јуни 1633 година изутрина, го доведеа Галилео Галилеј во големата сала на доминиканскиот манастир Санта Марија сопра Минерва во средиштето на Рим, каде што обично се одвиваше тој вид обреди. Облечен во бела кошула, поткликна пред своите судии што се собраа додека му ја читаа пресудата:

“(...) Изречуваме, изговоруваме, пресудуваме и изјавуваме дека ти, Галилеј, поради сопствените објаснувања, изречени за време на процесот, и што си ги признал, си се покажал пред овој инквизициски суд како мошне осомничен за ерес, бидејќи си застапувал учење што е погрешно и спротивно на Светото писмо, имено, дека е Сонцето центар на светот и дека не се движи од исток кон запад и дека Земјата се движи и не е центар на светот и дека е можно да се застапува и брани како веројатно некое мислење и откако неговата содржина била прогласена за спротивна на Светото писмо; и како последица на тоа си се испоставил на сите цензури и казни што светите закони и останатите општи и поединечни законодавства ги вовеле и ги утврдиле против таквите престапници.

Од овие со задоволство ќе те помилуваме под услов веднаш со искрено срце и со вистинска вера свечено да се одречеш, да отповикаш и пред нас да ги отфрлиш споменатите заблуди и кривоверства и сите останати заблуди и кривоверства, спротивни на апостолската и католичка црква на начин и во облик што ние ќе ги пропишеме.

Инаку, за твојата голема грешка, погубна заблуда и прекршок да не остане сосема неказнета, за во иднина да бидеш повоздржан и за да им бидеш опомена на другите да се воздржат од слични престапи, разгласуваме дека со јавна одлука книгата Дијалози од Галилео Галилеј се забранува.

Те осудуваме на официјален затвор на овој инквизициски суд, нашиот расудувач, како благословено покајување пак ти наредуваме да ги изрекуваш во наредните три години еднаш неделно сите седум покајнички псалми и си го придржуваме правото делумно или во целина да ги промениме, дополниме или отповикаме изречените казни и покајувања.

(...)

По читањето на осудата на Галилеј му бил приложен образецот на отповикувачката изјава.

(...)

(Образец на ошйовикувачкаша изјава)

Јас, Галилео Галилеј, син на Винченцо Галилеј од Фиренца, стар седумдесет години, што лично дојдов пред овој суд и клечам пред вас, крајно еминентни и почитувани кардинали, големи инквизитори на сето христијанство против кривоверството, загледан во светите евангелија, што ги допирам со сопствените раце.

Се заколнувам дека секогаш сум верувал, верувам сега и со Божја милост и во иднина ќе верувам во сè што светата католичка, апостолска и римска Црква го има за вистинито, за што моли и што учи. Но - откако светата инквизиција ме запозна со наредбата да не верувам веќе во погрешното мислење дека Сонцето е центар на светот и дека мирува и дека Земјата не е центар на светот и дека се движи, и ми забрани да го застапувам, бранам или учам било усно или писмено ова погрешно учење; откако бев запознат дека споменатото учење е спротивно на Светото писмо; дека напишав и испечатив книга во којашто го објаснувам ова осудено учење и го втемелувам мошне убедливо, без да дадам дефинитивно решение - за тоа бев мошне осомничен за кривоверство, значи за тоа дека сум верувал дека Сонцето е центар на светот и дека мирува и дека Земјата не е центар на светот и дека се движи.

Затоа, со желба да го избришам од мислите на вашите еминенции и на секој верен христијанин ова моќно сомневање што беше со право изречено кон мене, со искрено срце и со вистинска вера ги отповикувам и ги негирам споменатите заблуди и кривоверства и воопшто сите заблуди и кривоверства и дејства спротивни на светата Црква; се заколнувам дека нема во иднина никогаш да речам или да тврдам усно или писмено нешто што би можело да фрли врз мене слично сомневање, и доколку ми се случи да сретнам кривоверец или некојшто се смета за таков, ќе ја известам светата инквизиција, инквизиторот или прелатот во местото каде што живеам.”

Процесои на Галилеј, Рим, 1633, документи што ги собрал Giorgio de Santillana

ДОМИНАНТЕН КУЛТ

Постојано ви говорат за доминантниот култ. - Доминантен! Господа, не го разбираам тој збор, морате да ми го објасните. Се мисли ли на затирачкиот култ? Тој збор веќе го истеравте, а луѓето што го обезбедија правото на слобода, не бараат право на затирање. Се мисли ли на владетелскиот култ? Но, владетелот нема право да господари со свеста ниту да ги уредува мислењата. Дали е тоа култ на мнозинството?

Имено, култот е мислење; овој или оној култ е резултат на ова или она мислење. А мислењето не се обликува според резултатите на гласањето; вашето мислење ви припаѓа вам, независно е, не можете да го изнајмите.

И најпосле, мислењето, што е мислење на мнозинството, нема право да господари. Тоа е тирански збор, што би требало да го истераме од нашето законодавство. Бидејќи ако можеме да го употребиме во еден случај, тогаш можеме и во сите други: така добивате доминантен култ, доминантна филозофија, доминантни системи.

Ништо не смее да доминира освен правото: доминантно е само правото на секој; сè друго е кон тоа подредено. Но, да се прави сèшто не може да му наштети на другиот е право што е очигледно и е веќе посветено.

Мирабо (Mirabeau),

говор во собранието 23. август 1789

ПРАВОТО ДА ТОЛЕРИРАШ

Не доаѓам да прогласувам толеранција. Најнеограничената слобода на вероисповед е за мене толку свето право, што ми се чини дека зборот толеранција што тоа право го изразува, е на некој начин тирански, бидејќи постоењето на авторитетот што има моќ да толерира, ја загрозува слободата на мислење веќе само со тоа што толерира и исто така би можел да не толерира.

Мирабо (Mirabeau),

говор во собранието 22. август 1789

СРЕДНА СОСТОЈБА

Доколку некој ми покаже средна состојба меѓу целосната независност и целосната потчинетост на мислата, во која би можел да се надевам дека ќе се одржам, можеби таму би се поставил. Но, кој би ја открил таа средна состојба? Започнувате со слободата на печатот и чекорите против редот: што правите? Најпрво ги фрлате поетите пред поротниците; но, поротниците им простуваат и она што било мислење на осамениот човек станува мислење на целата држава. Сте направиле, значи, премногу и премалку; патот треба да се продолжи. Авторите ги предавате на судиите: но, мораат овие пред да осудат, да слушнат; она што од страв не било исповедано во книгата, неказнето е изречено во одбраната; она што било нејасно кажано во некој спис, така се повторува во илјада други. Изразувањето е надворешен облик и, ако можам така да се изразам, телото мисли, но мислата не е сама. Вашите судови го запираат телото, но душата им побегнува и спретно им се лизга низ раце. Сте сториле, значи, премногу и премалку; патот треба да се продолжи. Писателите препуштете им ги на цензорите; одлично! се приближуваме. Но, не ли е политичката трибина слободна? Така, значи, пак ништо не сте направиле; грешам, сте ги влошиле работите. Имате ли можеби мисла за една од оние материјални сили што се зголемуваат со бројот на своите фактори? Ќе ги броите писателите како војници на некоја армија? Во спротивност од сите материјални сили, моќта на мислите често се зголемува со малиот број на оние што ја изразуваат. Зборот на влијателен човек што продира сам во страстите на немата маса, има поголема моќ отколку збрканите крици на илјада говорници; и во ретките прилики кога е можно слободно да говорите на едно јавно место е исто како да говорите јавно во секое село. Затоа морате да ја уништите како слободата на говорот така и слободата на пишувањето; и овој пат сте ја постигнале целта: сите молчат. А, сепак, каде сте стигнале? Вашата појдовна точка беше злоупотребата на слободата и сега ве наоѓам под нозете на деспотот.

Алексис Де Токвил (Alexis de Tocqueville),

За демократијата во Америка, 1835

УЗБЕК НА МИРЗА ВО ИСПАХАН

Ако размислувам без предрасуди, не знам, Мирза, дали не е подобро во државата да има повеќе вери.

Може да се забележи дека оние што припаѓаат на толерантни вери се обично покорисни за својата татковина од оние што припаѓаат на верата што преовладува; бидејќи, отргнати од честа, не можат да се разликуваат поинаку отколку со своето богатство и имот, тие се присилени тоа да го придобијат со својата работа, и така што ќе ги прифатат најтешките служби во општеството.

Инаку, бидејќи сите вери содржат заповеди што се корисни за општеството, вреди ревносно да се проучат. А што може повеќе да ја побуди таа ревност отколку нивната бројност?

Се работи за противници што ништо не си простуваат. Љубомората допира сè до поединците: секој е претпазлив и се плаши да направи работи што би ја обесчестиле неговата страна или би го испоставиле на непростен презир и осуда од спротивната страна.

Така може да се забележи дека воведувањето нова секта во државата е најсигурен начин за тоа да се поправат грешките на претходната.

Инаку, велат дека не е во интерес на владетелот во својата држава да трпи повеќе вери: ако во неа се соберат сите секти на светот, тоа не би предизвикало никаква штета, бидејќи не постои ни една секта којашто не заповеда послушност и не повикува на подредување.

Монтескје (Montisquieu),

Персиски писма, 1721

ВЕРАТА И ФИЗИКАТА

Нашите граѓански права се независни од нашите верски мислења така како што се независни од нашите мислења за физиката и геометријата.

Томас Џеферсон (Thomas Jefferson),

The Virginia statue of religious freedom, 1786

РАСАТА И ИСТОРИЈАТА

Меѓународните установи секако се свесни дека е нужно да се сочува разноликоста на културите во светот, на којшто му се закануваат монотоност и униформност. Исто така разбираат дека нема да биде доволно, ако сакаме да ја постигнеме таа цел, да ги негуваме локалните традиции и лесно да се простуваме од преживеаните времиња. Треба да се спаси разноликоста, а не историската содржина, што ја дала секоја доба и која што ниедна доба не може да ја сочува вон своите граници. Треба, значи да се слуша тревата како расте, да се поттикнат сокриените можности, да се разбудат сите склоности кон заедничкиот живот што ги чува историјата; исто така треба да бидеме подготвени, без изненадување, без отпор и без опирање да се соочиме со необичното, што сигурно ќе го донесат тие нови општествени изразни облици. Толеранцијата не е контемплативен став, што дели проштевања на сè што било и што е. Тоа е динамично држење што овозможува да го забележиме, да го разбереме и да го забрзуваме она што сака да биде. Разноликоста на човечките култури е зад нас, околу нас и пред нас. Од оваа разноликост (што на секој поединец му определува соодветни задачи) можеме да бараме само тоа да се оствари во такви облици што секоја од нив ќе придонесе кон најголемата благородност на другите.

Извадок од делото на Клод Леви-Строс (Claude Lèvi -Strauss),

Раса и историја

ЗА СЛОБОДАТА

Ако сите луѓе освен еден единствен човек би мислеле еднакво, не би имале сите заедно повеќе право да го стишат, отколку што би имал тој самиот - ако располага со доволна моќ - да ги стиши нив. Ако е мислењето приватна сопственост, што има вредност само за сопственикот, и него би го оштетиле само лично со тоа што би го лишиле од задоволството што му го нуди, би било важно дали со тоа сме сториле вина само на грст луѓе или на многумина. Со насилното стишување на мислењето пак предизвикуваме посебна несреќа, зашто со тоа го ограбуваме човечкиот род, како оние што доаѓаат по нас, така и сегашните генерации, луѓето коишто со таквото мислење не се согласуваат, дури повеќе од она лице што го изразува. Ако мислењето било правилно, на тој начин сме ги лишиле од можноста заблудата да ја замениме со вистината, ако било погрешно пак, сме им одзеле нешто што е речиси подеднакво скапоцено, имено можноста вистината при нејзиното соочување со заблудата да ја видат појасно и да ја почувствуваат поживо.

Извадок од делото на Џон Стјуарт Мил

(John Stewart Mill) За слободата

НАНТСКИОТ ЕДИКТ

Хенри, ѿ божја милосѣ крал на Франција и Навара, на сѣе сегашни и игни ѿколенија, ѿоздрав.

(...)

Ако е божја волја, сега да ни дозволи да уживаме малку одмор, мислиме дека не би можеле подобро да го искористиме отколку да се посветиме на она што би можело да се однесува на славата на Неговото свето име и служба, и да се погрижиме да го честат и да му се молат сите наши поданици, а ако не му годи да дозволи да биде тоа во еден единствен облик на религија, нека биде барем само со една единствена намера и со такви правила, да нема меѓу нив ниту најмало двоумење или немир и ние и ова кралство ќе можеме засекогаш да го заслужиме и да го сочуваме гордиот назив многу христијански, што бил придобиен со толку заслуги и веќе пред толку време; и на еднаков начин да се отстрани причината за злото и за немирот што би можел да настане заради верата и е сè понеопиплив и попродорен од сите други. Во оваа прилика, кога се работи за мошне важна работа што вреди добро да се разгледа, откако ги прегледавме книгите на жалби на нашите католички поданици и откако им дозволивме на своите поданици на споменатата вера, што се прогласува за реформирана, преку своите пратеници да ги соберат и да ги посредуваат своите книги на жалби и да ги соберат сите свои забелешки, и врз основа на тоа со нив повеќе пати ги споредивме и ги прегледавме претходните одредби, оценивме дека е сега потребно да се даде за сите заедно на сите наши поданици општ, јасен и сèопфатен закон, со којшто ќе бидат уредени сите спорови што до сега се појавиле меѓу нив и ќе се појавуваат и понатаму, и со којшто ќе биде можно да се задоволат и едните и другите, колку тоа во дадените околности ќе биде возможно. што се однесува до нас, поради тоа што оваа одлука ја донесовме само од желбата да му служиме на Бога и со намера сите наши поданици и понатаму да можат да го почитуваат и да склучат меѓу себе цврст и траен мир, понизно ја молиме

Неговата божја милост за еднаква заштита и наклонетост, што секогаш видно ја доделувал на ова кралство од самото настанување и сите овие долги години што ги достигнало, и да им наклони милост на нашите поданици, за добро да разберат дека почитувањето на оваа наша одредба (по тоа што е нивна должност кон Бога и кон сите) е главен темел на нивната врска, соживот, мир и спокој и повторното уредување на целокупната држава во првобитниот сјај, изобилство и моќ. Како од наша страна ветуваме дека ќе сториме сè за нејзиното почитување и нема да дозволиме да биде било како кршена.

Од овие причини, откако според мислењето на владарите од наша крв со другите владари и почитувани од нашето кралство и другите важни и угледни лица од државниот совет што беа присутни, добро и совесно ја разгледавме и проучивме цела работа, со оваа изречена, прогласена и наредена конечна и неотповиклива одредба изјавуваме, прогласуваме и наредуваме:

I. Прво, споменот на сè што се случи на едната и на другата страна од почетокот на месец март 1585 до нашето доаѓање на престолот и за време на другите претходни нереди и за време на овие, да биде збришан и згаснат, како нешто што не се случило. И на нашите највисоки државни тужители, ниту на кое и да е друго јавно или приватно лице тоа нема да им биде возможно или дозволено, кога и да е или во каква и да е прилика тоа да се спомнува, обвинува или прогонува на кој и да е суд или судска власт.

II. Им забрануваме на сите наши поданици без оглед на нивната положба или професија да го оживуваат споменот, да се напаѓаат, да се навредуваат, да се караат и да се предизвикуваат еден со друг со префрлања во однос на она што се случило, без оглед на причината или околностите, да се расправаат, да се оспоруваат, караат, засрамуваат или навредуваат со дејства или со зборови; нека се совладаат и нека живеат заедно како браќа, пријатели и сограѓани, а кршителите ќе бидат казнети како кршители на мирот и нарушувачи на јавниот ред.

III. Одредуваме католичката, апостолската и римската вера повторно да биде воведена и воспоставена во сите краишта и места на нашето кралство и земјите што ни се нам покорни, каде што беше нејзиното делување прекинато, и затоа така мирно и слободно ќе се изразува без каква и да е тешкотија или пречка...

(...)

VI. И да не оставиме никаква можност за немир и спорови меѓу нашите поданици, дозволивме и дозволуваме на сите припадници на споменатата вера, што се прогласува за реформирана, и инаку се однесуваат според она што е запишано во оваа одредба, да живеат и да бидат настанети во сите места и краишта на нашето кралство и земјите што ни се покорни, без да бидат малтретирани, навредувани или да бидат присилени да сторат какво и да е верско дејание спротивно на своето убедување, ниту да бидат заради тоа барани во својот дом или таму каде што сакаат да живеат.

(...)

XVIII. Им забрануваме на сите наши поданици, без оглед на нивната положба или професија, со сила или заведување против волјата на родителите да ги одведат децата од оваа вера и да ги крстат или да ги потврдат во католичка, апостолска или римска Црква; подеднакво важи и за припадниците на споменатата Црква, што се прогласува за реформирана, за сите се предвидени егземпларни казни.

(...)

XXII. Наредуваме да нема никаква разлика во однос на споменатата вера при примањето студенти на универзитетите, гимназиите или училиштата, како и при примањето болни во јавните болници, во болниците за лепрозни и во јавните милостини.

(...)

XXVII. За што повеќе да ги приближиме желбите на нашите поданици, што е наша намера, и во иднина да ги отстраниме сите жалби, изјавуваме дека, без оглед на спротивните заклетви, сите што ја исповедуваат или ќе ја исповедуваат верата што се прогласува за реформирана, се способни да го задржат својот сталеж и чести и да вршат секакви јавни, кралски, благороднички или градски задолженија во нашето кралство, нам покорните земји, територии и феуди, и мораат да бидат на тие места примени и нашите високи судови и други судии ќе примаат податоци и факти за животот, обичаите, верата, чесните начини на комуницирање на сите оние што ја исповедувале или ја исповедуваат како едната така и другата вера, без

од нив да се бара друга заклетва освен онаа дека при вршењето на своите обврски добро и верно ќе му служат на кралот и ќе ги почитуваат наредбите, како што од секогаш важело.

(...)

LXXIV. Припадниците на споменатата вера во иднина нема да можат да бидат дополнително обременети со ниедна обична или посебна задача повеќе од католиците, и тоа во склад со својот имот и способности.

(...)

Објавено во Нант, во месец април во милосното лето илјада петстотини деведесет и осмо на нашето владеење.

ХЕНРИ

Андреј Илц

НЕСПОКОЈСТВОТО ВО ПОПУЛАРНАТА КУЛТУРА

“Free your mind
and the rest will follow.
Be colour blind
don't be so shallow.”

(En Vogue)

“Нема да ѿвргам дека мора оној што ги ѿочишува Huei Lewis и Phill Collins, безусловно да сѿане масовен убиец, но сигурно има за тоа добри ѿредисѿозиции.”

(Американскиот писател Bret Easton Ellis за Patrick Bateman, јунакот на неговиот роман Американски психо)

Овој напис бара воведно појаснување. Се израдував кога уредникот ми предложи размислување за популарната култура и толеранцијата, бидејќи се работи за прашање што веќе долго време ме вознемирува. И не само мене; имено, во последните десетлетија, сè поинтензивно му се посветуваат низа мажи и жени што размислуваат и пишуваат, при што поаѓаат од што е можно поразлични претпоставки, критичко-теоретски насоки и идеолошки убедувања. Разбирливо е што доаѓаат до спротивни заклучоци и определби. Овие се (било со нив да се согласуваме или не) според моето мислење важни пред сè заради тоа што со својата содржина секогаш одново ни докажуваат дека расправата по тоа прашање

е воедно и прашање за самата суштина на популарната култура.

Популарната култура ја доживувам како важен дел од мојот живот. За мене популарната култура е непроценлив извор на разновидни и противречни надразби и пориви. Тоа е култура што ме вознемирува и ме смирува, што ме одушевува и ме лути, што (често попусто) се обидувам да ја разберам; понекогаш ревносно ја бранам, другпат резигнирано ја отфрлам и ги одобрувам аргументите на нејзините најнемилосрдни критичари. Овој напис е, се надевам, израз на таа подвоеност. Во тоа не гледам ништо лошо; според мене таквиот однос кон феномените на популарната култура е најсоодветен.

А покрај тоа, немам преголеми илузии и не би се осмелил да тврдам дека го знам патот што води кон тој толку посакуван (?), а воедно и тешко досеглив идеал, некој вид одговорно уживање.

Повеќепати слушаме дека кај популарната култура се работи за нешто површно (или “бездлабочинско”, ако го употребиме изразот на Frederic Jameson), но тоа сè уште не ги оправдува површните оценки, претходните квалификации и лесниот пристап. Ќе биде потребно уште многу разјаснување и заплеткување, објаснување и мистифицирање, за да дојдеме до поцврсти и можеби дури поупотребливи заклучоци за популарна култура.

Верувам дека честата осуда на публиката на популарната култура како “пасивна” е избрзана, бидејќи, како што вели британскиот социолог Simon Frith, “не ја гледа комплексноста на популарната култура - 'конотативното богатство' на рок музиката ги прави лажни избрзаните осуди за пасивноста на публиката: музиката истовремено значи премногу работи” (Frith, 260). Со малку еуфоричност можеме буквално да констатираме дека во популарната култура со некои ограничувања (што ги диктира нејзината форма и е секако добро да се знаат) се изразува сета богата комплексност на светот: можностите, чувствата, надежите, желбите, вкусовите, значењата, историите, теориите, политиките, итн.

Веќе во претходниот параграф е најавено дека најмногу ќе зборувам за популарната музика. Мислам дека Allan Bloom не згрешил кога, очигледно разочаран, запишал: “Студентите можеби не ги интересираат книгите, но затоа

се најдлабоко приврзани на музиката. Ништо не е покарактеристично за оваа генерација од нејзината зависност од музиката. Ова е доба на музиката и на душевните состојби што ја придружуваат.” (Bloom, 68) Можам да разберам кога Camille Paglia признава дека “искрена и неприкриена е мојата завист кон музичарот кој е способен да влијае на публиката со таква чувствена непосредност и предрационална манипулација на нервите” (Paglia, 60). Бројни показатели сведочат дека популарната музика во последното десетлетие стана најважен сегмент на популарната култура (на крајот на краиштата, за растечката важност можеме да судиме веќе само од вонредно зголемениот број на најразлични напади врз неа), додека музичката телевизија (во мислите ми е пред сè MTV) за помалку од десетлетие стана централен орган на целата популарна култура. Најверојатно без многу ризик можеме да тврдиме дека денес популарната музика со своите карактеристики е некаков основен модел на современата популарна култура.

Веќе заради мојата “зависност од музиката” не можам (и не сакам) да тврдам дека написот што следи е нешто повеќе од субјективен поглед. Од содржината пак ќе му биде веројатно секому јасно, каде се насочени моите симпатии.

КОЈ СЕ ПЛАШИ ОД ПОПУЛАРНАТА КУЛТУРА?

Кому му пречи популарната култура? Дали навистина тоа чудовиште е толку опасно и штетно како што упорно тврдат нејзините критичари и критичарки или, напротив, се работи за важно место на случување на жив субверзивно-семиотички отпор против хегемонијата на доминантните економски структури, за што се обидуваат да нè убедат нејзините поборници и поборнички? Какви реакции и последици предизвикуваат популарнокултурните феномени во мозоците и срцата на потрошувачите и потрошувачките? Дали популарната култура заглупува и тера на насилство? Дали може MTV навистина да придонесе за зголемување на толеранцијата? Кои негативни општествени појави е можно да му се припишат на непосредното влијание на популарната култура? Дали променетото вреднување

на популарната култура е само една од застрашувачките последици на општата релативизација на вредностите?

Критиката на популарната култура не е ништо ново. По зборовите на американскиот социолог Herbert J.Gans, се работи за потфат стар барем двесте години. Повеќе би требало да нè изненадат нејзините бројни поборници и поборнички, а особено оние што во последните четири десетлетија помогнаа да се воспостави огромната академска индустрија, наречена културни студии (cultural studies). На нив ќе се навратиме во продолжение. За да има одбраната каква и да е смисла, имено, мора да се запознаеме со обвинението. Значи критика.

Ќе започнеме со два подолги цитата, што според мислењето на авторот на овој спис, соодветно изразуваат и осветлуваат некои карактеристични моменти од животата, жешка и често конфликтна дебата за значењето и ефектите на популарната култура.

а) “Замислете си тринаесетгодишно дете како седи во дневната соба на семејниот дом и додека пишува домашна работа по математика слуша со слушалки на ушите вокмен или гледа MTV. На располагање му стојат слободите што во долгите векови мачно ги заработил спојот на филозофската генијалност и политичкото јунаштво, благословено со крвта на мачениците; по заслуга на најпродуктивното стопанство во историјата на човештвото гарантирани му се удобност и слободно време; науката продре во тајните на природата, за да го снабди со чудесна, на оригиналот верна репродукција на звук и слика. И каков е врвот на тој напредок? Дете што расте, чиешто тело го тресат оргазмични ритми; чиешто чувства се изразени во химни што ја слават радоста на онанијата или убивањето родители; чијашто желба по слава и пари нашла свој пример во бисексуалниот музичар. На кусо: таквиот живот не е ништо друго туку непрекинато подгревање на однапред подготвената мастурбациска фантазија.”

б) “Па нели филозофите се бореа за културата да се рашири по цел свет и индивидуалната сфера да не биде веќе зависна од надзорот на Државата или овластувањата на заедницата? Сакаа луѓето да бидат слободни при задоволувањето на своите поединечни интереси и воедно способни со своето размислување да посегнат и од другата страна на ова тесно подрачје. Денес е јасно дека добија само

половина од битката: деспотизмот е победен, но не е победено мракобесието. Традициите се без моќ, а истото важи и за културата. Секако: индивидуите не се лишени од осознавање; напротив: можеме да речеме дека првпат во историјата на Западот непосредно е на располагање целокупното духовно наследство на човештвото. Откако занаетчиското посредување на енциклопедистите го заменија Џебните книги, видео касетите и банките на податоци, нема веќе материјални пречки за ширење на Просветеноста. А воедно кога почна да се чини дека може техниката со телевизијата и компјутерските мрежи да се погрижи сето знаење да дојде во секој дом, тогаш потрошувачката логика ја уништи културата. Зборот е тука, но во него нема никаква воспитна идеја, отвореност кон светот и грижа за душата. Со духовниот живот отсега ќе владее принципот на уживање.”

Првиот извадок е земен од прочуената ултраконзервативна хит-книга *The Closing of the American Mind* (1987), на сега веќе покојниот американски професор Allan Bloom. Другиот цитат е од книгата *Пораз на мислењето* (1987), чијшто автор е и кај нас познатиот француски публицист и филозоф Allan Finkielkraut. Бидејќи се работи за автори што инаку по многу работи се разликуваат, дотолку поинтересно е како се сепак слични по интелектуалниот очај и пристрасниот презир кон популарната култура. Раната критика ја нагласуваше пред сè улогата на популарната култура при зацврстувањето на општествениот статус quo, а нејзините денешни обвинители и обвинителки се многу помалку попустливи.

Бесот на Bloom е по свое разбирлив, бидејќи токму образованието спаѓа меѓу последните (последна?) неосвоени тврдини. Американскиот професор по медиска екологија Neil Postman во познатата книга *Amusing Ourselves to Deth* (1985) загрижено говори за сè почестите обиди конечно и во образованието да воведат малку “аудиовизуелен нихилизам”, постмодерност, “прилагодување во корист на адолесцентските склоности” (Finkielkraut). Подискутабилна е Bloom-овата предложена терапија, што меѓу другото опфаќа читање на “класици” и слушање “класична” музика. Тука можеме да се согласиме со Pascal Bruckner, којшто аргументирано (со набројување на големи историски грозоти, направени под маска на висока култивираност) го застапува мислењето дека врската меѓу културата и моралот никако не е сама по себе разбирлива, дека е илузорно развојот

на слободата да се условува со образованието и дека на пример читањето романи сè уште не нè прави потолерантни.¹

Finkelkraut спаѓа меѓу оние критичари на популарната култура (и како што му прилега на еден филозоф, критичар на духот на времето, воопшто), што нè восхитуваат со блескав, изострен стил и богата ерудиција (треба да се признае дека во тој поглед противниците на популарната култура честопати ги надминуваат поборниците), но и покрај тоа не можат сосема да нè убедат со своите судови. Finkelkraut се обраќа токму на оние што за мизерната состојба на современата културна, политичка и општествена сцена не наоѓаат убави зборови и при тоа никогаш не забораваат да го наведат единствениот виновник: популарната култура во сите појавни облици (би можеле да речеме дека тука се среќаваме со своевидна форма на нетолеранција!). Според мислењето на Finkelkraut живееме во време на feeling, на општа ревитализација на вредностите и отстранување на разликите. Демократијата овозможи сите да имаат слободен пристап до културата. Орвеловиот голем брат е на тој начин победен, но на опасноста со тоа сè уште не ѝ е крај. Доаѓа до реализација на другата славна антиутопија: во прекрасниот нов свет има од сè доволно, секој има право на култура по свој избор, секој избор е автоматски културен, сè е подеднакво вредно. Но, поради тоа луѓето не се нималку послободни или поавтономни. Слободата и културата се по потрошувачката логика дефинирани како задоволување на потреби. Последиците од тоа може да бидат само незнаење, егоизам и пасивност, а не вистинска слобода. Кошмарот на Orwell го замени кошмарот на Huxley.

Најголемиот проблем на критичарите на популарната култура е во тоа што се ретко кога поткрепени со факти или колку толку проверливи податоци.² Во преден план на повеќето расправи се главно таканаречените “ефекти” на популарната култура, што честопати е тешко да се докажат (или од содржината автоматски следи ефектот).³

Критиката на популарната (или масовната) култура е можно и покрај опширната библиографија без поголем напор да се систематизира и распредели во неколку основни категории. Токму тоа го сторил веќе споменатиот Ганс во книгата *Popular Culture and High Culture* (1974), каде што сите минати и повеќето од идните

долго подготвувани трактати и пригодни изблици ги разделил во четири категории. Според темата нас нè интересираат пред сè оние три, во коишто се класифицирани трудовите што се занимаваат со негативните ефекти што популарната култура наводно ги има врз високата култура, врз публиката и општеството во целина.⁵

Обвинението за штетните ефекти на популарната култура е засновано на три претпоставки: дека однесувањето за коешто е наводно одговорна популарната култура, навистина постои и е с присутно; дека содржината на популарната култура содржи модели на таквото однесување; дека затоа има негативни ефекти. Најчестиот одговор на поборниците и поборничките на кусо би го резимирале вака: популарната култура само го зацврстува веќе постоечкото однесување и погледи, а ретко создава нови модели.⁶

Несомнено еден од критичарските евергрини е влијанието на телевизиското и општо медиското насилство врз однесувањето на (пред сè младите) гледачи и гледачки. Иако во последните години оваа полемика повторно се степенува, првите подвизи на критиката од овој вид имаат корени во педесеттите, во росните години на рокенролот. Веќе тогаш водечките медиуми во еден глас трубеа ист рефрен, како што тоа денес го прават највлијателните корпоративни племенски тапани. Имено, дека се рокенролот и насилството непосредно поврзани. На прв поглед, денес, по толку години, не е ништо поинаку: академските, корпоративните и уредничките фракции што преовладуваат во новинарството, сè уште ја оценуваат популарната култура како нешто одбивно и опасно. Популарната култура во нивните очи не е ништо друго, туку енормен аудиовизуелен Антихрист, што ги загрозува главните општествени вредности и стандарди. И покрај тоа постојат некои важни разлики во мотивацијата на денешните загрижени глави.

За тоа пред некое време во статијата со наслов *The Media's War on Kids* вехементно расправаше Jon Katz, новинар на американскиот двонеделник *Rolling Stone*. Меѓу причините за тоа што, на пример, новинарите така често без опипливи докази се нафрлаат токму врз популарната култура како на главна предизвикувачка на насилство, е најверојатно и фактот што вистинските причини и објаснувања за насилството и нетолеранцијата се многу покомплицирани и прикриени (големи општествени разлики, вонредна хетерогеност на популацијата...), додека телевизијата веќе заради својата широка популарност е мошне погодна за

улогата на жртвен јарец. Katz исто така тврди дека при тоа се работи за интересна реакција на централните медији на фактот што сè повеќе млади луѓе се служат со новите начини на комуникација, пред сè кабелската телевизија. Ако популарната култура во педесеттите години презриво ја споредуваа со “средновековно лудило”, таа сега станува нешто навистина опасно: конкуренција што ја слабее и ја загрозува политичката и економската моќ на водечките медији. Затоа е нивната реакција толку силна и пресметана; имено, тие посегнаа по сигурното средство за мобилизирање на јавноста и проблемот на популарната култура го претставија како образовен проблем. Популарната култура наводно претставува најголема закана за општеството; меѓу другото е наводно виновна за тоа што младината сè помалку чита и станува сè поглупава. Можеби младината е навистина глупава, но не до толку да ги употребува оние медији што тврдат дека најинтересните работи во нивниот живот се глупави и опасни.

Katz повеќепати докажал дека е сигурен апологет на популарната култура. Неговите судови се, разбирливо, честопати нагласено претерани и еднострани (прашање е дали младината навистина така сама од себе разбира дека составен дел на културните пораки се и претерувањето и шокантноста), а и покрај тоа бројните податоци што ги наведува се мошне важни за расправата за ефектите на популарната култура: “Според податоците на ревијата *American Demographics*, помладите возрасни се полиберални од своите родители - вклучувајќи ги и припадниците на бабу-боом генерацијата, од којашто произлегува поголемиот дел од денешните новинари на централните медији. Помладите возрасни поретко ќе поддржат забрана на книги во јавни библиотеки или отпуштање на професори затоа што се хомосексуалци. Почесто ќе бидат на мислење дека женското движење имало “добро влијание на државата”. Исто така почесто од постарите луѓе ќе ги одобруваат врските меѓу припадниците и припадничките на различните раси. 49 отсто од луѓето меѓу 18 и 24 години се согласуваат со давањето предност на малцинствата, за да ја подобрат својата положба, додека со тоа се согласува само приближно третина од припадниците и припадничките на baby-boom генерацијата.” (Katz, 130.)

ПРИМЕР ПОПУЛАРНА МУЗИКА

Расправата за влијанието на музиката не е ништо ново. Во блиското и подалечно минато со тоа со сета потребна сериозност се занимавале некои многу познати пера. Заради своите штетни ефекти музиката не била добредојдена во Платоновата држава; големо значење на тоа прашање му припишувал и Аристотел во Политика. И подоцна бројни филозофи и научници предупредувале дека музиката има штетно влијание. Критиката се окрепила кон крајот на 19. век, “кога музиката стана нешто” и преку носачите на звукот станала достапна на најширок круг луѓе.

Рокенролот на почетокот беше забава, невина музика за млади, нов жанр, што родителите не го одобруваа. Навистина се жалеа дека новата музика звучи грозно, но не презедоа ништо потресно. За да не мора да слушаат ги тераа децата од своите соби. Децата, нормално, немаа ништо против, бидејќи така можеа уште понепречено да уживаат во својата музика. Кога во шеесеттите родителите започнаа згрозено да констатираат дека нивните деца имаат сосема поинакви погледи на суштинските културни и политички прашања, беше предоцна. Генерацискиот конфликт беше веќе тука.

Денес постои црногледа индустрија, што се грижи за редовен приток на мрачни прогнози за состојбата на популарната музика. Во почетокот на деведесеттите (барем во Америка, додека во Европа веќе се најавува зголемената офанзива против, сега за сега, доволно маргиналната појава на националистички поп и рок групи) здружените одреди на родители, религиозни групи, судови, политичари, полицијата и влијателните медиуми повторно цврсто ја зграпчија грамофонската индустрија. Во 1990 ревијата Newsweek вака го опиша продорот на рап музиката: “Иако поголемиот број Американци најверојатно никогаш не чуле за нив, тоа не се никакви опскурни групи, што свират по гаражи и ноќни клубови. Сега полнат големи сали - иако сè повеќе сали не сакаат да приредуваат рап концерти заради стравот дека насилството ќе се прелие од сцената меѓу масата луѓе.” Сличен список на забелешки се употребува во врска со насилството во филмовите и видео игрите, иако ревијата Time признава дека “не постојат конечни научни истражувања, делумно затоа што е тешко да се одделат ефектите

на насилните дејства во видео игрите од оние осакатувања што ги гледаме во филмовите, на телевизија и на градските улици”.

Противењето во однос на популарната музика го заостри настапувањето на музичката телевизија, што при својот настанок дури меѓу самите музичари побуди многу одбивни реакции. Родителите и образовните установи се жалат дека младината поминува премногу време гледајќи MTV, а премалку пишувајќи домашна работа. Иако е познато дека младината уште од педесеттите години наваму учи со музика, работата стана критична токму со глобалното раширување на MTV, што покрај аудитивното, бара и визуелно внимание.

Минатата година, главните грешни јарци се викаа Beavis & Butthead. Се работи за два цртани (анти)јунаци, што во рекордно време станаа главни ѕвезди на MTV. Нивниот огромен публицитет најверојатно ги изненади и самите творци, бидејќи на прв поглед се работи за едноставна получасовна програма, што е составена од евтина анимација, стари видео спотови и ставот колку-е-убаво-да-се-биде-глуп. Beavis и Butthead се бели дечишта, припадници на средната класа, што седат на кауч, притискаат далечински управувач и гледаат заборавени видео спотови, како што е на пример Karma Chameleon. При тоа цело време брвтаат, отсутно се кикотат и кажуваат пригодни коментари за фризурата на Boy George. Со оглед на нивната популарност веројатно било однапред јасно дека ќе ги обвинат за ширење на глупавост и несреќи од секаков вид: пожари, вандализам, запалени мачји опашки, итн. Со тоа не се согласи американскиот новинар Kurt Andersen, којшто во ревијата Time напиша: “Можеби си имаме работа со најхрабрата емисија што кога и да е се вртела на државната телевизија. Не се работи само за сатира на сметка на изведувачите, што се воопшто *raison d'etre* на MTV, туку и за безмилосен приказ на глупавите и асоцијални гледачи.” Beavis & Butthead се успешни затоа што им успева да ги антиципираат сите блазирани судови и лоши шеги што може да се изречат на сметка на толку очигледно циничното однесување, какво што е повторното прикажување на стари музички видео спотови.

Со тоа доаѓаме до оние луѓе коишто со тоа се занимаваат професионално и коишто на кусо ги спомнавме во воведот. Се работи за мошне сериозни лица, што се обидуваат на MTV да ги изградат своите академски кариери; коишто

секогаш одново ве изненадуваат кога преку бројните концептуални серпентини се пробиваат до повеќе или помалку предвидливи заклучоци; се плашам дека имаат намера да ги научат Beavis & Butt-head како да гледаат MTV. Самиот честопати не сум сосема сигурен дека на таа тема можат да кажат нешто повеќе и подобро од нив двајца.

ЈА САКАТЕ ЛИ ПОПУЛАРНАТА КУЛТУРА?

Пред четириесет години едвај постоеше нешто како што се сериозни студии на популарната култура со што денес главно се занимаваат културните студии. Тогаш главно мерило сè уште беше личното искуство. Во академскиот свет сè заедно започна во 1957 со мошне влијателната книга на британскиот професор Richard Hoggart со наслов *The Uses of Literacy*, во која што се добро објаснети суштинските промени на подрачјето на современата култура, а малку помалку е истражен потенцијалот на новите облици на популарна култура. За нашата расправа е секако важно што Hoggart во едно од потпоглавјата пишува и за очигледно незгодното прашање на толеранцијата, што не ја разбира како откажување од секако несогласување и превидување на разликите. Според неговото мислење таквата слабост е карактеристична токму за современата толеранција, што не е ништо друго туку последица на стравот и бегањето од непријатности, што се логична последица на несогласувањето. Посакуваната, смислената толеранција е израз на одредена моќ, убедување и чувство за комплексноста на вистините и почитта кон другите. На слични мисли налетуваме и кај другиот голем класик на културните студии Raymond Williams во делото *Culture and Society 1780-1950* (1958), каде што ја проблематизира збрката до којашто доаѓа при употребата на зборот еднаквост: “Единствената еднаквост што е важна и возможна е еднаквоста на постоењето. Нееднаквоста во различните видици на човекот е неизбежна и дури добредојдена; тоа е основа на каков и да е богат и комплексен живот. штетна е само онаа нееднаквост што ја негира основната еднаквост на постоењето.” (Williams, 305)

Можеме да кажеме дека Hogart и Williams рано осознале некои од битните недоречености на популарната култура што подоцна ќе им одат толку на нерви на нејзините клеветници и клеветнички. На кусо: разлики на светот навистина постојат, а популарната култура (со своето декларативно заколнување на еднаквост, сеопшта толеранција и релативност на вредностите) ги негира и недопуштено ги мазни. Со тоа секако не придонесува кон подобро разбирање на тие разлики (и можното отстранување на некои од нив), туку, обратно, со нивното мистифицирање во крајната последица предизвикува уште поголеми конфликти.⁷

Сè ова секако важи, ако веруваме во потполната пасивност на гледачите и гледачките, коишто само апатично примаат она што на пример им сервира нивната телевизија. Заслуга на културните студии е во тоа што, токму со постојаното нагласување на улогата на публиката (теоријата за активната публика, што некои ја означиле како “бесмислен популизам”), постигнаа никој повеќе да не верува во потполната зависност на публиката, што на секое медиско надрознување би реагирала како програмиран робот или марионета. Елитистичките, економските, редуccionистичките и песимистичките постапки ги заменија нагласувањето на релативната автономија, отпорот на публиката, множеството значења и политиката на уживањето. Популарната култура стана сцена на динамично натпреварување, дури на “борба”, а не на статичка доминација. Во постојаните интеракции меѓу доминантните економски структури и публиката се создаваат низа можни значења, што уште повеќе оневозможува да говориме за некакви едноставни, предвидливи ефекти. Како можен доказ за тврдењето дека на крајот луѓето се оние што одлучуваат кои културни артефакти ќе ги изберат меѓу понудениот репертоар, често го наведуваат податокот дека и покрај екстензивното огласување на пазарот пропаѓа 80 до 90 отсто од новите плочи и филмови. Некои одат дури толку далеку што занесено говорат за некакво субверзивно, герилско делување на публиката, иако воедно признаваат дека на капитализмот од страна на популарната култура, што веќе заради комерцијалната насоченост избегнува секаква радикалност, не му се заканува некаква голема опасност. Најверојатно можеме да очекуваме дека во иднина критиката на популарната култура ќе се обиде да ги надмине двете крајности и ќе ги спои политичката економија со анализата на текстот на публиката.

ЗАКЛУЧОК

Во миговите кога општествените граници се мошне реални и кога различните расистички демагози се загрижени да не ги пречекорат разни неповикани раселени и економски затирани индивидуи, се чини популарната култура со своето имагинарно пречекорување на границите како некаква лажна компензација, утеша. Можеби можеме тоа да ѝ го замериме.

Но, мораме да си бидеме на чисто дека популарната култура не убива и не спасува. Самиот секако не би можел да ѝ припишам толку големи и толку одлучувачки потенцијали. Ако навистина убиваше, нејзините противници и противнички веќе одамна би ја отстраниле, забраниле и уништиле. А доколку навистина би можеле да се потпреме на нејзината спасувачка улога во смисла на осигурување на поголема трпеливост, би било доволно на секој поединец и поединка да му препорачаме неколкучасовно гледање MTV и да го снабдиме со збирка world music плочи и работата би била решена. Секому е јасно дека така лесно нема да се извлечеме.

Паметната употреба на популарната култура не е нужна, најверојатно е можна, но никој не смее да очекува дека може некој при тоа нешто да го советува. Очигледно мора клучот до таа тајна да го најде секој сам. Би сакал да завршам со за мене охрабрувачките зборови на Pascal Bruckner: “Нашата судбина е нескладност, нечистост, хибридноста, нездружливи спротивности што се во секој меѓу нас, неизводливи поврзаности меѓу Otis Redding и Mozart, Om Kalsoum и Fellini, Tintin и Hegel. Нудиме засолниште на видовите, без да ни успее да ги помириме. Само така можеме да разбереме дека некои ја негираат масовната култура и забава во име на 'високата култура' со поеднаква непопустливост како и Црквата што некогаш ја осуди таа иста култура во име на “светата вера”, и дека на моменталните успеси им го даваат за пример бесмртниот Racine и Monteverdi и при тоа ризикуваат тие великани да ги осамат во царството на совршеноста. Но, не значи ли тоа само неефикасна закана со побожни фетиши да ја избркаат несигурноста на сегашноста?” (Bruckner,69)

¹ “Ни недостасуваа крстоносните војни, конечно ни се пружи убава прилика, но таа војна допира длабоко во нашата приватност и предизвикува пеколни маки или небесно блаженство: според тоа дали ќе слушате Bach или Mick Jagger, ќе бидете спасени или проклети.” (Bruckner, 62)

² Тоа е најверојатно заради фактот што критиката, што толку оперира со приближни и честопати измислени негативни ефекти на популарната култура, најчесто е прикриен израз на естетско незадоволство и несогласувањето со нејзината содржина. Така Martin Jay вели дека на Adorno му била популарната култура (на која што самиот ѝ го дал изразот културна индустрија) толку несимпатична, што, како што признал подоцна, буквално нејзината цел понекогаш ја осудувал однапред, а и во однос на нејзината сметкациска, заговорничка природа не бил сосема сигурен.

³ Или како што вели Simon Frith: “Критичарите на средствата за масовно известување од секогаш се сосредоточувале на ефектите на овие средства - ефектите на телевизијата врз децата, на весниците врз гласачите, на рекламите врз потрошувачите, рокенролот врз тинејџерите итн. Тешкотиите на таквото третирање на рокот не се само теоретски: ако рок публиката не е можно да ја разбереме едноставно како “празна” и подложна на ефекти, така и индустријата на грамофонски плочи не можеме да ја разбереме како едноставна “причина”. “ И уште повеќе: оваа индустрија е “најнапред сама на себе ефект - ефект на повоените општествени промени, ефект на придружните класни, расни и полови односи, ефект на новите идеи за популарната музика, уметност и култура.” (Frith, 259)

⁴ Herbert J. Gan стврди дека овој термин е помалку соодветен, затоа што има очигледно негативни конотации, бидејќи масовната култура наведува на недиференцирана заедница, дури џанг, а не на поединци, членови на група. Терминот популарна култура е посоодветен, иако претпоставува постоење на два вида култура (висока

и популарна), кои се толку различни, што е невозможно да се споредуваат. Така се воспоставува одредена дихотомија, што ги определува сите натамошни анализи.

⁵ Меѓу особено штетните ефекти на популарната култура наводно спаѓаат нејзината емоционална деструктивност (бидејќи гарантира лажно задоволување и делува брутално со својот акцент врз насилството и сексот), интелектуалната деструктивност (зашто нуди евтина и ескапистичка содржина, што ја поткопува способноста на луѓето да се соочат со реалноста) и културната деструктивност (зашто ја ослабнува способноста на луѓето да соработуваат во високата култура).

⁶ Секако дека таквиот одговор не е без стапица, бидејќи сведочи за тоа дека дури и поборниците и поборничките на популарната култура не веруваат дека си имаат работа со култура и општествена сила што е вредна да се земе предвид, и што е навистина способна пресудно да влијае на вистинското потврдување и зацврстување на толку опеаните идеали на расна, полова и културна трпеливост.

⁷ Значи, прашање е што е подобро: американскиот MTV, што во почетната фаза воопшто не ја криеше својата расистичка и сексистичка насоченост, или сегашниот MTV Europe, за којшто е карактеристичен доста повисок степен на општествена свест. Публиката преку вестите континуирано се запознава со секакви важни социјални и политички прашања (и за војната во Босна, што MTV ја “покрива” подобро и посоодветно од секоја “сериозна” телевизиска станица; на европската младина ѝ е овозможена поголема идентификација со тоа што јасно ѝ се дава на знаење дека во Босна умираат нејзини врсници, што ѝ се слични барем по тоа што до неодамна со подеднакво познавање и занес уживале во истите радости на

популарната култура!), а преку кратките, занаетски и идејно перфектно изработени филмови цело време тече агитација за идеалите на расната, половата и културната трпеливост. Скептиците на тоа ќе приговорат со посочување на променетата природа на современиот капитализам, кој е доста поприлагодлив и во името на профитот е подготвен во строго определен опсег да промовира и содржини и идеологии што на прв поглед му се спротиставуваат.

Сите текстови во тематив се преземени од словенечкото списание

“Casopis za kritiko znanosti”.

превод: Ана Пејова

МУЗЕЈ НА ТОЛЕРАНЦИЈАТА

Во Лос Ангелес, на булеварот Пико, што се наоѓа во средината на еврејскиот деловен квартал, неодамна отворија Музеј на толеранцијата. Замислата за него настанала во Центарот Simon Wiesenthal. Музејот не се служи со музеалните зафати за претставување на објектите. Заснован е како изложба и мултимедиско искуство, што со помош на информатиката и интерактивните методи го запознава посетителот со развојот на цивилната правичност на целата планета, со нејзината нетолерантна историја. Намерата на установата е да помогне во препознавањето на нетолерантноста на другите и онаа што се гнезди во нас. Храмот на вредностите и ликовите за незгодите на историјата на односите меѓу идејата за хуманитетот и вистината за таа идеја е заснован така што од самиот почеток од посетителот бара соработка и размислување. На влезот мора да избере меѓу две врати и два итинерера. На избор има врата со натпис “Без предрасуди” и врата со натпис “Предрасуди”. Ако ја избере првата, веднаш ќе се најде кај излезот, а втората го води во музејот. Ако не пред тоа, тогаш му станува сосема јасно дека стапнал во изложбените простори, коишто постојано тврдат дека кон изложениот објект не е можно неутрално гледиште.

Начелото на вклучување на посетителите во прво лице еднина во музејот е употребено повеќепати. Интерактивниот видеогаме, на пример, на посетителот му го доверува управувањето со црнечката побуна во Лос Ангелес во 1992 година и му овозможува неговиот избор да го споредува со вистинскиот тек на тогашните случувања и со мислењата на другите посетители.

Јадрото на изложбениот проект е Куќата на холокаустот, што се протега во повеќе сали и со степенувањето на драматичната напнатост ги буди најлошите прогони со коишто се зафатило човештвото во својата историја.

Во музејот во Лос Ангелес не е употребен импозантниот документарен и меморијален пристап што го одликува Музејот на холокаустот во Вашингтон. Повеќе отколку да информира во склад со историските критериуми, неговата намера е психички да ги привлече посетителите и од гледањето да направи прилика за соочување и освестување, ако не на сопствениот расизам, тогаш скоро сигурно за рамнодушноста кон драмата на другиот.

При преминувањето од една во друга сала на Куќата на холокаустот тешко е да се сочува рамнодушноста. Во секоја сала серија витрини, човечки кукли, звуци и ликови ги оживуваат корењата на анти-семитската омраза и го следат нивниот поход на патот до истребувањето и кон Конечното ослободување. Последната во низата сали е реконструкција на злогласните тушеви во Аушвиц. Ја нарекуваат Сала на сведоштвото: темница, студени немалтерисани бетонски ѕидови, познати снимки што се емитуваат преку мониторите, расфрлени по просторот, во таа средина стануваат омразени дури и за рамнодушните и оние “без предрасуди”.

Заедно со влезницата, секој посетител добива привремена лична карта. При излезот, кога ќе ја стави во компјутерот, од извештајот што го добива, дознава дека бил еден од стотиците илјади коишто по посетата на тушевите не ја видел светлоста на денот. чувството дека си преживеал по некоја случајност, е скоро неизбежно. Рамнодушноста е погодена.

Stefano Pistolini

L'Espresso, 18. февруари 1994

**Венко Андоновски и
Јован Бошковски**

**СКОПСКИ
РАСКАЗИ**

Хорхе Луис Борхес

БУЕНОС АИРЕС

Што е Буенос Аирес?

Тоа е Мајскиот плоштад каде што се вратија, по долги војувања на континентот, уморни и среќни луѓе.

Тоа е растечки лавиринт од светла што ги гледаме од авион, а под него се некоја тераса, плочник, последниот двор, мирните нешта.

Тоа е сидот Реколете пред кој е стрелан еден од моите претци.

Тоа е големото стебло во улицата Јунин кое, и не знаејќи, ни дава сенка и освежување.

Тоа е долга улица со ниски куќи, што во квечерина се губи и преобразува.

Тоа е Јужниот Арсенал од каде што испловија Сатурн и Космос.

Тоа е плочникот на Квинтана, кадешто мојот татко, веќе слеп, заплака здогледувајќи ги древните ѕвезди.

Тоа е една врата со куќен број зад која, во темница, неподвижен минав десет дена и десет ноќи, што во помнењето се како миг.

Тоа е коњаник од тежок метал што од високо фрла кружни низови од сенки.

Тоа е истиот коњаник на дожд.

Тоа е аголот на Улицата Перу, кадешто Хулио Цезар Дабове ни рече дека најголемиот злочин што човек може да го направи е да донесе на свет дете и да го осуди на овој страшен живот.

Тоа е Елвира де Алвеар, која во грижливи тефтерчиња напиша еден долг роман, што во почетокот беше составен од зборови, а на крајот од нечитливи и неодгатливи знаци.

Тоа е раката на Нора што го исцртува лицето на пријателката како лице на анџел.

Тоа е мечот со кој се служеа во војна, а кој е повеќе спомен отколку оружје.

Тоа е избледен знак или истрошена дагеротипија, појави на времето.

Тоа е денот кога напуштивме некоја жена и кога некоја жена нè остави.

Тоа е лакот во Улицата Боливар низ кој се гледа Библиотеката.

Тоа е сала во Библиотеката во која 1957-та го откривме јазикот на тврдите Саксонци, јазик на храброста и тагата.

Тоа е странична соба во која почина Пол Гросак.

Тоа е последното огледало кое го одрази лицето на мојот татко.

Тоа е Крстовото лице што го видов во прашината, расчукано со удари од чекан, во еден од бродовите на црквата на Милосрдието.

Тоа е висока зграда во Јужното предградие, во која мојата жена и јас го преведувавме Витмен, чијшто моќен одек може да се одрази барем на оваа страница.

Тоа е Лугонес, кој од прозорчиња на воз ги набљудува формите што се губат и мисли дека веќе не го тишти должноста засекогаш да ги преведе во зборови, бидејќи тоа е неговото последно патување.

Тоа е, во една пуста ноќ, некој агол на Онс кадешто Маседонио Фернандез, сега мртв, и понатаму толкува дека смртта е измама.

Не сакам да продолжам; работивме се и премногу лични, премногу она што се за да можат да бидат и Буенос Аирес.

Буенос Аирес е друга улица, онаа низ која не сум поминал, тоа е тајно средиште на блокот и крајните дворови, тоа е она што го кријат лицата на куќите, тоа е мојот непријател, ако воопшто го имам, тоа е личност на која не ѝ се допаѓаат моите стихови (ни мене не ми се допаѓаат), тоа е скромна книжарница во која, можеби, сме влегле па сме ја заборавиле, тоа е отсвиркано делче од милонга*, што не го препознаваме а нè допира, тоа е она загубеното и она што ќе настане, тоа е она следното, друго, туѓо, странично, кварт кој не е ни твој ни мој, она што го знаеме и сакаме.

* Милонга - аргентинска пучка мелодија.

Јован Бошковски

ЧОВЕК НА ПОКРИВОТ

По таванските скали се искачи прво на терасата што служеше за сушење на алишта, а потоа на покривот од куќата. Се најде одеднаш опколен од покриви, како среде мртви заледени бранови. Од тука, од високиот покрив на шесткатницата, се гледаше далеку и пред погледот се откриваше еден голем дел од градот - купишта расфрлани покриви со ретки процепи од улиците под нив, со грдите опачини од куќните фасади и безредно нафрлани тераси и балкони и посивени сидови што свршуваат некаде долу, во дворовите исто така полни со неред.

Беше сам на покривот, еден човек меѓу патинираните обезбоени пирамиди од покриви, посипани со исушен хумус по керамидите, еден осамен човек застанат над куќата и над улицата од која, одоздола идеше мирис на лесно живнување по пладневната замрсеност на плочниците, усвитени од пекот на јулското сонце, кое сега се кршеше зад аглите од повисоките куќи на работ од градот. Беше човекот така сам, небаре поблизу до небото и до тишината на голото сиво пространство. Колку е мирно тука, помисли, така барем му се стори во првиот миг, а само да се заслушаше под тенката корка на бетонот од ова масивно куќиште. Под себе, низ него ќе поникнеа оние нечујни шумови што несносливо бучат во него и сега, она крештаво кркореење на радиото со прегорен електролид, клопоткањето на садовите во кујната и нервозното мрморење и трескањето со вратите од жената, сите неподносливи звуци што се собираа во непријатната бучава во главата и од кои мораше да избега и да дојде тука, на покривот.

Само два чекори го делеа од работ на покривот виснат над бездната на улицата. Тој направи само еден чекор, а со лесно наведнување на телото го

надомести оној другиот чекор. Го зафати веднаш едно вртоглаво занесување и виене на свеста што се јавуваше секогаш кај него на височина. Но тоа не беше, знаеше, физичко губење на рамнотежа, туку нешто како останување без внатрешна потпирка пред чувството на длабочина под себе. Улицата под него зина понорно и го присили да се придржи за венецот од покривот и полунаведнат се приближи до железната конструкција на големата светлосна реклама - неколку бесмислено испреплетени железни штангли што придржуваа еден круг со вкрстени букви на реклама за аспирин, распната без потреба преку небото, некогаш одамна поставена и заборавена. Едната буква од вертикалниот ред беше падната, а долната штангла, напречната, искривена и целиот круг малку поднаведнат на едната страна, како да потклекнал под тежок напор од другата страна. Одамна оваа грдомазна железна конструкција не светеше навечер, а преку ден стоеше изгубена меѓу покривите, на височината.

Човекот ги префрли обете раце преку железото, како да се распнува на него, и сега гледаше удолу без она несигурно стоење на тлото. Луѓето долу, на улицата, имаа смалени фигури и беа раштркани по плочникот, ретки автомобили брзо ја пресечуваа стеснетата бела врвица по средината, само двократниот црвен автобус, откако ќе се занесе на завојот од плоштадот, на влегување во главната улица, лазеше тука рамно, притеснет во некоја своја одредена четвртеста линија.

Претпазливо, како да ја испитува издржливоста на железните пречки што го држат, се наведнуваше со телото над уличната бездна, сеќавајќи го уште посилено засекот на железото во мекото месо на подлактицата. Гледаше сега непосредно под себе, кон плочникот од куќата над која беше застанат, направо во луѓето што поминуваа и нивните фигури му се чинеа уште посмалени, како прилепени кон земјата, сè додека не изминеа малку и не ја покажеа постапно својата исправена положба. Него, сигурно, никој не го забележуваше така затскриен зад железата од рекламата, зашто никој не го подигаше погледот во ова запурничаво попладне кога сè уште блештеше отсјајот од силното сонце. И така, човекот можеше да си гледа колку сака и да стои над понорот од улицата невиден од никого.

Од тука, се сеќаваше, од оваа куќа па до спротивната, со грд бетонски орел како украс на кубето од покривот, до таа спротивна куќа што сега ја нема,

некогаш еден господин професор професор Артур шнајдер одеше по жица и ги претставуваше своите продукции, високиот ковчест и раскрасен Германец со проретчена коса и со долги жилести нозе; одеше по жица балансирајќи со долга претка налик на големо весло и сите го гледаа со кренати глави. Преку улицата, под самите покриви и над балконите од куќите, одеше акробатот по жицата, по јакото челично јаже растегнато од едната страна до другата, одеше господинот професор по жицата и ги претставуваше своите продукции поигувајќи се со жицата во такт со штраусовите валцери, а долу, под него, луѓето ги извиваат вратовите нагоре, натискани еден до друг со оставен широк празен круг на плочникот по целата должина на растегнатата жица, го гледаа од вечер во вечер, како виси над празнината помеѓу темното небо и нив долу, сенишно осветлен од блештавите рефлектори, го гледаа и секоја вечер чекаа да се случи нешто друго од оние свикнати, пресметано опасни кривуличења по жицата, луѓето чекаа да го наполнат оној оставен празен круг со еден крик, нивниот, и со едно стрмоглаво паѓање, неговото, и прекинување на катавечерните продукции врз жицата. Но тоа не се случи ни една вечер, еден ден ја снеса и жицата, како што сега ја нема ни куќата на спротивната страна од улицата.

Сега на покривот, над истиот оној празен простор, стои човекот што тогаш беше дете и тогаш гледаше оздола со отворени зеници и запрен здив кон височината што му се чинеше недосеглива, кон работ на покривите; стоеше сега поднаведнат а сепак достатно задржан од железата околу рацете, затегнати со сигурност над таа улична празнина. Кога сега, помисли, кога сега би го наполнил празниот простор под себе со своето паѓање и со еден крик, нивниот крик, кога би ги собрал раштрканите луѓе околу една црна сенка на плочникот! Без музика и без рефлекторска блештавост, само со тоа меко, нечујно и невидено паѓање, од кое би останала само една црна сенка на плочникот.

И како да тргнува во тоа меко летање низ празнината, во тоа долго паѓање во длабочината, човекот се наведна со целото тело напнато во лак на вртоглавата празнина. Железата се засекоа до силна физичка болка и нивното остро присуство предизвика едно нагло враќање, отфрлање на телото назад, кон сигурноста на железата околу рацете.

Долу, на четвртиот кат, знаеше, крештаво закроре радиото со прегорен електролид, живнаа и други шумови од дворот и низ отворените прозорци на куќата. Меѓу нив се провлече неколкупати гласот на жената, го викаше, го позна гласот меѓу искинатите шумови. Остана така на покривот, само се одвои од железата на рекламата за аспирин и се потргна два чекори од работ на улицата. Жената го викаше наглас некаде од долу, од утробата на куќата, но тој не се огласи и не појде натаму, остана тука на покривот. Со погледот шеташе по покривите од околните куќи, во тој сплет од нерамни и испревртени кубови, ги гледаше низ измаглината на вечерината.

Тогаш ја чу жената како го вика од терасата.

- Милане, каде си? што си се искачил таму?

- Дојди горе.

- Слезе ти. што барам горе.

- Дојди. Ќе видиш.

Тој се наведна преку работ на покривот над терасата, ја пречека со обете раце и несмасно тешко ја крена преку сидот. Низ нејзините раце течеше едно лесно потреперување, како да поминува низ нив некој далечен бран на страв.

Жената се доближи до работ на покривот над улицата и веднаш се стресе од вртоглавата замајливост на длабочината, напластена густо со вечерината, со недогледно дно, па се отфрли назад кон телото на мажот, удирајќи се во него и опрлувајќи го со трескава врелина и незапирливо треперење.

- Зошто стоиш тука? Не се плашиш. . .

- Не. Од што би се плашел?

Жената исплашено сподави во себе крик.

- Ти... како нешто да мислиш...

- што ти паѓа на ум! Дојди, седни тука.

- Ова ти е третпат како си тука. Секогаш кога ќе се изнервираш, се качуваш на покривов!

- Седни, ти велам...

- Не. Да слеземе. што ќе правиме тука?

- Ништо. Ќе поседиме додека се стемни, после ќе слеземе... - рече мажот и ја седна покрај себе врз порозното бетонско плато меѓу покривот и терасата, на кои истинуваше врелината од пекот на сонцето преку денот.

Над покривите легнуваше вечерта, постилаше преку нив модрикав превез и ги бришеше нивните остри нерамнини, па разблажени во неа тие се нишкаа во смирена вечерна разбранетост.

Жената помина со рака преку челото на мажот сè до длабокиот засек во косата и во дланката собра млака влага од пот која веќе истинуваше на него. Тој гледаше со полузаклопени очи, низ арабеската од железната конструкција на рекламата, бесмислено распната на фонот од вечерното небо; седеше недвижен и замолчен, со жената покрај себе.

Така ќе поседат молчејќи, сè додека над нив не засветкаат ѕвезди, потоа ќе слезат долу, на четвртиот кат.

Венко Андоновски

ПОСЛЕДНИОТ МАКЕДОНСКИ РЕКТОР

1.

На годишнината од смртта на блажен отец Климент Охридски, точно на полноќ, се разбуди отец Лаврентиј со силни болки во душата. Над манастирот крај Бело Езеро беснееше силно невреме: секавици го параа езерото и цела вселена рикаше како рането животно. Стана, ја запали лојаницата и започна да го тресе заспаното тело на отец Ангелариј. Овој скокна од постела и долго гледаше во отец Лаврентиј, немо, изгубено и преплашено. “Сонив страшен сон,” рече Лаврентиј. “Сонив дека сите книги за богослужение сами од себе се листаат и вртат, а јас сам на вечерна го гледам тоа. Свеќите страшно потпукнуваат, само што не се изгаснале од силниот, студен ветар, страниците страшно шуштат, и како што дува ветрот, така буквите од писанијата испаѓаат од страниците, подлетнуваат во воздух, а ветерот ги позема и ги носи угоре, го крева покривот од црквата и ги развејува по небото. А потем сите книги останаа празни, без ниедно слово во нив. И додека плачев над празните сочиненија, ветрот се стори кикот и ми рече: “Така ти било пишано, Лаврентиј :едно друго време да видиш, и други народи, и други луѓе што со туѓи букви ќе ги сочинат твоите празни книги, други имиња на нештата што ќе им дадат, а ќе им ги забораваат вистинските, природните.” А јас потем ги бркав во воздух словата што летаа кон небото, додека не се разбудив во страшен страв.”

Утредента отец Ангелариј влезе во одајата на отец Лаврентиј задишан и му соопшти дека ноќта исчезнало пофалното слово за блажен отец Климент, кое тој, отец Лаврентиј, го беше составил со своја рака и душа, а чие исчезнување се дознава и од биографот на Климент, премудриот Теофилакт Охридски.

2.

На 2 февруари 1962 година, во кафеаната “Балкан” библиотекарот на Филозофскиот факултет Филип Филиповски му раскажуваше на еден свој пријател каков сон сонил: седи тој во библиотеката, лето е, доцна попладне, си пивнува ракија и го чита Прличев; во еден момент, низ отворениот прозорец забележува рој скакулци: ситни се, разнобојни - зелени, кафени, црни. Влетуваат низ отворениот прозорец на библиотеката, се нафрлуваат врз книгите по полиците и ги подјадуваат; грицкаат со малите, остри невидливи запчиња и сосем ги покриваат книгите со телцата. Библиотекарот Филип Филиповски скока, мавта со раце во воздух, ги брани ретките книги од наездата, но попусто: сите книги се уништени, дури и уникатите, без страници во црните стари корици.

Пријателот на Филип Филиповски се насмевнува. “Ништо, ништо не значи тоа.” Вели. “Под импресија си на она за што пишува печатот”, вели и му подава “Нова Македонија”. На деветтата страница новинарот Д. Томовски напишал текст со наслов: “На петти февруари сонцето сепак ќе свети”, а подолу, со поситни букви стои: “Некои индиски и малајски религиозни секти прорекоа дека ноќта меѓу 4 и 5 февруари нашата планета ќе престане да постои”.

Надвор врне снег, зима е како никогаш дотогаш, народот е исплашен од вестите за крајот на светот, а во топлата кафеана “Балкан” Филип Филиповски потонува, крај чаша црно вино, во длабоки размисли: мисли на своите книги и на страшниот сон.

На 17 октомври истата година, престана да свети сонцето за Филип Филиповски. Влезе во библиотеката на Филозофскиот факултет столчен и избекумен: водата допираше до колена, стотици книги гниеја и се распаѓаа во матната течност, а надвор Вардар допрва надоаѓаше.

3.

Од оној ден, отец Лаврентиј сосема полуде. Полуде од жал по исчезнатото житие што го беше составил со големо благоутробие за учителот, последниот македонски ректор Климент Охридски, кој ги затвори убавите очи едно топло попладне, 916 година. Влегуваше на сред богослужение во храмот и почнуваше да

мавта со рацете во воздух, како да лови муви. Потем отец Ангелариј го изведуваше од храмот и го смируваше. Овој плачеше како дете и го молеше Ангелариј да појдат заедно во Бугарија и да слезат во визбата на библиотеката на кнез Борис. Со ноќи, со денови, во треска повторуваше некаква повест за некакви си заговорници што ја украде книгата и велеше дека секој момент, од завист или љубомора, словото може да биде уништено. Трипати се обидуваше отец Лаврентиј да избега од манастирот и да тргне кон Бугарија, но отец Ангелариј немаше друг избор, освен да го врзе за постела со силни синџири. Една ноќ, отец Ангелариј се пробуди од силен ветер: ветерот ги отвори прозорците со тресок, ги развеа покривките од постелите и ги оддува писанијата од масата за препишување. Отец Ангелариј скокна на нозе и здогледа кобна глетка: среде одајата, високо во воздух лебдеше креветот на кој беше врзан отец Лаврентиј и целата одаја се исполни со розова светлина. “Еве го, еве го пак, доаѓа по мене!” викаше отец Лаврентиј на сет глас. И потоа, целиот кревет, со отец Лаврентиј излета низ прозорецот, уривајќи го сидот и исчезнувајќи во далечините, таму каде што веројатно се спојуваат небото и земјата во темно, ноќно ветно.

4.

Библиотекарот Филип Филиповски лежеше врзан за креветот. Доаѓаа лекари, му даваа инјекции од кои му доаѓаше сон на очи и целата снага му снеможуваше. Го сонуваше отец Лаврентиј: еве го, сам на вечерна ги лови буквите во воздух, додека силен ветер ги позема и ги дува накај езерото, на сите страни на светот, околу големата вода. И виде библиотекарот Филип Филиповски: лето е, 918 година, а по пустите падини на Источна Македонија ита во претсмртен час отец Лаврентиј, во искината мантија, кон Бело Езеро. Очите му светат како јагленчиња, лицето му се издолжило, чиниш кожата ќе му се дупне секој миг од острите јаболкца и брадата. @еден е отец Лаврентиј, гладен е, измачен; трча и паѓа, колената му се жива рана, табаните - камен, жолт е отец Лаврентиј, жолт како свеќа, но носи абер во манастирот во кој мора да стигне. Оти, виде отец Лаврентиј сè: виде некое друго време, друг век виде, и виде дека во подрумот на некаква

чудна, студена библиотека, окован во пранги седи жив последниот македонски ректор, преблажен отец Климент, столчен, поразен; и виде дека сите негови книги се избришани, страниците празни, без букви, додека тој умира со корка леб и чаша вода а над него стојат некакви други луѓе, заговорници и измамници со подуени мешиња и сало на вратот и му се смеат оти словата одлетале во воздух, та ред не останал за него сочинет од други времиња; “Толку си бил важен”, му велат, “толку те сакал и те почитувал народот”. Виде Филип Филиповски дека и отец Лаврентиј го видел тоа зло време, летајќи окован за својот кревет, како Филип што е заробенник на својот; виде Филип дека отец Лаврентиј виде сè и дека затоа сега трча кон манастирот крај Бело Езеро, да каже што видел, трча отец Лаврентиј и сè почесто паѓа по скржавите падини на испустена Македонија, и најнакрај, со првиот попладневен гром стигнува нестварен како виножито до брегот на Езерото. Паѓа, паѓа отец Лаврентиј, тврда е земјата, топла пред летен дожд, и здивот е топол што ѝ го вдахнува тој. Гаснат убавите очи на светецот загледани во најубавото, разбеснето небо, гаснат очите додека првите секавици го шаркаат намуртеното, разбранувано езеро. И се буди библиотекарот Филип Филиповски тешко, мачно, сосем излекуван од тешките депресији поради поплавата во Библиотеката.

5.

Три месеци отец Ангелариј потајум ја оставаше навечер портата од манастирот отворена. На сон му доаѓаше отец Лаврентиј: доаѓа тој со исчезнатото слово под мишка и се смее. “Ви велев јас,” вели отец Лаврентиј, “книгата мора да е здрава. А и ректорот е жив, заточен во некое идно време.” И, се поболее отец Ангелариј од жал, од некаква чудна болест: почна да им ги заборава имињата на нештата, и многу нови, чудни зборови употребуваше за да ги означи предметите. За манастирот велеше дека би требало да се вика “лицеј”, оти тој збор повистинито ја претставувал убавината на градбата. Потем, една ноќ, сони нов збор, кој му изгледаше поприкладен: “академија”. “Оболевме од разни времиња” им велеше на оците во манастирот. Една ноќ сони отец Ангелариј некаква машина што сама пишува писанија и ги размножува, за час, во неброен број преписи. Од тој ден сите кренаа раце од него: со ноќи остануваше над масата за препишување и се

обидуваше да се сети, да ја нацрта машината што ја беше сонил. Другата ноќ пак, виде отец Ангелариј оти отец Лаврентиј трча по падините на Македонија; табаните му се камен, но тој трча и паѓа; виде оти носи абер, оти нема да стигне до Бело Езеро, нема да втаса да каже што видел во идни времиња и што станува со исчезнатото сочинение. Зора е веќе: гледа отец Ангелариј дека гаснат убавите очи на отец Лаврентиј, загледани в небо, пред летен дожд, и во тој момент, во одајата со тресок влетува празен креветот на отец Лаврентиј, паѓа на местото од каде одлета пред три месеци и знае отец Ангелариј дека отец Лаврентиј веќе нема да се врати. Го гали отец Ангелариј тажно празниот кревет и плаче; потем излегува на конак и погледнува кон Галичица; сонцето сепак свети, а по тажните падини на испуканата, сушна земја надоаѓаат многу, многу скакулци. Потем се врти кон Езерото: оттаму, како божји здив да надоаѓа, здивот на отец Лаврентиј ја мрси масната коса на отец Ангелариј. И во следниот момент, вистинска поплава од познати букви го затрупува видикот: манастирот е поплавен од убави слова, што еве, влегуваат во празните книги и се враќаат на свои места, како што си стоеле запишани од раката на последниот македонски ректор. И словата на блажен отец Лаврентиј се тука; ги исполнуваат празните страници на новите книги онака како што си биле сочинети, како ништо да не се случило.

Отец Лаврентиј трча со солзи во очите и се смее, скока од радост, ја тегне камбаната и свони пред утрински дожд. Помислува на здивот на отец Лаврентиј што ги врати сочиненијата и веќе не мисли на скакулците што надоаѓаат од кај Галичица. Во истиот час од денот, десет века подоцна, библиотекарот Филип Филиповски влегува, сосем излекуван, во новата библиотека на Филозофскиот факултет. Се чувствува весело, но како да му е отстранет еден дел од сеќавањето: ги гледа редум новите книги, ги пребројува, но сепак, речиси е убеден дека нешто му недостига...

Поширокиот избор на расказите (вкупно триесетина) за градот Скопје (кој всушност требаше да биде книга!) го направи госпоѓата Лидија Капушевска-Дракулевска. Од тие посочени, потесен избор од десетина раскази кои годинава излегуваат во Маргина направи господинот Пандалф Вулкански. Во последната Маргина годинава, во декември, ќе објавиме белешки за сите објавени автори и текст за избраните раскази.

Локална сцена

АНЃЕЛИНА

ПЕСНА НА СКИТНИКОТ ОД СЕВЕРНАТА СТРАНА

Солун, никогаш мој!
Идам во конвој од шарени низи
и весели мисли
никогаш, никогаш мој
на небото сочен портокал виси.

Маслините во канти; по патот
мечтаат бели олеандри
никогаш одовде мој
морето шета заскитан танкер.

Солун, со каков глас!
Ветрот нè растура нас; во пердуви
летам за да те сретнам
на мојот изгубен пат.
Сами во преслечен рај.

На шарени низи ноќе го бесат
портокалот со дневен сјај
на таинствен обред искубани птици
никогаш мој до крај
немаме крилца, немаме песна
од разбеснет ветер крици во бескрај.

Маслините во канти
по патот, олеандри,
крај морето етер со задсмртен пој
се надига чекан над птицата- вампир
никогаш, Солун, никогаш твој
во срцето кол, на земјата патник.

ПОД ОДСЈАЈ

Вртисенка за добра зделка
од добробит со лесна среќа
распамучен, стопен, смекнат
пред Вишниот купил свеќа

За зорт, за фајде, за да свети
небаре за час се сетил
ако ништо некогаш не ќе се има да засветли
една свеќа да се најде
и околу многу сенки.

И еве брзо така стана
допатува на темна страна
прст пред око мрак и штама
го бараат еден пламен.

“Вртисенко, давај знак”,
паѓа сенчест еден крак.
“Какви сенки, каков облак
Прстот Висок овде собрал;
сè го чува мојот зрак!”

“Да се видат сите добра
од случајот на една проба;
со сенките е како кога”.
Вртисенка паднал подан
и потонал во тој мрак.

Од тогаш, од тоа доба
се тутули така трогнат
кајшто сенките се топат
во последна рамна пропаст.

А сите што по темно одат
невидливи, без цврста нога
ги обзема радост кога
зад грбот на овој подан

јасна алка брзо молска
слаби сенките се веднат
на сјајот од една свеќа
гајтан парички во роса

тајната на Здивот Сронат
ја трепетат и ја вестат;
таа тајна не е лесна-
опседнати овде седат

Вртисенка со светнат образ
во милост на пресвет обрач
низ сенките што ги снема
отчитува јасна пошта:
сам на себе кој се предал,
нему мракот сегде простран-
никаде од никој возврат.

Стално сенката е коса
над зраците што ја носат
се открива низ златна коса
таинство од најчист воздив
просто движење на ноздри
везден секаде што ползи.

Стално сенката ја носат
безброј шепоти што просат
во нараснат, темен облак
кракот мрмлив им се протнал
Златнозаба, пред твојот одсјај!

EVENTIDE

Ветерот нè прима во вечерна свила.
Под нашите кошули со кокетни крила
пулсот кревко трепти со благост на сирак;
некој е жеден денес,
ние сме телесни
секојдневно ни мавта една блиска вила
кон истиот пехар со пурпурна шира
да појдеме во нашите движења извесни
додека сме спокојни, додека сме лесни.

Откако нè веселат конечни
сите далеку поставени цели
гордоста ни расте со примамлив прелив
нашите ноќи се бели, ние сме вечни
мрежите се патишта со променлив пречник
и тивка е тајната на нивните делти;
заплетот нè чека со еластични пети
да појдеме силни, да појдеме невини
во нашиот млад беспомошен немир.

Доаѓаме со круна
доаѓаме со бели знаменца
во некоја рака ветрот овде дува
поволно за нашите раменца
и кошулите нè галат во јаболката на вратот,
има еден чуден пресек на тоа место
низ него нè води вечерта по патот
на свилата, сјајот, заплетот во пресврт
еден скроман престол да седнеме
пред да падне ноќ.

Оваа моќ ја делиме, оваа моќ нè дели
со стиснати заби и распнати стрели
пристигаме со желба, одлучни и смели
да си ги маѓепсаме ушите
да си ги стоплиме душите
на некој за нас запален оган
гори преполн миг, незаборавен и богат
кога сме се дале и кога невозможен
се чини секој иден пораз.

И ќе ни се види
дека просто мора
брзо да се сторат сите важни дела
од тука па до целта
ниедна стапица не е трајна и никоја граница крајна
и ниедна делта на која изборот не ни е познат
и по кој пат да тргнеме пред да се отворат
и пред да нè стеснат оние прашања во намера чесна
кога сме на проба за некој можен престап.

Од каде ни се сили
во тој згустен час
да кажеме добро, еве, јас сум јас
и колку сум моќен и колку сум беден
не зависи толку од оваа делта и од тој нејзин јаз
во одскок на целта вечерниот ветер почесто ме лови
во своите мрежи и вратот ми се ежи
од трепети нови на мене близок глас
што ги чули за нежност ушите
од сите струни во шумолот на душите
ја зедев оваа за најтенка
и можеби за спас.

Се чека ноќ
во овој голем простор
нè потпира и нè подигнува лостот
со бело знаме на врвот
сред ветерот што ги зафатил прво
возбудени од напон мускулите
привлечени од оваа игра
под течниот пурпур во раствор на шира
се движиме пред да нè запрат
и пред да се растури сè.

Ноќта нè покрива
и за нешто нè готви
бели ги спуштаме знамињата за котви
не знаеме зошто и немаме против.

ПРОШТАЈНА

Милувај, кажувај откорната штицо
во моите уши шкрипни збор од стисок
зад доцната есен клун твоето лице
со тврда гримаса на одметнат врисок и блиску,
сосем блиску во паднати лисја
и стивнати птици
од предзимска мисла
се тркала бисер од поплака тивка
стара колку слухот со воздушни уши
кон ветерот со око што од себе се суши
ќе одминам во ехо на чекор од чизма
ти далечна, крцкава стрпи се и слушни
од жлеб, клинец и чекан чука мојот призрак.

ДИОНИСИЈА ПРВА

Пристигнат од Исток цвет
или бран во трепет сет;
на ветрови нежни сплет
- прилика во тивок лет -
кон спирален плови тек
зрак зад брегот модро мек
ненадеен од недоглед
сам се влева в суден след:
ред сред буден непреглед.

Кренат гори в лесни танци
- занишан рог - реска страст;
милозлив во меки ланци
вилнее со преобраз раст
злат заводлив јасни краци
до невратна злокоб-сласт
распенет во горки зраци
нечитливи строи знаци
сводот слеп од таа власт.

Престорен во палка сега
беспрекорна прелест-сјај,
лач златоклун велја спрега
славно спушта в сонез-бај.
Остролики стрели лебдат
зуј над сиот краткотрај,
бистровидни глави веднат
под сомнеж од студен преграб
на зломрачен близок крај.

Патокази в немир демнат
грст сенки во таен кас,
зрачнокрили едра семнат
вон кошмарот дух кој руди
зли сили на пресврт час.
Кат растроен лаци блудни
растура во кобен вјас,
неумитен граба узди
великиот демон-спас.

Безмилосен врски чисти
збир утврден, сосем стар;
развратниот кине мистик
со отровен вознес-жар.

Податен на чинки исти
недостоеен паднат цар,
мој сенишна круни бистри
податни на палав зар
кон себе ги влече блиски

плен понизен возврат-дар.
Богот пламти, гиздави
се множат искри!...

* * *

Бродари. Полни со празвучна пена
се губат. Дува, дува - ој, пронајди
плута ли сурат над морската чума.
Брановите само диво се љубат.
Подзапри: сè што е кикот на облаци во буна
бродовите, нужно, мора да го чујат.
Но, само паднатите нема да изумат.
Пред зората, тешка лунарната круна
ќе падне врз трупот на мојата кума.
Наспроти станот од златен волумен

обете жени ќе жуборат и трулат.
Утре ќе летне пред носот на чунот
во волшебен плик од бурата сочуван
цел златници ликот на онаа кума.
Сè зборува за една прекрасна сума.

Бродови одважни, потонати, непознати!
Ве видов во сонот кај лоша фортуна
од алчност во гибел ко симбол ве турка.
И тебе ко нуркач негибната Луно
соучество тројно во гревот да пружаш.
Стој сега ко знаме кај освоил сонот
и третата мена отвори ја в понор.
А дотогаш сите ќе земеме збогум:
јас, кумата, планот, на водата домот.
Деновие, сепак, неспокојно ќе пловат.

БЕЛИ И ЦРНИ ВРЕЌИ

Бели вреќи:

за топчиња од средна големина
во нив живеат растенија
се полнат во пиратска серија
растеглива од еден до сто
со претопување на крајно во спротивно
крајот делото го краси.

Од беспрекорно белите вреќи
до безнадежно црните

сè е бескрајно мирно.

Каде пасат срните?

Во белите вреќи

бел ден белее

бел свет белее

бел сид белее

бел заб белее

сè во бело белее

белина белее

бело, па крај

бело, па сјај

бело, па рај

бело, па бај
бај, бај, бај.

Од белите вреќи до црните
патот е половина бел,
натаму црн. Се патува
дрн- дрн- дрн. Се сматува.

На растојание од едните
на пр., белите, сè се гледа бело.
И бело се гледа на сè. Така сè се скратува.
И црните вреќи не постојат.
Од ништо не се состојат.
Паѓа снег постојан.

Кај отиде бронзата?

Снег вее, белее сè.

И патот не постои од полу.

Ситно, ситно си сее.

А што крцка долу?

Нозете во позлата.

Си појдоа срните?

(пауза)

А каде се црните?

Од овде не може така да се знае.

Видикот е нежен, прегледен,

сиот во прочистен сјај.

Но, што стана со вреќите?

Со оглед на пречките (од црните кон млечните)

при ваков рај, крај, бај и белина
во целина -

Црните вреќи беа диви
и онака, воопшто тивки;
во нив требаше да има сливи
но сепак израснаа тикви
наполно, наполно криви
и никако црни
наполно, безмилосно криви
и за самите срни.

Овој снег е прекрасен
што ќе им прости.

Срните станаа негови гости.

Црните вреќи умираа во пцости.

А срните, онака боси, со уморни коски
од предолги пости...

Убаво си соли.

Убаво се покри сè. Сите глупости

под чисто си одат на крајот.

Но, којзнае до кога овој восхитлив снег ?

Најмалку уште еден век. И тоа е фајронт ?

Не.

**СОВРЕМЕН
АМЕРИКАНСКИ
РАСКАЗ**

Т.Корагесан Бојл

МОДЕРНА ЛЈУБОВ

Немаше размена на телесни сокови при првата средба и тоа на двајцата ни одговараше. Дојдов по неа во седум и ја одведов до ресторанот “Ми гропа” кадешто таа педантно го одвојуваше секое делче месо од нејзиното јадење “пат таи”, ја набљудував додека ги пиеше четирите шишиња “синга” од по три долари литар, а потоа нежно ја погалив нејзината коса која мирисаше на балсам додека таа дремеше гледајќи го “Терминатор” во киното во шопинг центарот. Испивме по пијалок во “риголета” пица барот (и две парчиња пица со сирење) и ја испратив дома. Штом се качивме до нејзиниот стан таа ја отвори вратата. Го сврте кон мене долгото, елегантно и страдалничко лице на своите пуритански претци и ми ја пружи раката.

“Беше убаво”, рече таа.

“Да”, реков и ја фатив за рака.

Имаше ракавици.

“Ќе ти се јавам”, рече таа.

“Важи”, реков и ѝ ја упатив својата најширока насмевка. “И јас тебе ќе ти се јавам”.

При втората средба се запознавме подобро.

“Не можам да ти опишам какво мачење за мене беше претходното излегување”, рече таа, гледајќи во својот сладолед од чоколада и мока. Беше рано попладне, бевме во слаткарницата “Кај Хелмут” во Маморенек, сонцето се пробиваше низ заледените прозорци и просторијата ја осветлуваше како опоравилиште.

Опремата сјаеше зад шанкот, месинганите шипки се жолтеа од одбивачкиот сјај, и сè мирисаше на дезинфекционо средство. Бевме сами во просторијата.

“На што мислиш?”, прашав, со устата леплива од истопениот маршмелоу и карамела.

“Мислам на тајландска кујна, на седиштата во кино, на женското WC, до Бога...”

“Тајландска кујна?”, не разбирав. Се сетив на маневрите со парченцата свинско и на пробирливото сецирање на тестенините. “Ти си вегетеријанец?”

Таа нетрпеливо погледна наоколу и ме прострела со своите леденосини очи. “Зарем не си ја читал статистиката на Комитетот за здравство во врска со санитарните услови во етничките ресторани?”

Не бев читал.

Веѓите ѝ потскокнаа. Беше сериозна. Ми држеше предавање.

“Луѓево се бегалци. Тие имаат поинакви стандарди. Тие дури не се ни вакцинирани.” Ја посматрав како го става лажичето во вдлабнувањето на порцијата и ја отвора устата за еден убав четвртаст залак на сладолед прелиен со чоколада.

“Илегалци, во секој случај, најмалку половината од нив.” Таа го проголта залакот речиси незабележано, во еден трзај вратот ѝ се спушти и подигна како кај газела. “Умрев од страв”, рече таа. “Слепа паника. Не можев да не помислам дека тоа излегување ќе го платам со жолтица или дизентерија, треска или нешто слично.”

“Треска?”

“Обично носам хигиенски чаршафи за кината - помисли само кој сè можел да седи пред тебе на седиштетето, и колку пати, и каков вид на некоја ужасно гнојна бактерија мора да се наоѓа во сите оние древни капки од карамела и кока кола и пуканки со путер - но не сакав да помислиш дека сум настрана или така нешто на првиот состанок, такашто не ги понесов. Потоа женското WC... Мислиш дека претерувам?”

Всушност, мислев дека претерува. Се разбира дека мислев така. Јас ја сакам тајландската кујна и сушиите и раковите со цимет и масното сувлаки на улица.

Погледот ѝ беше како поглед на луд светец: опсесивен, телесно измачен, но не ми беше грижа. Беше убава, потиштена, со чист поглед и невина, ладна и без дискусија како да истапила од некоја слика на прерафаелистите; а јас бев вљубен. Патем, и јас малку бев наклонет кон тоа. Хипохондрија. Анална педантерија. Среден простор и книги сложени алфабетски. Како триесетгодишен ерген носам лузни и читам весници - херпес, сида, азиска гонореја која го победува секој познат антибиотик. Бев подготвен сè да примам благона-клонето. “Не”, реков, “не мислам дека претеруваш.”

Направив пауза длабоко да вдишам, такашто можеше да личи на воздишка. “Извини”, прошепотев, упатувајќи ѝ еден кучешки поглед на каење. “Не знаев.”

Таа ми ја допре раката - допир на кожа - промрморе дека сè е во ред и дека минала и низ полошо. “Ако баш сакаш да знаеш ги сакам местата какво што е ова.”

Погледнав околу себе. Немаше никого освен Хелмут во бела едноделна кецела кој студиозно ги гланцаше плочките насидот. “Те разбираам.”

Се состанувавме цел еден месец - музеи, возења во природа, француски и германски ресторани, сладоледи, романтични барови - пред да се бакнеме. А кога се бакнавме, по филмот “Дејвид и Лиза” во кинотеката дури во Рајнбек и во ноќ толку студена што ни една бактерија или вирус не би можеле да преживеат, тоа не беше ништо повеќе од бегло допирање на усните. Таа имаше капут со подигнати раменици, од вештачко крзно и плетен шешир навлечен преку веѓите, и ја бакна мојата рака кога излегувавме од салата во праскотот на ноќта. “Боже, дали виде кога тој воскликна ‘Ме допре’? Зарем не беше божествено?” ширум ги отвори очите и изгледаше чудно возбудена. “Се разбира”, одговорив, “беше одлично. Потоа ме привлече кон себе и ме бакна. Почувствував нежно треперење на нејзините усни врз моите. “Мислам”, рече таа, “дека те сакам.”

Еден месец заедничко излегување и еден сув конфузен бакнеж. Можеби сега почнувате да размислувате за мене, но не ми е грижа. Како што реков, бев спремен да чекам - го имав трпението на Сизиф - и ми беше доволно да бидам со неа. Зошто да ги забрзуваме нештата, си мислев. Ова е добро, симпатично, како лесно и слатко развивање на романса во филм на Френк Капра кадешто

сласта и светлината секогаш победуваат. Секако, таа има свои бубачки, но кој ги нема? Да бидам искрен, никогаш не ми се допаѓала идејата за вечера и кревет по три пијалока, и девојките што се однесуваа како да биле во затвор шест години и излегле токму на време да се нашминкаат и да скокнат во твојата кола. Бреда - тоа е нејзиното име, Бреда Друнхил, на самиот звук на нејзиното име се топов - Бреда беше поинаква.

Конечно, по две недели од патешествието во Рајнбек, таа ме повика во својот стан. На пијалок, рече. Вечера. Мирна вечер пред тебе. живееше во Кротон, во приземјето на една реставрирана викторијанска куќа, половина милја од станицата Хармон, од каде секое утро фаќаше воз за Менхетн одејќи на својата работа, уредник во Антропологија денес. Не ја испушташе таа работа веќе шест години, откако го заврши Барнард (дипломирала реторика и странски култури), и работата совршено одговараше на нејзиниот темперамент. Антрополозите-истражувачи коишто живеат на реката Дањак на Борнео или меѓу Курдите во Курдистан ѝ праќаа груби и граматички збркани извештаи за своите согледувања, а таа тогаш брзо ги прилагодуваше за популарна употреба. Природно, валканите и егзотични болести, како и суровите обичаи и одвратните навики, играа главна улога во нејзините текстови. Речиси секој втор ден таа ме викаше од работа и со глас кој одвај сокриваше радост, детално ми зборуваше за некоја нова и страшна болест штотуку откриена.

Ме дочека на врата со свилено кимоно со длабок изрез и со пар аждери со испреплетени опаши. Косата ѝ беше подигната како токму да излегла од када и мирисаше на “нокзема” крема* и “фајсохекс”**. Ме бакна во образ, го зема шишето вино што го донесов и ме воведе во собата. “чагас заболување”, рече таа насмевнувајќи се и широко откривајќи ги своите големи и совршени заби.

“Чагас заболување”, повторив не знаејќи што точно да правам со себе. Собата беше празна како монашка келија. Две столчиња, софа и маса за кафе, од стакло, хром и дебела црна пластика. Без цвеќе (Господ знае какви инсекти можат тука да живеат - и земја, земјата мора да е полна со бактерии, а да не ги споменуваме пајациите, црвите и слично) и без тепих (погодно тло за буви, вошки и инсекти).

Сè уште смешкајќи се таа ме поведе до софата од црн скај и бавно се спушти до

мене нишајќи го виното во својот скут. “Јужна Америка”, прошепоте таа, а очите ѝ поигруваа од возбуденост. “Среде џунгла. Тие бубачки - убијци од заседа, така се викаат, зарем тоа не е чудно. Ќе те каснат и тогаш, откако ќе ја вцицаат крвта, се залепуваат за раната. Кога ќе се почешаш, тоа директно оди во крвта и во период од една до дваесет години, добиваш болест која е мешавина од маларија и сида.

“И потоа умираш“, реков.

“И потоа умираш.”

Гласот ѝ стана мрачен. Веќе не се смешкаше. што можев да кажам? Ја поттупнав по раката и светнав со насмевка. “Мммм”, реков со гримаса на апетит на лицето. “што има за вечера?”

Таа послужи ладна крем супа од моркови и тофу-сирење и сендвичи со паста од леќа како предјадење, а суфле од лук со биолошки контролиран зеленчук како главно јадење. Потоа чаша коњак, голем ТВ екран, филм со наслов “Момче во меур” за едно момче кое пораснало во потполно анти-септички услови бидејќи било родено без имунолошки систем. Никој не смеел да го допре. Дури и најлесна насмевка можела да го убие. Бреда шмркаше првите половина час, потоа ја стегна мојата рака и липаше отворено кога момчето конечно излезе од меурот, доби триесет и седум различни болести и умре пред да почнат рекламите. “Филмов го имам гледано шест пати”, рече таа борејќи се да го контролира својот глас, “и секогаш се возбудувам. Каков живот”, рече таа мавтајќи со чашата пред екранот. “Каков совршен живот? Зарем не му завидуваш?”

Не му завидував. Му завидував на висулчето од жад што се клатеше меѓу нејзините гради и тоа ѝ го реков.

Можеше да се закикоти, или да воздивне или да ги наведне очите, но ништо од тоа. Бавно ми упати еден долг поглед, како да решава нешто, а потоа си дозволи себеси да поцрвени, вратот ѝ се облеа со лилјакови печати. “Причекај малку”, мистериозно изјави и исчезна во бањата.

Се попалив. Тоа е тоа. Конечно. После сите изјави, стискања, мали шеги и рутини, по сите поминати милји, изедени јадења, препешачени музеи и одгледани филмови, конечно природно и достоинствено ќе се споиме во конечниот чин на интимност и љубов.

Горев. Зрнца пот ми избиваа врз челото. Не знаев дали да стојам или да седам. И тогаш, светлото се придуши, таа стоеше крај прекинувачот.

Сè уште беше во кимоно, но косата ѝ беше поостро подигната, цврсто склопчана на врвот од главата, како да се подготвила за бој. Нешто држеше во раката - тенок пакет, завиткан со пластика. шушкаше додека приоаѓаше.

“Кога си вљубен водиш љубов”, рече таа полека спуштајќи се на седиштето тврдо како камен. “Не сакам да стекнеш погрешен впечаток”, рече со засипнат и сиров глас, “само поради тоа што сум внимателна и скромна и што има толку гнасотија на светот, но и јас имам своја страсна страна. Да, ја имам. И те сакам. Барем така мислам.”

“Да”, реков допирајќи ја, сосема заборавајќи го пакетот.

Се бакнавме. Ја погалив по вратот и осетив нешто необично, некоја чудна брановидна длабнатинка како кожата да ѝ станала пластифицирана, а потоа таа ја стави раката врз моите гради. “Причекај”, збивташе таа. “Ов... Ова.”

Се исправив. “Што?”

Светлината беше слаба, но можев да го видам црвенилото што ја облеа. Беше слатка, мојата мала Емили, мојата викторијанска принцеза. “Од Шведска е”, рече таа.

Погледнав во пакетчето во мојот скут. Пластичен чаршаф со боја на кожа, чист, завиткан во провидна кутија како кеса за ѓубре. Го подигнав пакетчето до нејзините сини очи. Лудачка идеја ми помина низ глава. Не, помислив.

“Тоа е најново нешто”, рече таа, очите ѝ навираа, “најбезбедно... мислам, ништо не може да - “

Лицето ми гореше. “Не”, реков.

“Тоа е кондом”, рече таа, солзите ѝ навираа на очи, “докторот ми го набави... ги прават во Шведска.” Лицето ѝ се намурти и почна да плаче. “Тоа е кондом”, липаше и плачеше толку силно што кимоното ѝ се отвори и можев да ја видам контурата на таа работа врз испапчувањето на нејзините пупки. “Кондом за цело тело.”

Бев навреден. Признавам. Не толку поради нејзината опсесија со вируси и зарази, туку заради тоа што по толку време таа не ми веруваше. Бев чист. До сржта чист. Бев човек со умерени навик и со добро здравје, ги менував долните алишта и чорапите секојдневно - некогаш и два пати дневно - и работев во канцеларија со чисти, јасни, недвосмислени бројки, управувајќи со еден ланец од продавници за чевли на мојот татко (и тој самиот умре чист, од срцев удар, во седумдесет и петата година). “Но Бреда, реков допирајќи ја за да ја смирам и патем милувајќи ги нејзините меки, со пластика пресвлучени гради. “Зарем не ми веруваш? Немаш доверба во мене? Зарем не... зар не ме сакаш?” Ја фатив за раманиците, ѝ ја подигнав главата и ја натерав да ме погледне в очи. “чист сум, верувај ми.” Таа го сврте погледот. “Направи го тоа за мене, рече со најтенкото гласче, “ако навистина ме сакаш.”

На крај прифатив. Ја гледав како плаче, како плаче по мене и ја посматрав тенката скрама од пластика што виси на неа и, прифатив. Таа ми помогна да влезам во тоа, ми пробуши две дупки за ноздрите, го повлече патентот на грбот и цврсто го навлече преку мојата глава. Ми пасуваше како облека за нуркање. А сè друго - милувањето, нежноста и благото предавање - беше она на што се надевав.

Речиси.

Утредента ме повика од работа. Се занимавав со продажните цени и мислев на неа. “Здраво”, реков практично црцорејќи во слушалката.

“Мораш ова да го слушнеш.” Гласот ѝ трепереше од возбуда.

“Еј”, ја прекинав со страсен шепот, “сношти навистина беше посебно.”

“Ох, да”, рече таа, “да, сношти. Беше. И те сакам, да, стварно...” Направи пауза за да дојде до воздух. “Но слушни го ова: токму добив вест од еден пар што живее со племето Тураг во Нигерија - тоа се луѓе коишто одгледуваат добиток и животинскиот измет го користат за оган.”

Ќе дадов на знаење дека ја слушам.

“Тие и своите колиби ги прават од животински измет - зар тоа не е страшно? И погоди - кога ќе настапат тешки денови, кога земјата слабо раѓа а добитокот едвај

стои - што мислиш дека јадат?”

“Да погодам”, реков. “Измет”.

Таа воскликна. “Да! Да! Зарем тоа не е претерано?! Да јадат измет.”

Имав и јас нешто за неа, една болест за која ми зборуваше мојот пријател лекар. “Онкокерциасис”, реков. “Знаеш ли што е тоа?”

Гласот ѝ затрепери. “Каж ми.”

“Во Јужна Америка и во Африка. Еден вид мува ќе те касне и ги полегнува своите јајца во твојата крв, и кога јајцата ќе созреат, ларвите - мали бели црвчиња - преминуваат во твоите очни јаболкца, токму под мембраната, такашто можеш да видиш како се грчат.”

Од другата страна на жицата имаше молк.

“Бреда?”

“Тоа е одвратно”, рече таа. “Тоа навистина е одвратно.”

“Но мислев...” Се повлекував. “Извини”, реков.

“Слушај”, нејзиниот глас пак доби на острина. “Те повикав затоа што те сакам, мислам дека те сакам, и сакам да се сретнеш со некого.”

“Се разбира”, реков.

“Сакам да го сретнеш Мајкл. Мајкл Малоне.”

“Добро. Кој е тој?”

Таа се двоумеше, причека за момент, како да знаеше дека отишла предалеку. “Мојот лекар”, рече.

Љубовта бара труд. Мораш да се свиткаш, да направиш ситни отстапки, жртви - љубовта е ништо без жртви. Заминав кај доктор Малоне. Зошто да не? Јадев тофу-сирење, ги исмејував лепрата и билхарзиасисот, како јас да сум имун, и водев љубов во кеса. Ако тоа ќе ја направи Бреда срејна - ако тоа ѝ ги олесни ситничарските стравови што ја подјадуваа денонојно - тогаш тоа треба да се направи.

Докторовата ординација се наоѓаше во Скарсдејл, во неговата куќа во кафено-бел лажен тјудор стил и опкружена со дабови стари колку крајслерот на мојот дедо. Беше помлад човек - во доцните триесети години, претпоставувам - со лисеста брада, избричена глава и со преголеми очила со упадлива пластична рамка. Ми рече да дојдам веднаш - истиот ден кога го повикав - и ме дочека на врата. “Бреда ми зборуваше за вас”, рече додека ме воведуваше во осветлената, засводена ординација. Проценувачки ме набљудуваше за момент, мрморејќи “да, да” себе си во брада и тогаш, со помош на медицинските сестри, госпоѓицата Арцибалд и госпоѓицата Сливовиц, ме проведе низ серија тестови кои би збуниле и космонаут. Прво ме премери вклучувајќи ги прстите, горната вилица, черепот, penisот и усната школка. Потоа ректален преглед, па ЕКГ и анализа на урината. Па тестови. Стрес тест, тест за алергии, тест за рефлекси, текст за капацитет на белите дробови (дував во жолти балони сè додека не пукнаа, потоа во една машина со големина на Хамондовите оргули), рендген, броење на спермата, и густо отчукан прашалник на дваесет и четири страници со поглавја за анализа на соништа, генеалогичка, логика и заклучување. Ми зема крв, се разбира - за да ја тестира виталната органска функција и отпорноста кон болести. “Тестираме антитела за околу педесетина болести”, рече додека очите му поигруваа зад стаклата на очилата. “Би биле изненадени колку многу луѓе се заразени без и да го знаат тоа.” Не можев да кажам дали се шегува или не. На излезот ми пружи рака и ми соопшти дека резултатите ќе пристигнат за една недела.

Тоа беше најсреќната седмица во мојот живот. Бев со Бреда секоја вечер, а преку викендот заминавме за Вермонт до хигиенскиот центар за кој ѝ зборувала нејзината роднина. Вечеравме покрај свеќи - природна храна - а потоа облекувавме провидни фолии и водевме весела, санитетска љубов. Сакав повеќе, секако - допир на кожа - но бев исполнет и среќен. Полека, си зборував себе. Сè во свое време. Една ноќ, додека лежевме испреплетени во големата бела тврдина на нејзиниот кревет, ја симнав пластичната капуљача и ја прашав дали било кога ќе ми верува толку за да водиме љубов на начин познат со столетија, сирово и незаштитено. Таа се извлече од својата обвивка и погледна настрана нудејќи ми го својот извонреден благороднички профил. “Да”, рече, со длабок глас, “да, се

разбира. Кога резултатите ќе бидат готови.”

“Резултати?”

Се сврте кон мене, со очите барајќи го мојот поглед. “Немој да ми кажеш дека си заборавил.”

Да. Занесен, интензивен, страсен, полн со љубов - заборавив.

“Будалче, промрморе таа следејќи ја линијата на моите усни со својот тенок прст пресвлучен со пластична фолија. “Дали името Мајкл Малоне нешто ти зборува?”

И тогаш сè се урна.

Повикував но никој не одговараше. Се обидов да ја добијам на работа, но нејзината секретарка ми одговараше дека штотуку излегла. Оставав пораки. Никогаш не одговори. Како никогаш да не знаевме еден за друг, како да сум странец, некој трговски патник, просјак на улица.

Бдеев пред нејзината куќа. Дobar дел од неделата седев во паркирана кола и ја набљудував влезната врата со фанатична предаденост на ходочасник пред светилиште. Ништо. Таа ниту влегуваше ниту излегуваше. Ја викав постојано, ги испрашував нејзините пријатели, ја ловев по лифтови, ходници и чекални околу канцеларијата. Беше исчезната.

Накрај, очаен ја повикав нејзината роднина во Лачмонт. Ја сретнав еднаш - таа беше едноставна, опуштена девојка со нездрав изглед кај која работата со гените тргнала наопаку за разлика од расцутената Бреда - едвај смислив што да ѝ кажам. Измислив приказна за мајка ѝ која умира во Феникс, за работата што пропаѓа, дека пијам премногу и размислувам за самоубиство, уништување и судниот ден, и дека морам да разговарам со Бреда уште еднаш пред крајот, и дали таа случајно знае каде е. Испадна дека тој говор не беше потребен. Бреда беше на телефон.

“Бреда, јас сум”, пелтечев. “Збудалев барајќи те.”

Тишина.

“Бреда, што не е во ред? Зарем не ги доби моите пораки?”

Гласот ѝ беше колеблив и далечен. Не можам веќе да те видам”, рече таа.

“Не можеш да ме видиш?” Бев вџашен, погоден, лут. “Како тоа мислиш?”

“Сите тие стапала”, рече таа.

“Стапала.” Ми беше потребна минута да сфатам дека зборува за бизнисот со чевли. “Но јас не работам со било чии стапала - јас работам во канцеларија. Како и ти. Со клима уред и блиндирани прозорци. Не сум допрел ни едно стапало од својата шеснаесета година.”

“А заболувањата меѓу прстите”, рече таа. “Псориаза. Екцем. Инфекција на кожата.”

“Што значи тоа? Здравствено?” Гласот ми пукна од бес. “Дали паднав на проклетниот преглед?”

Не сакаше да одговори.

Ме обли студена пот. “Што рече? што рече тој проклетник?”

Се слушаа оддалечени отчукувања на телефонската врска, пулсирање на времето и просторот, благо нишање на стотици милиони милји жица на телефонската компанија “Бел телефон”.

“Слушај”, молев, “да се видиме уште еднаш, само уште еднаш - само тоа го барам. Пак ќе зборуваме за сè. Би можеле да одиме на излет. Во парк. Да постелиме ќебе и да седиме на спротивните агли.”

“Лајм заболување”, рече таа.

“Лајм заболување.”

“Се шири со каснувањето од стеница. Тие се плеткаат низ тревата. Потоа добиваш Белова парализа, менингитис, мозокот ти бабри како кисело тесто.”

“Тогаш Рокфелер центарот, крај фонтаната.”

Гласот ѝ звучеше мртвечки. “Гулаби. Тие се како летечки стаорци.”

“‘Кај Хелмут’. Можеме да се видиме ‘Кај Хелмут’. Те молам. Те сакам.”

“Жал ми е.”

“Бреда, те молам, сослушај. Бевме толку блиски.”

“Да”, рече таа, “бевме блиски”, и јас се сетив на првата ноќ во нејзиниот стан, момчето во меур и облеката од провидна фолија, се сетив на целиот зашеметувачки спектакл на нашата врска кога го слушнав нејзиниот глас како удар на чекан на рефренот “но не толку блиски”.

превод: Г.Н.Ом

Т. Корегесан Бојл (Coraghesean Boyle) е роден 1948-та во Пикскил (Peekskill) во државата Њујорк. “Мислам дека немав прочитано ниту една книга пред својата осумнаесета година”, вели. “Одев во колеџ, дипломирав, предавав во средно училиште за да го избегнам Вијетнам, но главно скитав, до 1972-та кога како излез од слепата улица го запишав курсот за пишување на Универзитетот во Ајова и почнав да пишувам куси раскази.” Првиот расказ го има објавено 1975-та во списанието Esquire (“Срцето на шампионот”), а неговиот расказ “Симнување на човекот” му ја донесе титулата на херој на подземјето, продолжувач на раните експерименти на Барт, Пинчон и Т. Робинс. Ги објавил романите Музика на вода (1982), Проспекти во пупки (1984), Крај на светот (1987) за кој ја добива Фокнеровата награда, и романот Исток е исток (1989). Расказот “Модерна љубов” е од збирката раскази Да е реката виски, објавена 1989-та година.

Кејт Брејверман

ПАГАНСКА НОЌ

Понекогаш го викаа Шума или Небо. Другпат пак го викаа Река или Ветер. Еднаш, за време на неделата на бури кога таа седум дена воопшто не можеше да го напушти комбето, го викаа Сив. Бебето со променливо име; како таа го носи, а тој непрестано плаче, добива воспалување по воспалување, кашла, претрпнува и се гуши. Ова е бебе на спазми, со искривено лице кое си ја менува бојата. Не би ја ставиле неговата слика на тегличка со храна за бебиња. И кога би имале негова фотографија, а таа ја нема, не би сакале да ја носите во паричникот.

Се разбира, Далтон воопшто не сакаше да има бебе. Ниту пак таа. Тоа едноставно се случи, а како да немаше време да го спречат. Беа на турнеја, два месеци на едноноќни гостувања од Сан Диего до Сиетл, и кога тоа се заврши, групата се распадна. Кога се заврши, се изнапија и за хероин ги продадоа клавијатурите и видео камерите. Тогаш беа во Сан Франциско и таа сè уште го држеше станот. Подоцна го имаа комбето на Далтон.

Потоа мораа да го напуштат Сан Франциско. Нешто во врска со опремата, засилувачите за кои Далтон инсистираше дека беа негови, дека му припаднале по пат на одлука и жртвување. Понатаму мораа да кружат низ Калифонија кога стомакот веќе ѝ се познаваше и сè што им беше останало беа нивните црни кожени јакни и накитот од сребро и тиркиз којшто некако го стекнаа во Галуп или Флагстаф. Далтон непрестано зборуваше за комплетот тапани и тврдеше дека тие всушност се негови, па ги продадоа во Рино и живееја на четирисеттиот кат во еден стар хотел со поглед на планините.

Три недели се служеа со room service и за тоа време таа престана да повраќа.

После тоа возеа низ Невада уште некое време додека комбето пак не се расипа на другата страна на државата. Следеше спорото навлегување во Ајдахо, преку планините, и пустината, и Јута, и снегот се растопи и тогаш се роди бебето на кое што тие речиси беа заборавиле.

Далтон не може да го поднесе плачењето на бебето. Затоа таа излегува од комбето и пешачи три милји покрај реката до градот. Кога има долар и пол си купува еспресо во кафулето каде што келнерката има слушнато за нивната група.

Сани останува надвор од комбето колку што може подолго. Понекогаш некој ќе ѝ понуди превоз до паркот, или зоолошката градина, или трговскиот центар и таа прифаќа. Косата си ја остави да расте, магента лилавите прамени скоро ѝ исчезнале, изгледаат како незгода која секому би можела да му се случи, можеби поради погрешно обележана туба. . . Далтон вели дека е подобро да не штрчат премногу. Тој исто така си ја има скратено косата и носи безбол качкет од тимот Сан Диего Падрес. Вели дека така се чувствува поблизок до Бога.

Врба. Багрем. Поток. Орел. Би го именувала бебето Врба. Но, Далтон одбива да му даде име. Се противи на полот, зборува за бебето со тоа, не тој. Само тоа, суштество кое прави врева. Но, не ги чини ништо. Таа сè уште го рани од своето тело, а воспаленијата не се постојани. Причината е што нема доволно пелени. На раните му става млеко за сончање, масло за масажа, или што било што ќе најде во куферот заостанато од поранешниот живот. Еднаш го намачка со слоеви флуоресцентен портокалов кармин, последниот од нејзината сценска шминка.

Сани почнува да сфаќа дека ако не успее да го замолчи бебето, Далтон ќе ја напушти. Овде летото нема вечно да трае. Ќе дојде годишно време кога таа нема да може цел ден да шета или да седи во трговскиот центар или во фоајето на гранитното Градско собрание преправајќи се дека чита весник. Не ќе може да ја помине целата зима во приземјето на музејот каде имаат изградено макета на градот како што бил на почетокот, со пени-бонбони продавницата и 10-пени берберницата и бањи за четврт долар. Не ќе може да помине пет или шест месеци обидувајќи се телепатски да се пренесе низ времето. Би можела да работи во крчмата и да најде некоја Индијанка да ѝ го чува бебето. После некое време би можела да се омажи за шерифот.

Денеска, шетајќи се покрај реката, Сани забележа дека овој пејсаж е различен од

било кој друг. Не е како опојниот жар на тропските краеве кој како со тупаница те удира во глава, заводнички и распален. Не те задева и не те прави да сакаш да умреш за него. Таков ѝ беше впечатокот за Хаваи. Не е ни жегнатиот сјај налик на расипани лимони што обвива сè како во некоја полирана меморија од детството. Такво ѝ беше мислењето за Лос Анжелос кога две години живееја таму. Во Лос Анжелос, попладне мирисаше на пепел и на некој огромен Август којшто не можеш да го ублажиш ниту да го заборавиш. Воздухот во Лос Анжелос ја потсетуваше што им се случува на децата во привремени дом-семејства приквечерина кога ќе се соблечат, ја потсетуваше на нештата кои се прават со јажиња и парчиња метал во доградени бетонски гаражи додека автопатот ита во позадината како евтина музичка тема. Беше синхроничен, но немаше значење.

Ова Ајдахо беше сосема различен дел од спектарот. Некако нестабилен, како да израснал од јадрото на некое неизмерно, изјаловено предупредување. Претставуваше крај на неспокојството. Тоа што се случува кога ќе престанеш да си сиркаш преку рамото. Тоа што се случува кога ќе се осмелиш да здивнеш, кога се чувствуваш безбеден.

Сани чувствува дека ова сè уште сурово, сè уште маргинално место има зловна жица. Оваа земја знае дека времето заладува, зимата предолго трае, плодовите гнијат, ти гладуваш. Оваа земја знае за ветер, како после бурите облаците продолжуваат секое попладне да се собираат над рамницата, се здружуваат и пак се соединуваат, па повторно врне, и ова може да продолжи со недели. Чевлите постојано ѝ се влажни. Стапалата ѝ се обвиткани со бели пликови. Постојано, грмотевични облаци се собираат и се мрестат, а нивните икри се студениот дожд.

Понекогаш облаците се повлечени, опкружувајќи ја рамнината како прстен, но во мирување. Во таквите попладниња, тројцата одат до Реката Снејк. Следат еден непоплочен пат до друг непоплочен пат, ги следат упатствата и свртуваат кај со гром погодената врба. Се паркираат на угорницата над каналот. Далтон си ја остава гитарата во комбето и ја закатанчува, па со рибарската трска префрлена преку рамо оди пред неа и бебето. Пешачат под поцрнети гранки, го наоѓаат патчето со мазни камења до гребенот којшто води до еден железнички премин. Тоа е мост преку реката Снејк направен од железнички спојници со празнини помеѓу нив и

со шини на центарот. Така преминуваат на другата страна на Снејк каде наводно има добра риба. Има малечки тревни острови до кои Далтон гази низ водата засукувајќи ги ногавиците на црните фармерки. Далтон се трампал со некого во градот за рибарска трска. Најверојатно се трампал за дрога, но таа исто ја нема видено својата кожна јакна повеќе од една недела.

Во неделите пожелтени од златки и Џиновски пеперутки и сонце кое ги омекнува тревите, Далтон ги носи на риба на другиот брег на реката. Едно попладне тој фати четири пастрмки, Кога сонцето им ја осветли кожата, Сани ги виде нивните виножита. Изгледаа како извезени со црвени монистра. Требаше да бидат 16 инчи долги. Тоа беше правилото на Јужната Гранка на Реката Снејк. Нивните пастрмки беа помали, седум и осум инчи, но тие сепак си ги задржаа и ги печеа на стапче на огнот што го запалија блиску до комбето. Далтон рече дека очите се најдобриот дел и ѝ даде едно и тоа беше бело како расцепена месечина и таа го изеде.

Сега таа навлегува во некое жолтило кое ја прави и немирна и ободрена. Жолтило од симултаност и симболи и некоја мистериозна прослава коишто таа само нејасно ги чувствува. Кога ги јадеше очите на пастрмката, тие беа како крцкави бели камчиња. Таа си помисли на ритуали, примитивни народи, основното значење на крвта. Кога некој би можел да ги совлада овие елементи, би можеле подобро да гледаме во мрак. Си ја растресува главата како да сака да ја разбистри, но ништо не се менува. Целиот нејзин живот е мрежа на интуиции, почетокот на зборови, како неон и свод, бор, топаз, сенка, но тогаш бебето почнува да плаче.

Сани знае дека сè е навика, дури и тишината и заборавот и отсутноста. Тоа што нешто не е, исто така е прашање на навика. Како што можеш да земаш часови по клавир или пеење и да се извежбаш да си го познаваш и истражуваш распонот на своите гласовни можности, исто така можеш да се научиш да не зборуваш, да не паметиш. Затоа кога Далтон ја прашува што размислува, таа одговара, “Ништо”. Тоа ти е еден вид на дисциплина. што таа всушност размислува е што ќе се случи кога ќе заврши летото. Што ќе се случи ако таа не може да го натера бебето да престане да плаче.

Понекогаш кога е исплашена, се смирува размислувајќи за Мерилин Монро. Сани знае сè за детството на Мерилин, за привремените дом-семејства, чичковците кои

Ѓ ги милувале градите, у ги бакнувале седумгодишните пупки и тие се стврднувале. Тогаш Мерилин знаела дека била лошо девојче. Засекогаш ќе биде лошо девојче. Како да била на карневал, приватен карневал, само за неа. Имало балони и знаменца, забавни шапки, роденденски торти со чоколаден шлаг и нејзиното име напишано со неонска розе боја. И никој не можел да у рече не. Ѓ беше пријатно да размислува за Мерилин Монро додека помеѓу свирки се возеа во комбето. Тогаш групата беше во својата последна инкарнација. Сани веќе беше трудна и групата се викаше Паганска Ноќ.

Кога Далтон ќе ја праша што размислува, таа одговара, “Ништо”, но всушност си ја замислува зимата и како сигурно ќе немаат доволно за јадење. Далтон вели дека ќе застрела крава. Крави пасат надвор од градот, крај многу од непоплочените патишта и на брегот на реката. Или пак ќе застрела срна, лос, ќе фаќа зајци во стапици. Разговарал со луѓето во градот, во барот Рио. Трампал нешто за рибарската трска, но сè уште му се тука двата пиштола и пушката. Тој никогаш не би го дал оружјето, ни за хероин, па и кога тука би можеле да најдат такво нешто.

Денеска, во ова студено утро, Сани пешачела од реката до зоолошката градина. Влезницата чини еден долар, но жената во билетарницата ја знае и сега само ќе у мавне да влезе без да у наплати.

Сани поминува покрај една порта блиску до една врба и посакува бебето да го именува Врба. Таквото име би било како амајлија и би значело дека бебето ќе ја преживее зимата. Потоа таа влегува во зоолошката градина држејќи го своето безимено бебе. Седи со него крај лебедовото езерце додека некој не у даде четврт долар, сендвич, тукушто купена вреќичка пуканки. Едноставно у ги подаваат.

На памет го знае секое животно, птица и риба во оваа минијатурна зоолошка градина. Птиците стојат покрај водопади обложени со мов, исти како што оние што во нејзините фантазии ги красат базените на филмските ѕвезди. Си седи доејќи го своето бебе кое наводно се вика Врба. Ако некој ја праша, а таа знае дека никој нема да ја праша, спремна е да каже, Се вика Врба.

Малку подоцна Сани стои сред парче сонце покрај една поставка која се состои од застаклен синкав базен во кој би требало да има пингвин или фока, но сега е

празен. Мириса запуштено, одбивно и скиселено од нешто како остаток на задушен ветер и крајни мисли на малецки цицачи додека си ги одгризнуваат стапалата и крварат до смрт. Можеш да се симнеш по скалите и да погледнеш низ стаклото, но таму ништо не плива. Таа знае. Два пати се има симнувано.

Сани сака да гледа во она што всушност не постои, во заробената вода шибана од сонцето. Оваа пештера всушност е најмногу полна, со изобличени светлосни потоци како хиероглифи, променлив јазик изгубен во променливите бранови.

Застанува пред златниот орел. Тој не сака да погледне во неа, дури ни кога таа ќе му свирне. Информацијата напишана на кафезот вели дека златниот орел може да живее триесет години, подолго од многу филмски ѕвезди, подолго од Хендрик и Џенис и Џим Морисон и Џејмс Дин. Оваа птица овде најверојатно ќе ја надживее Сани.

Размислува за тоа колку е гладна, кога некој ѝ нуди половина сендвич со џем и путер од кикирики. Всушност, жената го натера своето дете да го подаде бебешкото раче кон нејзе како таа сега да е некој свер без канџи до кој вашето дете може да се приближи.

Нејзиното бебе е завиткано во шал, истиот шал што таа еднаш го имаше постелено врз каучот во дневната соба на нејзиниот стан во Сан Франциско. Таму беше отидена да изучува модерен балет, тап, и балет. Татко ѝ сакаше таа да се запише во медицинско училиште. Ако отидеше во медицинското училиште, татко ѝ ќе можеше да верува дека конечно заборавила, да заклучи дека е здрава и цела, и тој ќе можеше да спие без пилули. Неговиот чир ќе исчезнеше. Тој повторно ќе можеше да се причести.

Сани земаше часови по пеење и почна да запознава машини од рок & рол групи. Медицинското училиште стана бледо и далечно, како месечина која можеш да си ја ставиш помеѓу забите и да ја проголташ. Таа престана да си се замислува во исштиркана памучна униформа со стетоскоп околу вратот. Сега сакаше да пуши трева и хашиш и опиум и низ прозорецот да зјапа кон Алкатраз. Сакаше да шмрка прашок поделен во линии долж широкоото квадратно огледало кое што таа го чуваше до каучот, како некој волшебен екран во којшто можеш да гледаш како

лицето засекогаш ти се менува.

Сега, во зоолошката градина, таа стои на летвите кои го опкружуваат рибарникот полн со виножитни пастрмки долги 20 и 25 и 30 инчи. Така изгледаат пастрмките кои би смееле да си ги задржите. Во жолтите недели таа и Далтон со бебето преминуваат преку железничкиот мост над реката Снејк. Но Далтон никогаш нема да фати волку голема риба.

Првиот пат кога преминаа преку реката, ѝ беше страв. Далтон мораше да ја грабне за рака. Тој ја немаше допрено од кога се роди бебето. Мораше да ја повлече. Мостот беше повисок од колку што таа претпоставуваше. Долу беснееше реката како серија на бранови, но побрза и поостра, без здив или кругови, а таа го држеше бебето. Тој ден тајно го нарекуваше Недела. Го гушкаше Недела со едната рака и Далтон ѝ ја држеше другата рака, влечејќи ја низ жолтилото. Тој исто така ја држеше и трската која некако ја добил во барот Рио, се трампа за нешто, се повеќе ѝ се чини за нејзината црна кожна јакна со метални нитни на манжетните кои специјално ги соши една жена во Портланд која тврдеше дека е Циганка.

Далтон веројатно мисли дека кожната јакна нема да ѝ треба во зимата. Тој не размислува што нејзе ќе ѝ биде потребно зиме. Можеби веќе нема да се во Ајдахо. Можеби веќе нема да се заедно. И мостот беше поширок од што таа го замислуваше. Беше како пристаниште со две железнички шини во средината, една потенка, а другата подебела и еден неупотребуван пар шини покриени со рѓа. Мостот беше направен од железнички спојници и меѓу нив имаше дупки во кои може да ти се фати стапалото, а и нешто малечко може да пропадне низ нив. Далтон рече, “Одреди си шема. Стапни на секоја втора. Не гледај доле.” Таа така и направи. Стапнуваше на секоја втора, не гледаше надолу, но сепак ја слушаше реката одоздола како се мачи и се тресеше.

“Овој мост е напуштен, нели?” го праша Далтон.

Првите неколку пати тој одговори со да, но кога преминаа преку мостот по четврти пат, тој рече не. Таа застапа, се фати себеси како зјапа во сонцето. “Како мислиш?”, го праша.

“Погледни ги шините. Поголемиот пар е чист. Тоа возовите го прават.” Тој посочи

кон пругата. “Инаку би биле покриени со рѓа.”

“што ако возот наидеше сега, додека преминувавме?”

“Има носечки греди на секои дваесет стапки.” Далтон ѝ посочи нешто како метален носач. “Ќе висевме од страната додека да поминеше возот.”

Се обидува да си се замисли како стои на носачот, во едната рака држејќи го бебето кое во себе си го вика Недела. Не може тоа да си го претстави. Наместо тоа, одеднаш се присетува за една случка која Далтон ѝ ја раскажа пред неколку години, пред да отидат на турнеја, кога за прв пат еден на друг си ги изрецитираа своите тајни, својата збирка на срам, од каде всушност доаѓаат, што им се случило, сè што е неповратно.

Далтон ѝ раскажа за една ноќ во средно кога пиел пиво со своите другари. Веројатно било пролет. Почнале да пијат в зори, а ова се одвивало после полноќ. Се случувало во Охајо. Далтон е од Охајо. Другарите се нашле на железничката станица. Неговиот најдобар другар се обидел да скокне на некој воз. Џони Мохак. Така го викале затоа што тврдел дека е делумно Индијанец. Џони Мохак се обидел да скокне во возот и паднал. Возот го прегазил, отсекувајќи му ги обете нозе, десната рака, и половина од левата рака.

“Беше мртов пијан, и тоа го спаси,” ѝ објасни Далтон. Ова мора да ѝ го кажал подоцна. Се возеа во автобусот на турнејата. Имаа снимено албум и компанијата им беше дала помошник, возач, и автобус. Надвор се гледаа неонски светла и ветер и куќи во кои не би сакале да живеете. “Тој беше толку пијан што не почувствува ништо,” велеше Далтон. “Да беше посвесен, шокот ќе го убиеше.”

Далтон погледна низ прозорот во некој меѓупростор во Калифорнија каде што имаше треви високи до половина, полски цвеќиња и дури и ноќе чувство на премногу сонце. Таа се обиде да го праша што се случило. Се обидуваше да си го претстави Џони Мохак, но не успеваше. Нејзиниот ум одбиваше да го прифати бруталниот недостаток на симетрија и креираше само зборови како тунел и агонија, гуши и вреска. Дури и да отишла во медицинско училиште, дури и во тој момент да отидеше, да се запишеше следното утро, таа пак ништо не ќе можеше да стори за Џони Мохак. За тоа секогаш ќе биде премногу доцна.

“Тоа беше најдоброто нешто што можеше да му се случи,” рече Далтон. “Тој беше на пат да стане професионален пијаница. Како татко му, како неговите чичковци и дегенерирани братучеди. После несреќата доби стипендија за факултет. Му дадоа татор и специјална кола. Сега тој е инженер за една нафтена компанија.”

Сани размислува за Џони Мохак додека стои во зоолошката, пред пештерата со трева и заспани лав и лавица. Кафезот им изгледа премал за било што освен спиење во влажната трева. Таа си се прашува што би се случило кога би паднала во кафезот преку ниската метална шипка.

Недалеку од неа една трудна жена со три русокоси ќерки, секоја со разнобојна машна во долгата руса коса, ѝ вели на двегодишната ќерка: “Не се качувај на шипката. Ако паднеш не ќе можеме да те извадиме. Тој стариот лав таму веднаш ќе те изеде.”

Сани го чувствува бебето во своите раце, колку е тешко и како лесно би можело да ѝ се лизне и да падне преку шипката во затревената пештера. Никогаш не би можела да го извлече од таму. Никој не би ни очекувал од неа такво нешто.

Потоа поминува покрај единствената зебра. Кога Далтон ќе ја праша дали сака да разговара за нешто, таа кимнува со главата, не. Си размислува колку секое од тие не е забременето, колку е жолто и блескаво. Секое не е минијатурен карневал со накадрени насмевки и балони на врвци и изобилие на бебешки имиња. Во ова не има слогови како врба и багрем и сенка и Џони Мохак. Во овие не се наоѓа и железничкиот мост издигнат над сто илјади виножитни пастрмки.

За Сани, најомилената поставка е онаа со снежниот леопард. чудно е што зоолошката градина во ваков малечок град има такво животно. Тие се толку ретки. чита дека снежниот леопард јаде цицачи и птици. Осамено живее. Колку долго живее? Дваесет и пет години. Не сосем доволно за да види како првата плоча му станува платинеста. И не е баш заспан на зелената падина како што ни се чини, колку што можеби само е свртен на другата страна. Можеби си мисли за минатото, а на усните му стои нешто што не сосема е насмевка. Или пак можеби само ги слуша птиците.

Секогаш гледаат птици кога во недела преминуваат преку железничкиот премин,

со реката Снежк под нив и ќелави орли, сини чапји, ластовици, врапци, златки и страчки во воздухот крај рамениците им. А немаат возен ред. Таа пет пати се има јавено во железничката компанија: чекаше одговорниот да се врати од одмор, да се врати од боледување, да дојде во канцеларијата и на крај сепак излезе дека не може да се предвиди кога возот поминува преку овој мост. Тоа е локален воз. Го приготвуваат во последен момент, никој не знае точно кога.

Кога во недела преминуваат преку мостот, таа опсесивно се труди да го слушне возот. А таму има толку многу птици, неверојатно црвени дебели врапци, златки жолти како кредата во четврто одделение кога доби петка и учителката ѝ дозволи да го напише на табла списокот на правописни правила за цела седмица. И шатки и канадски гуски и нуркачи, сите ги растегаат своите слогови долж попладнето, обесувајќи ги покрај нејзиното лице како новогодишни декорации. Бебето се вика Недела или Понекогаш и таа чувствува колку е тешко и како едноставно би можело да ѝ падне од рацете.

Веќе е јасно дека тие рибарски недели не се за фаќање пастрмки. Тие се пракса за нешто сосема друго, за напуштање, заборав, тишина и отсуство. Сега ѝ е јасно. Ова е крајот на јули. Таа не ќе може бесконечно да го храни бебето од своето тело ниту пак по цел ден да се шета низ град барајќи канти за ѓубре каде ќе може да ги фрли пелените кои неколку пати ги употребила.

Сега е време за проба. Учествуваат во нова претстава чија цел не се спомнува. Ова е проба на напуштање на бебето. Таа вежба оставајќи го на брегот, се оддалечува околу педесет чекори, пуши цигара. Потоа брза да си го врати, да го притисне до себе. Кога малку повеќе би се оддалечила од брегот, кога би си дозволила да испуши еден Џоинт, трета или четврта цигара, можеби не би можела да се сети каде точно го оставила бебето, посебно не со сите тие растенија, лози и треви, грмушки и дрва, со сиот тој брег како болка од зеленило. Нешто би можело да се вмеша, ненадејна промена на текот на реката или пак некој сокол. Никој неа не би ја обвинил.

Во детската зоолошка каде што гостите можат да ги погалат животните, еден сив зајак му се искачил на еден бел зајак. Друг бел зајак јаде од една длабока чинија. Јадат и се парат, јадат и се парат. Далтон вели дека зиме ќе застрела елен. Се

договорил со некој во барот Рио, нешто за делење и складирање. Секогаш се наоѓа крави, риби, зајаци, дабари и видри кои можат да се фатат во стапица.

Преку ден Далтон вели дека работи на нови песни. Сè уште ги чува обете гитари. Може да компонира песни само кога бебето не плаче или кашла. Таа сака бебето да го вика Музика или Солзи. Еднаш му кажа на Далтон дека сака да го крсти Залив. Се сеќава на поранешниот стан со глетка кон мостот, како на полноќ ветерот стануваше попарено син. Тогаш сè изгледаше истовремено и анестетично и врело. Тој момент го памти како еден од среќните.

“Не е време да го крстиме,” рече Далтон. Тој пребираше по дванаесет-жичната гитара. Рече дека многу африкански племиња не си ги именуваат бебињата додека не преживеале една година. Далтон ја погледна и се насмеа. Неговите усни ја потсетија на Мерилин Монро.

Тогаш таа сфати дека секој ден ќе треба да биде посебен и втиснат во нејзината меморија. Како му го лиже лицето на бебето. Како седи на сонцето во зоолошката градина, на една клупа покрај езерце со мовест водопад во центарот. Во езерцето има лебеди. Си ги затвора очите и го мириса бебето и се одлучува да го крсти Лебед. Го бакнува на образот и му шепоти во увото, “Се викаш Лебед. Се викаш Мов. Се викаш Чао.”

“Што си мислиш?” прашува Далтон. Ова се случи пред две недели за време на бурата. Тој пиеше текила. Дождот почна да удира по комбето и таа си помисли на камења и куршуми и патување низ времето.

“Ништо,” му одговори.

Ветер. Скриени мрежи. Планот што искри. Знаете каква може да биде ноќта без свеќи, без сијалици, мапи, распореди. За вакви работи не зборуваме. чао, бебе. Чао.

Далтон секој ден вели дека ќе компонира песни додека таа е излезена. Во устата држи џоинт, лежејќи свиткан на страна позади во комбето на еден гробен над реката Снејк каде што тие сега живеат. Во појасот носи шише вотка. Кога таа ќе се врати, вотката ќе ја нема. Сани неколку пати мора да чука од страна врз комбето, да тропа со клоци и да го вика додека тој да се разбуди.

Секој ден мора да биде посебен, единка, како суштество, снежен леопард, зебра, или виножитна пастрмка. Секој со своја посебна еволуција и морфологија, свое место, комплексни случајности. Минатата недела таа испуши еден цоинт и пиеше текила. Потоа ја преминаа реката по железничките спојници. Сани си има систем: лева нога, прескокни една со десната, лева нога, скокни преку една со десната, не гледај долу.

Таа знае дека тоа ќе се случи во недела, можеби следната недела. Далтон ќе рече, “Дојди погледни го ова.”

“Не можам, го хранам бебето,” ќе одговори таа.

“Остави го за секунда,” тој ќе рече. “Ова мора да го видиш.”

Таа ќе го положи бебето на меката плевел. Ќе го следи неговиот глас и ќе го најде на брегот до огромна пастрмка, дваесет-триесет инчи долга. Прописно ќе им припаѓа и таа ќе се наведне и ќе му помогне да ја повлече на брегот. Стапалата ќе ѝ се изводенат. Ќе си ја употреби капата како мрежа, црвената капа на која пишува Wyoming Senenial 1990. Секундите ќе се оддолжат, минутите ќе продолжат во едно попладне, а никој не ќе води сметка за времето. Додека да ја повлечат пастрмката и да ја испијат текилата, ќе се стемни. Ќе почнат да го бараат бебето, но ќе најдат само сенка. Никој не ќе може да рече дека тие биле виновни. Никој ништо не ќе може да рече. Никој не знае ништо за нив и за бебето, а комбето ќе издржи уште барем пет илјади милји. За два дена би можеле да бидат во Њујорк или Флорида.

Можеби ќе биде кога ќе преминуваат преку мостот во недела . Таа ќе го држи бебето крстено Понекогаш или Лебед или Врба и кога возот ќе пролета покрај нив ќе мораат да се фрлат на челичните носачи. Бебето ќе ѝ падне од рацете во реката и струјата ќе го преземе како Мојсеј.

Никогаш нема да го спомнат паѓањето. За тоа ни еднаш нема да зборуваат. Ќе биде само нешто на аголот на нивните насмевки, како приватен карневал што поминал низ град и можеби сте го виделе еднаш на кратко па го снемало.

Таа знае дека Далтон мисли дека тие се посирови, без фасада, поблиски до некоја архетипска зима без дволичност. Делумно поради тоа групата ја нарекоа

Паганска Ноќ. Тие се животни, варвари, неверници. Тие се диви и го согледале тоа, со неговите можности и неговата цена. Во Кина и Индија, женските деца често ги удавуваат веднаш по раѓањето. Дезени на преживевани години на глад се изгавирале врз нервите.

Можеби оваа недела ќе преминуваат преку мостот кога возот ќе избувне од зеленилото и сенките, врби и чапји и златки. Далтон ќе ја има оставено гитарата во комбето, закатанчена со неговите бестселерски митови за примитивни народи. Можеби ќе биде неделата кога Далтон ќе се врати од барот Рио со хероин. Тие ќе го загреат и ќе го примаат таа ноќ, цела ноќ, и следниот ден, цел ден, додека не се заврши и ништо не останало ни во памукчето во лажицата.

Кога ќе стои на неделниот железнички мост, таа ќе размислува за неизбежни патеки. Постои судбина на правецот на патешествието на сите предмети, ѕвезди и птици, бебиња и камења и реки. Кој може да објасни како или зошто тој снежен леопард дошол од Азија да престојува во таа неупотреблива пештера во едно маргинално земјоделско градче меѓу полиња на јачмен и компир во јужен Ајдахо. што го оформило таквото патување, какви лоши проценки, кои промени на ветер или струи, какво промашување на кое божество?

Сани точно знае на што ќе мисли кога тоа ќе се случи. Секогаш има хектари сонце и нивно бледеење. Сè е секвенца на заборава и отсуства. Кој може да каже дека месо во вода или месо во карпа не е една форма на совршенство? А што со Мојсеј во реката со неизбежната судбина принцеза да го извлече од трските? Можеби некоја рибарска недела кога детето е крстено Ластавица или Тигар и ќе падне од нејзините раце, некој на некој далечен брег ќе погледне и ќе рече дека го видел ненадејното издигнување на еден бог.

превод: Зоја Наскова-Барт

Паганска ноќ ја напишав за време на второто од трите последователни лета што ги поминав крај реката Снејк во Ајдахо. Гратчето беше лирско и чудно, земјоделско местенце со необични ефекти. Преминувавме преку еден мост за да одиме на риба и тој ужасно ме плашеше, помислата дека возот ќе пристигне секој момент.

Имав ноќни мори поради тоа.

Го напишав расказот такашто излегував да го пронаоѓам и следам. Тоа го нарекувам “методско пишување”. Излегував вооружана со касетофончето, да ја ловам, ранам и запленам приказната. Лутав цел ден, почнувајќи со прошетка покрај реката. Видов еден пар, изразито панкерски во таа толку конзервативна средина и јас почнав да се “вселувам” во непознатата девојка со магента коса. Отидов во зоолошка градина. До тогаш веќе носев замислено бебе. Додека да падне ноќта, веќе го имав целиот расказ на четири касети и бев вон себе од радост.

Касетофонот те ослободува од страницата. Те ослободува од бирото. Те ослободува од патријархалната претпоставка за тоа што значи литературата и како таа се создава.

Кејт Брејверман

Стуарт Дајбек

НЕ ГО НАПРАВИВМЕ ОНА

Го направивме пред огледалото

И на светлина. Го направивме во мрак

Во вода, и во високата трева

“Го направивме” - Јехуда Амихаи

Не го направивме она на светлина, ниту во мрак. Не го направивме во тукушто искосената летна трева, во купиштата есенски лисја, ниту пак на снегот каде месечевата светлина ни ги отцртуваше сенките. Не го направивме во твојата соба на креветот со балхадин на кој што ти тогаш спиеше и каде си спиела како дете, ниту пак на задното седиште на ’рбосаниот Рамблер на татко ми што мирисаше на пушени кленови и колбаси кои што тој на викендите ги разнесуваше од месарницата на чичко ми Винсент. Не го сторивме ни во Бјуик Осумката на мајка ти каде што бројаница се обвиткуваше околу ретровизорот како монистрена црна змија со сребрени канџи во форма на крст.

На корсокакот на нашата “патека на љубовниците”- споредна уличка со напуштени фабрики - каде што јас го усовршив движењето на прстите со кое за миг се откопчува градникот; зад јоргованите во Паркот Маркет каде што прв пат ме допре преку фармерките и твоите пупки, набабрени под просирниот памук, ми се чинеа лилави како јоргованите; на балконот на новиот Театар Кларк каде што си ги избришав дланките од солта од пуканките и ги протнав меѓу твоите бутини, а ти прошепоти, “Се чувствувам како Дорис Деј да нè гледа,” - и тука не го направивме.

Колку навикнати бевме несмасно да се плеткаме, колку совршено непогоден беше

нашиот тајминг, како мислевме дека енергијата е екстаза.

Се сеќаваш ли на таа со топлина смирена ноќ, и ние двајцата, со пот соединети, треперејќи како низ Плажата Оак Стрит да беснееше некој вонземен ветер којшто само ние го чувствувавме? Завиткани во твоето излитено Навахо ќебе, лежевме бакнувајќи се со длабока страст сè додека ти не залипа од копнеж.

Се бакнувавме цел ден - цело лето - бакнежи со вкус на разни видови сјај за усни и премногу Кока Коли. Езерото беше пурпурно, розова занес, бисерен аметист со квечерина, а потоа се потопи во ноќна црнина со чипка од свилена пена. Преку хоризонтот во тој миг пулсираа тивки топлотни секавици што можеби предизвикуваа пожари во плевни некаде во Индијана. Претходно преполната плажа беше напуштена како за време на полициски час. Само телата на љубовниците остануваа видливи под блескотот на молњите, распрскани како паднати на бојно поле, неколку од нив стенкајќи и чекајќи галебите да ги докрајчат.

На моите прсти, твојот префинет мирис се мешаше со кокосовиот миск на лосионот за сончање со кој што без прекин си ги мачкавме телата еден на друг . Кога падна горниот дел на твоето бикини, моите дланки, издлабени како да носат вода за испукани усни, ти ги прифатија градите запаметувајќи ја нивната деликатна тежина.

Покрај Златниот Брег, облакодерите почнаа да блескаат, прозор до прозор, наспроти мракот. Во секоја осветлена спална, парови се соблекуваа дома после работа, паѓаа во креветите и го правеа она. Го правеа пред огледала и притиснати на стаклото во туш кабини, го правеа на сидови и на мебел на начини кои наметнуваа претходно незамисливи акробатски вештини што тие во тој момент ги измислуваа. Го правеа во чест на мажот и жената, во чест на сврот, во чест на Бога. Го правеа затоа што беа распуштени, дома на слобода, живи и интимни, затоа што повеќе не можеа да чекаат, не можеа да го чекаат одредениот час, точното време или температура, не можеа да ја чекаат иднината, месиите, мир на земјата и правдина за сите. Го правеа заради Бомбата, поради загадувањето на животната средина, поради четирите коњаници на Апокалипсата, затоа што уништувањето може да се случи додека да трепнеш. Го правеа затоа што беше петок навечер. Беше петок навечер и некаде свиреше луда музика - флаути со треперливи јазици, пригушени

труби што мјаукаа како улични мачки во февруари, грозничаво тргање и дрнкање, том-том, конга, и гонгови сите заеднички биеја со истиот пулс.

Ти ги симнав гајчките од бикините по тенките прегради на твоите нозе, а ти ги потегна моите шорцеви под работ на исончаното. Со купаќи околу зглобовите, претавме како пливачи за да си ги ослободиме нозете, скоро како да очекувавме плимата да не облие исто како Берт Ланкастер и Дебора Кар во нивната славна љубовна сцена на плажата во филмот “Од овде до вечноста” - сцена која е толку славна што иако ниту еден од нас го немаше видено филмот, нашите тела ја заземаа истата положба како филмските ѕвезди на песокта и ти нежно ми шепотеше, “Се плашам да не останам трудна,” а јас тивко ти одговарав, “Не грижи се, имам заштита,” и продолжувајќи да те бакнувам, ги напилав соблечените кратки пантолони и паричникот во кој со месеци го носев Вулканот како да беше амајлија. Сè уште бакнувајќи се, му го искинав сплесканиот, исушен омот и тогаш тој ми отскокна низ прстите како федер од часовник и падна во песокта меѓу нашите нозе. Ми се тресеа рацете. Во паника грабав по песокта, го најдов Вулканот, се обидов да го исчистам па да го навлевам без да ја нарушам атмосферата (Берт Ланкастер немаше ваков проблем) и ги почувствував зрнцата песок во него, па удар на молња, и Големото Езеро во позадината се претвори во Тихиот Океан; кожата ти имаше вкус на сол и на настојчивото прашање на моите колкови твоето тело одговори “да”, твоите бутини се отворија како крила од мојата половина додека задишани испливувавме од бакнежот по кој ти молеше Ох, боже, да. . ; да, звучеше остро како крик од болка така што за миг си помислив дека ние веќе го правевме она и дека некако сум го пропуштил моментот кога сум навлегол во тебе, кога сум навлегол на бескрвниот начин на којшто еден млад маж ја отфрла својата невиност, сум навлегол како да поминувам низ портата што води кон остатокот на мојот живот онаков каков што јас сакав тој да се живее, да, но; О, тогаш увидов дека сè уште неповрзани претавме во калта и дека имаше песок во Вулканот додека се судиравме сè уште посегнувајќи кон совршениот склоп, сè уште Овде грабајќи по Вечноста која што ни беше оддалечена само за мало нагодување, само еден милиметар на лево или делче од инча на југ, иако со сето тоа нагодување песокливиот Вулкан се лизгаше и испадна, но ти повторуваше да иако главата ти

климаше не-не-сосем-речиси и срцата ни чукаа како луди и ти рече да ДА чекај . .
. Престани!

“што?” прашав, сè уште бесполезно туркајќи како да не те слушнав.

“Ох, Боже!” ти крикна, кревајќи се. “што е тоа?”

“Џули, што ти е?” прашав збунет и тогаш сноп на рефлекторска светлина премина преку нас и јас погледнав во неговото заслепувачко око.

Насекаде околу нас надоаѓаа светла, брзајќи преку песокта. Одрепкувајќи го слепилото, се стркалав од твоето тело сопирајќи се на коленици и се чувствував толку беспомошен колку што само разголеноста може да те направи. Ни се прилближуваа фарови, се прекрстуваа рефлектори, се вртеа сини светла додека надоаѓаа полициски возила. Можев да видам како други љубовници, фатени под светлата, бегаа гологази низ расфрланото ѓубре оставено од ордите а измамнички сокриено од ноќта. Ти плачеше, со едната рака стискајќи го Навахо ќебето до градите и грабајќи по твоето бикини со другата, а јас се обидував да те успокојам со смирувачки фрази како, “Да му ебам мајката! Неверојатно срање!”

Додека се превртувавме по песокта, полициските возилата ни се приближуваа истурајќи повици по нивните радио станици и додека се мачевме со облеката тие се најдоа покрај нас.

Возилата се сопреа на работ на водата и цајканите бучно излегоа мавтајќи со огромни батерии чиешто светлосни снопови се прекршуваа врз темната вода. Под налетот на таа светлина, далечното биење на молскавиците изгледаше бледо.

“Таму, до бога!” извика еден од нив, и двајца цајкана зацапаа во плитката вода без ни да застанат да си ги соблечат чевлите, бревтајќи, додека кожните реденици со чкрипење им се триеја од стомаците.

“Грабни го де, нема да те гризне!” извика еден од нив и потоа загазија назад кон брегот носејќи едно тело префрлено помеѓу нив.

Тоа беше една жена - млада, гола, телото ѝ беше млитаво и модрикаво под играта на батериските зраци. Ја положија на песокта веднаш после линијата од полусуви рибчиња исфрлени од брановите. Лицето ѝ беше скоро сосем покриено со косата.

Таа беше кафеава и замрсена на начин како што ни ветерот ни спиењето не би можеле да мрсат коси, замрсена како да ги впила брановите - дебели прамени, лигави како морски алги.

“Сигурно доста време била овде,” му рече еден цајкан со стомаче на еден млад, кратко потшишан цајкан којшто клечеше покрај телото и си ја симна шапката како да се подготвуваше за “бакнежот на смртта”.

Кратко потшишаниот цајкан ѝ ја отстрани косата од лицето и ја впери светлината од батеријата во него. Очите ѝ беа затворени. Модрица или пак младеж се гледаше како флека на страната од едното око. Цртите на лицето ѝ изгледаа потечени - долната усна ѝ штрчеше како да се бузи.

Сирената на амбулантната кола одекнуваше преку песокта додека ротационото светло брзо ни се приближуваше.

“Не мора да брзаат,” рече цајканот со стомакот.

Без и да забележиме, се бевме придружиле на кругот полицајци кои што ја опкружуваа удавената жена. Ти повторно беше во бикини, завиткана во Навахо ќебето, а јас ги имав навлечено кратките пантолони додека гаќите сè уште ми висеа од задниот Џеб.

Ќе го испитуваа телото со батериите од кои неговата белина блескаше. Градите ѝ беа свиснати; пупките изгледаа собрани од студот. Стомакот изгледаше надуен како да беше полн со галони вода. За миг сноп светлина ѝ се задржа на купчето интимни влакна преклопени од отокот на нејзиниот стомак, па речиси срамежливо тргна надолу по нозете и тогаш сите цајкани погледнаа во нас, посебно во тебе, а ти си го стегна ќебето како да се плашеше дека ќе го конфискуваат како доказ или ќе го употребат како покривка.

Кога амбулантната кола пристигна, еден од црните болничари веднаш го допре стетоскопот до надуениот стомак на жената и објави, “Го удавила и бебето.”

Без збор се одвоивме од групата, исто така несвесно како што им се бевме придружиле и одшетавме преку песокта, само за кратко застанувајќи на местото каде што претходно лежевме во љубовна прегратка, за да си го собереме остатокот

од работите во торбата за плажа, да си ги прибереме чевлите, да си го најдам паричникот и да го запретам во песокта мизерниот, наизглед издишан кондом што ти се преправаше дека не го забележуваш. Ти бев благодарен за тоа.

Зад нас, полицијата штракаше фотографии, блицовите грмеа како молњи, самите светкавици беа сè уште далечни но полека се приближуваа, грмотевиците гласно тропотеа терајќи езерски ветер пред себе така што облаци од песок зуреја врз металните страни на амбулантната кола.

жмиркајќи одевме кон осветлените прозорци на Златниот Брег додека сенките на љубопитници привлечени од ротационите светла итаа кон брегот.

“што станало? што се случува?” нè прашуваа и продолжуваа не чекајќи го одговорот, а ние и не дадовме одговор туку само продолживме тивко да чекориме во ноќта.

Дури подоцна разговаравме за ова и штом еднаш почнавме да зборуваме за удавената жена, како да не можевме да се сопремe.

“Беше трудна,” рече ти. “Не сакам да звучам морбидно, но не можам да престанам да мислам на тоа како цело време додека - ние за малку - знаеш - таа сирота жена и нејзиното неродено дете пловеле во брановите зад нас.

“Не дека сме можеле нешто да сториме за неа дури и да сме знаеле дека е таму.”

“Но што ако ја најдевме? што ако - знаеш - што ако, откако ќе се онадевме, влезевме на ноќно пливање и ја најдевме неа во водата?” рече ти одвратувајќи го погледот од мене и почнувајќи да шепотиш.

“Но Џули, не се случи така,” се обидов да бидам разумен, иако ова не беше прашање на разум како ни било што друго помеѓу нас.

Почна да се чини дека секој пат кога ќе отидевме некаде да се фаќаме- на задниот чардак кај твојата полу-глува баба, мустаклија Италијанка која седеше пред станот кикотејќи се на репризи од “Ја сакам Луси”; или во собата за рекреација во подрумот на твојата пријателка Џини додека родителите ѝ беа на целоноќно куглање а таа беше горе со тогашниот ѝ симпатија Брад; или далеку во предградијата, во драјвин киното “Огромниот Близнак” за време на таканаречениот Елвис Фест викенд - удавената жена постојано беше со нас.

Ќе се бакневме, усните ќе ти се отвореа и кога твојот јазик на неколку наврати ќе посегнеш по мојот, ти го откопчував првото копче од блузата, откривајќи ти го младежот на дното на грлото кој беше во хармонија со помалата дамка на аголот на усните што јас толку многу ја сакав, а потоа второто копче кое откриваше нежен златен крст - јас секогаш се обидував да го сметам само за моден детал - што се нишаше над расцепот на твоите гради. Третото копче ти ја разоткриваше чипканата набабреност на прслучето и јас си ја лизгав раката низ дезенираната мрежа напипувајќи ја цврстината на твојата пупка која ми се крваше кон прстите, но ти малку ќе се повлечеше и во позадината на забрзаниот ти здив твојот бакнеж се оддалечуваше и јас почнував посилено да те бакнувам обидувајќи се да те намамам да се вратиш од каде и да беше и конечно, држејќи те како да бев само пријател утешник, те прашував, “што си мислиш?” иако, се разбира, знаев што ќе одговориш.

“Не сакам да мислам на неа но не можам поинаку. Знаеш, ми личи на некој чуден предзнак?”

“Не, не знам,” реков. “Ова беше само коинциденција.”

“Да беше барем подалеку. Таа беше толку блиску, еден добар бран можел да ја донесе веднаш до нас.”

“Супер, тогаш ќе сме можеле да правиме *ménage à trois*.”

“Одвратно! Како можеше да речеш такво нешто? Ако го кажеш на француски не значи дека е помалку одвратно.”

“Ти ме тераш на тоа. Ајде де, Џул, се извинувам,” реков јас. “Само направив глупава шега за да добијам поинаква перспектива врз работиве.”

“Што е толку смешно за една жена која се удавила себеси и своето бебе?”

“Не ни знаеме сигурно дека тоа го сторила намерно”.

“О, да, било само несреќен случај. Како само така да се шетала трудна и гола и случајно паднала во вода.”

“Можеби била на едрилица или така нешто. Несреќи се случуваат, како и убиства.”

“О, како убиството да е помалку ужасно? Немој да мислиш дека не сум помислила и на тоа. Можеби ја убило копилето кое ја затруднело, ха?”

“Од кај да знам? Ти си таа која вели дека не сака да зборува за тоа, а си опседната со секакви теории и сценарија. Зошто се расправаме за некоја жена која не ја ни познаваме и која нема никаква врска со нас?”

“Јас знам за неа,” рече ти. “Ја сонувам.”

“Ја сонуваш?” повторив изненаден. “Соништа кои потоа ги памтиш?”

“Понекогаш се будам од тие соништа, На пример, сонував како се наоѓам во викендичката на тетка ми во Мичиган. Крај нивната плажа тие имаат сплав за пливање и во мојот сон јас пливам кон сплавот, но тој постојано се оддалечува до моментот кога го гледам далеку во водите, а јас сум толку уморна што ако не стигнам до него, ќе се удавам. Тогаш забележувам дека на сплавот се сонча една гола личност, и почнувам да викам “Помош!”, а таа ме погледнува, си ја отстранува косата од лицето и ми подава рака, но иако се давам, мене ми е страв да ја прифатам нејзината рака затоа што личноста е ТАА.”

“До бога, Џул, тоа е морничаво.”

“Сонував како ти и јас се наоѓаме на плажа и ти ни носиш кренвишли, но си заборавил да земеш сенф, па мораш да се вратиш до трафиката.”

“Кренвишли, без сенф - малку премногу Фројдовско, нели ти се чини?”

“Сериозно, тоа го сонував. И така, ти одиш по сенф и јас се прашувам зошто толку долго те нема; тогаш една жена почнува да вика дека се удавило дете и толпата навалува кон водата понесувајќи ме и мене со нив. Слично е како кога бев малечка и се изгубив на плажата, испаничена лутајќи низ таа шума на влакнести нозе и набрекнати препони, плачејќи по мајка ми. Како и да е, толпата ме носи во водата и ме буткаат подвода, а јас си мислам, толку, сега ќе се удавам, но успевам да си го задржам здивот подолго од што е возможно. Ме посеќаше на сон со летање - само ова беше летање под вода - и тогаш долу гледам едно бебе кое исто така лета, но јасно ми е дека тоа е детето за кое сите мислат дека е мртво, но тоа не е ништо поудавено од мене. Тој изгледа како Купид или едно од тие ангелчиња кои

се собираат околу лицето на Бог.”

“Доста настрано. што мислиш дека значи? Нешто во врска со давење или пак паника?”

“Значи дека бебето што таа ној се удавило во нејзината утроба било дете од љубов - момченце - и дека неговата душа се ослободила овде да лута низ водите.”

“Ти навистина веруваш во тоа?”

Се расправавме околу толкувањето на сонови, за тоа дали соновите се психички, симболични, претскажувачки, или тотални бесмислици, додека ти не рече, “Види, ти мисли си што сакаш за твоите сонови, но не мешај ми се во моите, договорено?”

Се расправавме за удавената жена, за тоа дали нејзината смрт била самоубиство или убиство, дали нејзиното појавување таа ној било предзнак или коинциденција, а ти тврдеше дека предзнакот всушност и претставува коинцидентна која нешто значи. До крајот на летото, дури ако и не се расправавме околу жената, ја имавме стекнато навиката да се расправаме за сè друго. што е подобро: кучиња или мачиња, рок или Џез, Кубовите или Соксите, тако или ег-рол, лево или десно, ден или ној - можевме да се караме за било што.

Не беше веќе потребно да се расправаме или да се милуваме за да ја повикаме удавената жена; каде и да одевме, таа се појавуваше по своја волја: во ресторантот “Роки италијанска говедина”, во “Линдо Мексико”, и во “Куќата на Донг”, нашиот омилен кинески ресторан во кој што сè уште често одевме затоа што во почетокот на годината, кога беше зима и ние тукушто бевме почнале да излегуваме, не оставаа да седиме и разговараме до касно само со малечки шољи јасминов чај и раздробени “колачиња на судбината”. Постојано се шегувавме околу одењето таму. “Расположена ли си за Донг вечерва?” ќе те прашав. Тоа беше глупа шега и ти се смееше на нејзината повторлива тупост. Во тоа време, зимата, ако еден од нас порачаше скампи со лук, обајцата моравме да ги јадеме за подоцна усните да ни го имаат истиот вкус кога ќе се бакнувавме.

Дури и кога не ја спомнувавме, таа беше присутна со своето давеничко тело - толку дебелкасто во споредба со твоето - и нејзините тажни гради со збрчканите брадавици и скиселено млеко - толку отпуштени во споредба со твоите кои сè уште

распупуваа - со нејзиниот надуен стомак и срамна грмушка безбојна во блесокот на електричната светлина, со нејзината замрсена, глибава коса и надуреното, спокојно лице - толку безживотно во споредба со твоето - и бледата кожа, бела како молња, како блиц, белина што не може да се постигне на дневна светлина - колку почнав да го мразам тоа бледило, толку студено покрај цветот на твојата кожа.

Не раскинавме некоја одредена ноќ, како што и не постоеше некоја одредена ноќ кога почнавме да излегуваме, но се сеќавам на една есенска ноќ кога претпоставив дека бевме при крај. Бевме паркирани со Рамблерот во корсокакот на една улица со фабрики која беше нашата “патека на љубовниците”, слушајќи како ситен дождец и суви лисја ја прскаат хаубата. Како и обично, дождот го заживуваше мирисот на пушена риба и колбаси во тапацирот. Радиото беше претивко за да се слуша, бришачите шушкаа од време на време како да се возевме, а прозорите беа замаглени како да водевме љубов. Но ние, како и обично, се каравме, овој пат за некоја поетеса што се самоубила и чија што поезија ја читаше ти. Седевме без да зборуваме ниту да се допираме и се сеќавам дека помислив дека повеќе не сакам да се расправам со тебе. Не сакав така да седам во тишина; сакав возбудено да разговараме цела ноќ како што правевме порано, сакав да најдам некој начин што не ќе звучи патетично да ти кажам колку убаво си поминував со тебе, колку ми значеше нашето познанство и како одеднаш сфатив дека бев толку сконцентриран на тоа да станеме љубовници што заборавив колку блиски бевме како пријатели. Сакав да го знаеш сето ова. Сакав повторно да ти се допаѓам.

“Тажно е,” започнав да ти кажувам, сакајќи да речам дека ми беше жал што стигнавме до оваа состојба кога заедно седиме во тишина, но пред да можам да продолжам, ти приговори.

“Зошто си толку сигурен дека е тажно?”

“Како мислиш, зошто сум толку сигурен” прашав, збунет од твоето прашање и изненаден дека можеме да се караме за сенешто и покрај тоа што ти не ни знаеше за што точно зборував.

Ти ме погледна како да беше тажно тоа што јас никогаш нема да сфатам. “Колку

што ние знаеме,” рече ти “можеби доживеала свој триумф!”

Можеби сè навистина заврши таа ноќ кога јас почувствував дека тукушто започнувавме, оној пат на плажата во летото помеѓу средно и факултет кога нашите тела се судрија толку очајнички што за миг помислив дека го сторивме тоа, а можеби во срцата и го сторивме, иако за мене во тоа време онадувањето во срцето баш и не се важеше. Да се важеше, претпоставувам дека сите ние би биле Казанови.

Се сеќавам како таа ноќ се возевме дома на линијата Е1, чувствувајќи се толку болно и победено што се срамам да го спомнувам. Нашите неми одсјаи се огледуваа како негативи на темниот, мастен прозор од возот. Молњите се разгрануваа над градот и кога возот влезе во метро-тунелот, внатрешните светла трепнаа како струјата да се прекина иако возот продолжи да лета под Јазолот.

Кога возот повторно исплива се наоѓавме на Јужната Страна и таму истураше, порој како небото да се отворило да ги удави и невините и грешните подеднакво. Побрзавме надвор од Е1 станицата кон твојата куќа, држејќи си го Навахо ќебето над главите додека тоа не се сруши потполно наводенето. Пред прокапаниот влез на твојот стан си рековме добра ноќ. Ти се тресеше. Прслучето ти се гледаше преку до кожа залепената тенка блуза. Ти ја отстранив мократа коса од лицето и благо те бакнав на усните, а потоа ти се сврте и влезе внатре. Истапив во дождот, кога ти повторно излезе и ме повика.

“Што?” прашав, чувствувајќи налет на радост зашто ти пак ме повика да дојдам на влезот со тебе.

“Сакаш ли чадор?”

Не сакав. Поројот се намалуваше. Попријатно беше пешачењето до станицата Е1 чувствувајќи како дождот ја мие песокта од мојата коса и нозете, додека тој единствено се чувствуваше во препоните на кратките пантолони и со секој шмрк на чевлите. Еден блок понатаму поминав покрај пар гаќи што лежеа во еден вир и забележав дека беа моите; ми испаднале од задниот џеб додека трчавме кон твојата куќа. Ги оставив така, прашувајќи се дали утредента ќе ги видиш и препознаеш.

Дождот престана додека да се искачам по скалите до перонот на Е1. Твојот мирис сè уште не беше испран од моите прсти. Станицата - па и целиот град, ми се чинеше - капеше и испаруваше. Летните звуци на скакулци и ноќни птици одекнуваа низ накиннатата населба. Сам со себе, сега можев да си признаам колку болно се чувствував. За тебе тоа беше ноќ што ќе те прогонува во соништата. За мене, тоа беше уште една ноќ кога чекав на она што тајно го нарекував Модри Муда Експрес. Буквално болен од љубов, стенкајќи однатре со секое нишање на возот и загрижен дека засекогаш сум оштетен, сиркав надвор во жолто-осветлените станици каде осамени мажи стоеја пред огромни реклами, слики на раскошни манекенки изобличени со графити - истите стари навреди и повици; ДА ТЕ ЕБАМ, ПУШИ МИ ГО. Во овој доцен час изгледаше како светот да им е предаден на мажи кои се без жена, мажи кои со понизна трпеливост чекаат нешто неодредено како што јас ги исчекував нашите средби. Ги одбегнував нивните погледи за да не го видат сожалувањето во моите очи, моето сожалување кон нив затоа што јас тукушто бев со тебе, твојот мирис сè уште беше на моите дланки и толку голема иднина навидум беше на видик.

За мене ова беше уште една таква ноќ и до моментот кога пристигнав на мојата станица веќе знаев дека ќе ми помине, ќе бидам доволно опоравен за да можам да пешачам до дома по мрачната улица составувајќи поеми за копнења кои што никогаш не ги запишував. Јас бев Д.Х. Лоренс на не правењето, гласот на сите потенцијални љубовници кои копнеа и се плеткаа, но сè уште го немаа сторено тоа. Сме можеле да составиме КАМА СУТРА на прекинатото блаженство од акробатиките кои ги изведувавме во влезови, на скали и на задни седишта. Сигурно таа ноќ сум се присетил на сите други случаи кога сум се враќал дома после нашите средби така што ми се чинеше како да се постројував во редица на крајот на парадата составена од поранешниот јас - јас како пешачам дома ноќта кога прв пат се бакнавме, јас ноќта кога ти ја откопчав блузата и ти ги бакнав градите, јас ноќта кога ти го крнав здолништето над бутините и паднав на колена - сите еден по друг со секој чекор поблиску до тој неповратен момент кон кој што нашите животи привидно беа насочени.

Но ние не го сторивме тоа, не на месечина, не во твојот двор под фосфорните

фенери од светулки, не под созвездијата кои не можевме ни да ги видиме, а камо ли да ги распознаеме, ниту пак во темниот отсјај кој го замени вистинскиот ноќен мрак, мрак веќе откраднат од нас; не кога облакодерите зад нас се креваа сè повисоко додека градот постепено трулеше, ниту во летната жештина додека Студената Војна беснееше; и покрај слободата на младоста и првата љубов - поради судбина, карма, среќа, што е важно што? - од неонадувањето направивме чудо, и сепак не го сторивме она, не го сторивме, никогаш не го сторивме.

превод: Зоја Наскова-Барт

Најновата збирка на раскази од Стјуарт Даибек (Stuart Dybek) е “Крајбрежјето на Чикаго”. Тој предава “пишување” во Универзитетот на Западен Мичиган (Western Michigan University) и е добитник на две НЕА стипендии, Гугенхајм награда, Withing награда за писатели и, најново, награда за литература од Американската Академија на Уметностите и Хуманистичките Науки.

--- Отсекогаш сум се плашел од епиграфи. Иако се кратки, тие често претставуваат дополнителен товар на плеќите на еден расказ. Но во овој случај се чувствувам обврзан да вклучам неколку реда од поемата “Го сторивме” од Јехуда Амихаи. Да ја немав прочитано оваа поема, се сомневам дека ќе го напишев расказот “Не го сторивме”. Овој расказ всушност го започнав како комична, или барем се надевав дека ќе биде комична реакција на поемата на Амихаи. Но како што замислата створи анегдота, а анегдотата створи личности, решив да ги оставам личностите да ја преземат работата и да си ја кажат својата приказна. Тие тоа бездруго и ќе го сторееа, независно дали јас ќе им дадев дозвола или не. . . ---

КАДЕ ШТО РАБОТАМ

На парче нормата носи заработка. Добиваш 4 долари на час или 10 центи по џеб. Искусните работници можат да сошијат два џеба на минута и да заработат 18 долари на час. Тие се генијалци. Повеќето добиваат помеѓу 10 и 15 долара на час. Јас добивам 4, денеска можеби 5. Но, ќе се подобрам. Не се грижиш ако не си добар од почетокот. Со време се подобруваш. Ти ги гарантираат 4-те долари дури и ако не можеш да сошиеш еден џеб на час. Ова ми е трет ден.

Сем Хант доаѓа до мојата машина со сантиметарот и мери колку е прав мојот шев. Носи беж елек, драп панталони со раб, светнати кафеави чевли, бела кошула. Има нос со совршена форма, ни прчест ни кукаст, и кога ќе застане пред мојата машина чувствувам мирис на мистериозна колонска вода. Кога толку многу ќе ми се приближи гледам дека белата кошула не му се лепи за ниеден дел на телото затоа што тој не се поти.

Но дебелиите жени од Галвестон се потат како коњи. Појачај го клима уредот! - викаат. Денеска на ручек седев со дебелиите жени од Галвестон, Тексас. Низ целата трпезарија се слуша како зборуваат за жештините во Тексас, приговарајќи за овдешиот дожд. Велат, Коските никогаш не ме болеле вака во Тексас. Во Галвестон, дебелиите жени си ги плескале задниците на плажата и набљудувале како надоаѓаат ураганите. Никогаш не сум видела ураган. Кога седам со Тексашаните, тие ми раскажуваат за нив.

И ме прашуваат, Како ти оди љубовта, душо? Овие жени се плеткаат каде што не им е место.

Должност ми е да ги насмеам. Оваа е друштвена вештина на која ме научи брат ми

Мајкл. Засмејувај ги, ми кажа тој, и нема да те отпуштат.

Засмејувај ги или давај им комплименти. Не лажи. Не кажувај работи како, “Би сакала да ѝ ја расчепам устата”; ако треба да кажеш нешто вакво, кажи го на заобиколен начин, не директно, инаку ќе ги преплашиш луѓето. Тој ми кажа дека ги плашам луѓето и дека тоа, како и тоа што лажам, е една од причините зошто не можам да се задржам на работа. Ако мораш да лажеш, барем кажувај мали лаги, ми вели тој. И обиди се да не зборуваш гласно кога со никого не разговараш.

Вчера на појадок, кога ме прашаа за мојот љубовник, им реков: Тој има воден кревет на покривот.

Воден кревет на покривот? рекоа. На овој дожд?

Некои се насмеаја, некои не. Тешко е да се предвиди што ќе ги насмее овие жени.

Но ја ценам нивната работливост. Тие речиси никогаш не грешат. Сем Хант ти одбива по еден Џеб за секоја грешка, и така ти се насобира.

Сем Хант вози еден малечок скутер на работа. Го имам видено од автобус. Тој вози на работ на патот, на белата линија, и автобусот што вози по улицата Сенди би можел да го сплеска како паричка. Во тој случај, кој би ги прегледувал контролните картички? Тоа бара посебен вид на човек. Сериозен. Да не пие. Би рекла, со добро сошиен костум и светнато лице.

Брат ми вели дека моето лице е поубаво од обично. Веднаш би се омажила за брат ми, иако е зол и неучтив.

Тој вози такси и напамет го знае тајмингот на семафорите. Вози со два прста и ем ја притиска ем ја отпушта педалата за гас со стапалото, без да успори или да забрза. Некои ноќи јас седам до него, а патниците седат назад. Таксито на брат ми мириса на оган. Пепел и згура. Дебели мажи набутале пури во пепелниците.

Не би имала ништо против дебел маж. Би можела да се обвиткаш околу дебел маж и никогаш да не се дофатиш. Кога би се омажила за дебел човек, секоја ноќ би цртала ѕвезди на неговиот грб. Би го прашала, Колку краци има оваа ѕвезда? Внимавај термиту. Колку краци има оваа ѕвезда?

Во ова такси брат ми ги разносува градските курви. Некои од нив ги носат имињата

на месеците. Јуни, Јули и Август. Прашај ги колку заработуваат за една ноќ. Зависи од тоа колку брзо вози брат ти, одговараат. Побрзај, душо, времето е пари, обично му велат. И ги трошат на дроги во Паркот Вашингтон. Само дрогерашки во Паркот Вашингтон.

Паркот Вашингтон мириса на ѓубре, со тие куќите наоколу. Во социјално-станбениот блок Вашингтон Парк, не оди на вратата на некоја црквиња. Не си пожелна. Не им приоѓај на мажите кои седат на скалите. Рацете држи си ги до телото. Оди брзо или трчај. Не гледај низ прозорците на коли кои успоруваат. Ако наидеш на кучиња, оди полека, инаку ќе те бркаат. Раката нека ти биде врз чантата. Ако некој ти се приближи, на пример ако дојде на 10 стапки од тебе, речи, “Вешто ракувам со полу-автоматско оружје.”

Кога се преселив да живеам сама, брат ми ми купи пиштол затоа што кога жена живее сама треба да знае да се одбрани. Нишани во колениците! Ставивме картонски кругови на една ограда на село. Најчесто ги погодувам. Ако нишаниш во главата или срцето и убиеш некого, неговото семејство може да те тужи дури и ако тој ти провалил во станот. Тоа ти е правниот систем во нашава земја, вели брат ми, и во право е. Правниот систем во оваа земја нè третира како стока.

Еве. Совершен Џеб. Овој ќе го сочувам. Значи имам еден. Овие денови вежбаам. Ти даваат пар дена за вежбање од почетокот и после отприлика третиот ден почнуваш да си разработуваш систем. На пример, една цака е да не застануваш кога доаѓаш до агол - да не успоруваш или забрзуваш, спокојно да продолжиш со рацете и со стапалото на педалата и без размислување едноставно да го свртиш аголот. Ако уништиш некој Џеб, стави си го во чантата - ако е многу лош.

Следната недела ќе преминеме на друга колекција. За време на моето запознавање Сем Хант рече дека од сината колекција ќе преминеме на белата. До крајот на неделата ќе имаме доволно од сините. Како ти се очите?, ме прашува. Белиот конец на бел материјал може да те ослепи, затоа не заборавај често да трепкаш.

Нешто не е во ред со моите очи. Не можам да плачам. Брат ми вели дека јас сум само едно среќно идиотче, но јас тврдам дека нешто не е во ред со моите очи. Ми се расипуваат, така, во главата. Ја имам таа болест - сум читала за тоа - од која

очите ненормално се сушат. Јас не плачам.

Сите жени на оваа маса носат очила. И пушат. Мензата е како оџак. И ме прашуваат, Како ти оди љубовта, душо?

Сè уште не сум мажена затоа што не сум го нашла правиот човек. Не знам кој е тој, но ќе знам штом ќе го видам, и тој ќе личи на нешто, и нема да се курва. Инаку, ќе го стрелам, и било кој маж кој би ме изневерувал. Како оној во пералната. Беше женет, му ја видов бурмата. И ми вели, Колку ти се тенки рацете? Погледни колку ти се тенки зглобовите. Гледај, ми рече, женет човек ми го рече ова, Можам да ги обвиткам прстите околу тебе и никаде да не те допрам.

Многумина од добрите се женети. Тој имаше зелени очи и пријателски манири и ме праша каде е мојот стан. Тој и жена му живеат веднаш над мене. Тој ми вели, Дојди понекогаш да гледаме телевизија. Можеби баш тоа и ќе го сторам. Би сакала да им го видам домот и покуќнината.

Ќе го замолам да ми помогне да си го внесам мебелот. Кога ќе ја добијам првата плата, ќе си купам ламба, една убава од месинг, а кога ќе заштедам доволно, ќе си купам и кревет од месинг и една од тие масички со дезен на шаховска табла, знаеш тие со коцки од различни бои дрво, како и неколку килимчиња, и потоа ќе ги поканам на вечера него и жена му; никогаш не би можел да поканиш некого на вечера во куќата на Мајкл зашто таму никој не ги мие садовите и нема ништо друго освен Боб Марли постери и нечистотија и напади на врескање.

Брат ми последен пат ми плаќа кирија. штом толку поради тоа се дере.

Пред прозорецот на јужната страна од мојот стан се наоѓа едно мистериозно дрво. Не знаеме каков вид дрво е. Се распрашавме, но никој не знае. Во спарните ноќи, ако не го вклучиш светлото, можеш да видиш животинки на дрвото. Посуми. Осум, девет, десет такви, безшумно шетаат низ мистериозното дрво и неговите гранки, целите испаничени. Црни како катран, гранките блескаат под месечевата светлина додека сите канџи на малите посуми гребат каде што ниту ги слушаш ниту ги гледаш. Да го отворам ли прозорот?, праша брат ми кога ми дојде на гости. Сакаш неколку миленичиња? Пази си ја косата. Тие би можеле да ти влезат во косата. Тој вели дека тоа се стаорци, но јас сум ги видела одблиску. За ова не е во

право. Така зборува затоа што е љубоморен.

Кој ти ја плаќа киријата?, ми вели. Кој ти ја плаќа ебаната кирија?

Ова ќе биде последен пат брат ми да ми ја плаќа киријата, штом тоа толку му пречи.

“Имаше пожар во таксито на брат ми.”

“што?”

“Брат ми вози такси и некој предизвикал пожар на задното седиште.”

“Стварно! Види, мајката!” Оваа е фина жена. Седи со нас, душичке, ми вели и ми раскажува за Тексашките урагани. Таа е личност со која убаво можеш да разговараш. “Осигуран ли е?”

“што е разликата помеѓу торнадо и ураган?” жената си ги изгризала ноктите до корен. Дури од овде се гледа.

“Торнадо? Знаеш, никогаш не сум размислувала за тоа. Еј, Лин. што е разликата помеѓу торнадо и ураган?”

“Едниот е на море, а другиот на копно.”

“Едно сигурно знам. И едниот и другиот можат да ти надојдат за минута време.”

“Исто како и пожарите. Брат ми имаше пожар во таксито.”

“Стварно! Види, мајката!”

“Некој одзади оставил запалена пура или цигара. Изгоре како ништо.”

“Повреди ли некого?”

“Направени се од слама. Затоа седиштата толку лесно се запалиле.”

И после тоа мораш да одиш пешки.

Нека оди пешки. Да види како е.

Во социјално-станбените блокови ми пријде еден човек. Вика, женска? женска? Ми вели, Каде можам да најдам мелница за бибер? Вели дека му е за риби, дека готви риби и сака малку свеж бибер и потоа почна да се смее и будалата се отепа од смеење.

Во станбените блокови, може да те убијат без никој потоа да праша за тебе. Некој ги искршил сите улични светилки и има срча на улицата, а деца си играат на неа. Можеш да одиш низ една или друга улица, без светла, така што не ги гледаш нечистите еднолични жолти сидови, улица по улица, со кучиња кои ќе те бркаат и црнкињи кои не те сакаат и мирис на ѓубре, во социјално-станбените блокови. Тие луѓе се гнасни.

Не ми е гајле што овде е поевтино. Тој ми вели, Нема што да се грижиш. Нема да дозволам ништо лошо да ти се случи. Не терај ме да плачам, Мајкл. Џојс, нема да дозволам ништо лошо да ти се случи, ми вели тој. Му реков, би плачела, но нешто не ми е во ред со очите.

Ај да го ебам! Се скина конецот. Каде е Сем Хант? Каде е тој крт. Крени го знаменцето. Имаш проблем, вели тој. Потегни ја оваа врвка. Ќе ти го видам знаменцето и ќе одговорам. Не може девојчињата да се расштетуваат низ редовите во потрага по кртот. На тој начин, ако нешто фали или нешто е разредено некаде во близината, ќе го обвинуваме духот на Бетси Рос, ми вели тој, и сите машини за шиене ги има опремено со знаменца. Ако треба да одиш во тоалет, крени го знаменцето, земи си ја чантата и не оставај ја на подот во ЊЦ-то зашто кртот не презема одговорност за изгубени или откраднати работи.

Некој би требало да го запали тој човек.

Има случаи кога пожари започнуваат сами од себе, а и случаи кога водата не го гаси огнот. Има изливи на нафта во океанот. Во соништата исто така - луѓе кои горат во океанот или на невозможни места, соништа каде запалена нафта плови по водата и алиштата ти се во пламен и косата ти е во пламен и пламенот навлегува во водата. Ако е извалкана со нафта и гнасоти. Понекогаш огнот не може да се изгасне.

Во таков сон, оди во бунар. Направи го од камења. Дното на бунарот е многу мазно и камењата се студени. Затвори си ги очите. Допри си го образот до каменот. Ако ти се врти во глава, испружи си ја раката. Допри ја другата страна. Врти се во круг. Смести се во син бунар и затвори си ги очите. Заврти се, и уште еднаш, и уште еднаш додека пожарот не престане.

“Џојс? што е?”

“Ми се скина конецот.”

“Ти се скина конецот? Се сеќаваш ли како те учев да го вденуваш конецот? Го проба ли тоа? Ајде, покажи ми. Го памтиш ли ова. Еве, прво ќе го свиткаш околу оваа жица. Се сеќаваш? Добро. Точно. Да. По столбчето, па низ иглата. Повлечи го назад, инаку ќе ти пречи кога ќе почнеш да шиеш. Добро. Многу добро. Гледаш? Не беше толку тешко, нели?”

“Како ти оди? Добро ли се снаоѓаш? Запознаваш луѓе?”

“Да.”

“Да видиме што си сработила денеска? Не, сега премногу стегнато го држиш платното. Така ќе ти се замрсат шевовите. Се сеќаваш како те учев да го тркалаш под стапалото - исто како да е сукало и како да месиш кори. Се сеќаваш? Ти месиш ли, Џојс? Само фино и стабилно тркалај го под стапалото.”

“Да, месам.”

“Не, ова не чини. Види, си добила X на аголот. Не смееш да преминеш преку кројот, инаку ќе ти се направи мало X. Гледаш? Еве уште едно.”

“Џојс, каде се останатите? Утринава ти избројав шеесет Џебови, а сега имаш - не можеле да исчезнат. Да видиме. четириесет и осум. . .

“Ова ти е трет ден? Не ти оди, ха? Можеби би било подобро да те префрлиме кај ногавиците. Таму нема толку многу агли. Дојди кај мене да поразговараме кога ќе ти заврши смената.”

“Не можам. Ќе го испуштам автобусот.”

“Фати го следниот автобус. Дојди да разговараме. Ќе ти ги разгледаме документите. Ќе видиме што можеме да сториме.”

Јас ова можам да го направам.

Ова е боза. Напред, па назад, за да се зацврсти шевот. Внимавај да не преминеш

преку кројот - внимавај да не преминеш преку кројот зашто тогаш се појавува X-от. Не можеш да го разшиеш зашто купувачот ќе го забележи распараното. Сега и овој е уништен. Бутни го во чантата.

Еве ги останатите. Овие се уништени. Заборавив на овие во чантата.

Заборавањето не е лажење. Ќе речам дека не лажев. Заборавив, и тоа е вистината.

Зошто се смешка оваа? што е толку смешно? Џебов ми е ужас. жениве ќе ти се смеат зад грб. Ги прислушкуваат сите разговори и потоа ти се смеат зад грб. Епа, нека се ебат.

Морам да го направам ова. Па нека се смеат. Напред, па назад. Секој систем си има своја рутина. Кога живееш сама во куќа, кога ќе си дојдеш дома го проверуваш каменот покрај влезната врата за да видиш дали бил поместен во твое отсуство. Ако е поместен, тогаш некој ти влегувал во куќата. Е многу е смешно. Би сакала да ѝ го смачкам тој пилешки мозок. Сега и овој е упропастен.

Провери го каменот, пред да ја отклучиш вратата проверуваш да нема скршени прозорци и си го чуваш пиштолот во фиоката покрај креветот. Ќе му кажам да ми даде уште една шанса. Денеска не беше баш добро, но утре ќе биде друга приказна. Мозокот ми откажува за денеска. жално е како некоја жена може вака во лице да ти се смее. што се замислуваат?

Си го чуваш пиштолот во фиоката до креветот. Ако некој ти провали во куќата во три часот наутро, ја креваш телефонската слушалка, бираш о. Немаш време да избереш 92. Го држиш пиштолот и клечиш на креветот или на подот, и викаш, Вешто ракувам со полу-автоматско оружје. живеам на Еден Еден-Три четири Источен Холи. Ова му го кажуваш на телефонистот што ќе ги повика цајканите.

Речи, “Вешто ракувам со полу-автоматско оружје ---”.

“Што?”

“Што гледаш?”

“Што рече?”

“Не реков ништо.”

“Да, рече.”

“Што гледаш?”

“Еј, не грижи се. Не се препотувај. Сем е во ред. Го прифаќаат од време на време, но инаку е во ред.”

“Ќе ме отпуштат од оваа работа.”

“Не, нема да те отпуштат.”

“Ќе ми ги разгледува документите.”

“Слушај ---”

“Ти погледнуваат во документите, па погледнуваат во тебе.”

“Мораш да ---”

“Не ме гледај.”

“Ајде сега, душо---”

“Не ме гледај. Не ме гледај во лице.

Не гледај никаде.

Ти ја отвараат папката со документите и потоа те отпуштаат. Сега сè е уништено. Што ти е гајле.

Овие се упропастени. Јас ги упропастив. Не е важно дали намерно или ненамерно. Ги упропасти ли или не? Ги упропасти ли или не? Ќе праша тој. Ќе ми се јави по телефон. Ги упропасти ли или не? ќе рече Мајкл. Јас ќе речам ---

Кога Мајкл ќе се јави---

Јас ќе речам, не стигнав до овие. Овие се изгубија, ќе речам. Ќе речам, заборавив на овие во чантата.

Ова место е гласно. Некој би требало да го исчисти местово.

Ти само врши си ја работата. Само внимавај.

Ќе си го оставам капутот во шкафот. Ќе се искрадам низ задниот излез и ќе си го оставам капутот во шкафот.

Ќе му речам, Ова ми се почетнички денови, Господине Хант. Морам да го направам ова.

Ќе се искрадам низ задниот излез.

Ќе го фатам автобусот на улицата Сенди. Ако го испуштам, ќе го фатам автобусот по Б’рнсајд. Нема да гледам во скитниците што спијат таму. Кога ќе одам преку мостот, преку мостот Б’рнсајд - ако ме прашаат за пари, ќе гледам право напред.

Кога Мајкл ќе се јави да ме праша како поминав --- Ако брат ми се јави ---

Ќе речам: Не баш лошо. Тоа ќе му речам.

Тој ќе рече, Браво Џојс. Тоа ти се пари в Џеб.

Ќе направам пире за вечера, или пак ориз. Ќе седам на масата покрај прозорецот во кујната и ќе го гледам сонцето како заоѓа.

Ќе го наместам будилникот за шест за да можам во седум да го фатам автобусот Сенди, зашто автобусот Б’рнсајд таму многу доцна пристига. Сем Хант ги проверува картичките. Немој да доцниш, зашто ти се одбиваат Џебови, и така ти се насобира.

Ќе го наместам будилникот за шест и ќе си легнам во десет. А ако се разбудам сред ноќ - ако ме разбуди некој сон или кошмар. Не смеам да се будам сред ноќ. На работничките им е потребно спиење.

превод: Зоја Наскова-Барт

Расказите на Ен Каминс (Ann Cummins) се објавувани во The New Yorker, Antioch Review, Sonora Review и други списанија, а исто се претставени и во антологијата The Best of the The West (Најдоброто од Западот). Таа живее во Флагстаф, Аризона и предава во Универзитетот на Северна Аризона.

--- На деветнаесет години се вработив во една фабрика за фармерки, и таму останав три дена. Како шивачка бев катастрофална, не можев да сошијам ни еден прав шев. После неколку години се вработив како професор по литература во Универзитетот на Северна Аризона и за време на првиот семестар таму ја напишав првата верзија на “Каде што работам”. Расказот се роди како порој на емоции, како што приказните се раѓаат кога чувствата и зборовите се во синхронија. . .---

Мелоди Самнер

ШТО СЕ СЛУЧИ

Штом се породив, го загубив половиот нагон. Мажот ми дојде од војна и ме затекна во кревет со друга жена. Ја одведе, избегаа заедно. Детето ми умре. Половиот нагон ми се поврати, па повторно се породив. Се омажив за човек кој со себе ги донесе двете свои деца. Многу ги сакаше. Остана дома да се грижи за нив. Секој ден заминував од дома за да заработам за живот, но ја мразев работата. Дадов отказ. човекот што ме вработи се закануваше дека ќе ме убие ако заминам. Не ме уби, најдов друга работа. Се вљубив. човекот во кого се вљубив не ме сакаше. Ми рече да се чистам. Му се заканував дека ќе го убијам доколку оди со други жени. Одеше. Пукав во него. Се опорави и дојде кај мене да ме моли за прошка. Веќе не можев да го сакам. Дадов отказ, се преселивме во поголема куќа, децата тргнаа на училиште. Деновите ги минував чистејќи ја и преуредувајќи ја куќата. Приредувавме вечери за еден потесен круг пријатели. Мојот маж реши да најде работа. Повторно изби војна, моравме да ја отвориме вратата за непознати луѓе кои ги крадеа нашите работи. Мажот ми се вљуби во некого од нив и ме остави сама со децата. Кога се врати неколку месеци подоцна, се испостави дека ја загубил моќта на говор. Сообраќајна несреќа. Слушаше радио. Играше со децата. Почнав да работам во болница кадешто повторно го сретнав својот прв маж кого го беа оперирале од тумор на мозокот. Не очекуваа дека ќе преживее. Помнењето му беше уништено, не се сеќаваше на мене. Се опорави но наскоро умре од шлог. Беше предебел. Јас се разболев од некаква таинствена болест. Целата лева страна ми беше прекриена со ситни израстоци, како дијаболи всадени под кожа. Одавав необичен мирис и често неконтролирано мокрев. На докторите им беше непријатно да ме прегледаат бидејќи не можеа ништо да сторат. Мажот ми и децата станаа студени кон мене. Изнајмив соба во една куќа блиску до нив и им

телефонирав секој ден. Ме храбреа, но секој од нив имаше сопствени проблеми. Израстоците отпаднаа еден ден, ги најдов насекаде по чаршавот, како трошки. Фрлив поголем дел од облеката и постелнината, а остатокот го дадов на хемиско чистење. Мали розеви лузни се познаваа на кожата, но и тие избледеа по некое време. Се вратив во семејството коешто беше среќно затоа што оздравив. Мојот маж беше изнајмил жена којашто готвеше и суредуваше по куќата. Беше речиси слепа, но и покрај тоа работеше извонредно. На мажот ми внимаваше како да Ѐ е син. На децата прилично им се допаѓаше па ја задржавме. Беше одлична готвачка. Јас се посветив да организирам чести и скапи вечери. Мојот дом стана засолниште за елитата. Децата пееја и го развиваа талентот за театар. Мојот маж стана омилен соговорник и партнер за танц. Јас си ја развив мошне ценетата особина на самоукрасување. Мојата гардероба ја имитираа ширум светот. Имав многубројни љубовници, кон некои бев окрутна, суетна, хировита, бев во полна снага. Но полека се изморивме од славата и решивме да ја затвориме вратата од нашиот дом. Слугинката умре и бидејќи не можевме да најдеме друга, Ѐ се посветивме на исхраната и грижата за семејството. Се разбира, децата пораснаа и се отселија. Едното дете живееше во шпанија со љубовникот, другото студираше на еден познат универзитет на Источниот брег. Најмладото главно луташе, обидувајќи се да најде некого или нешто што би го заинтересирало. Ги врамив нивните детски фотографии и ги испозакачив низ целата куќа. Некои од нив ги увеличав и ги користев како тапети. жалев за нивната младост. Мојот маж и јас почнавме да јадеме и пиеме како гурмани. Тој отсекогаш беше слабичок, но наскоро стомакот почна да му се прелева преку панталоните. Неговата слабост беа пиво и кобасици. Моја - кафе, колачи и вино. Тој умре прв, му пукна еден крвен сад во синусите, се задуши од сопствената крв во сон. Го надживеав еве има веќе три години. Ја отвaram вратата да го пуштам момчето од бакалницата; инаку, ретко станувам од стол. Лете столот го изнесувам на верандата. Децата ме викаат, но веќе не доаѓаат на посета. Секогаш ми префрлаат поради начинот на живот што го избрав. Се жалат дека треба да излегувам почесто и дека сум ја запуштила личната хигиена. Но јас сум среќна бидејќи го работам токму она што го сакам. За среќа, главно веќе ни не се сеќавам на своите страдања. Знам дека ги искусив сите тие случувања но не можам да ги оживеам во сеќавањето. Но, на задоволствата се сеќавам живо, на сите пријатни

чувства. Пребирам по нив по ред, бележејќи го она што повторно можам да го доживеам. Можам да си ги доловам фустаните што жените ги носеа на моите забави и звуците што мажите ги испуштаа додека водевме љубов. Се сеќавам на бројот и квалитетот на комплиментите што ми беа упатени во разни прилики. И на годините со децата, се сеќавам како нивните гласови звучеа во ноќта, се сеќавам на мирисот на нивната кожа лете, на многуте игри што маж ми ги смислуваше за нив, на распоредот на влакна на неговите гради, на неговиот стомак и нозе. Се сеќавам на шарите на тепихот во неколку прекрасни куќи коишто со години ги посетувавме. Сигурна сум дека сеќавањето на овие нешта е подобро од било што коешто денес би можела да го доживеам.

превод: Г.Н.Ом

Мелоди Самнер е родена 1951 г. во Тексас. Денес живее во Калифорнија. Нејзината проза се појавувала во многу авангардни списанија, весници и антологии, вклучувајќи ја тука и антологијата на Ричард Костеланц, Десето Собирање (Tenth Assembling). Приказната што ја прочитавте е земена од нејзината прва книга раскази Времето е сега (The time is Now), објавена 1985-та.

БОРХЕС 1986-1996

БОРХЕС, ПОТСЕТНИК

Големиот аргентински и светски писател Хорхе Луис Борхес е роден на 24 август 1899 во Буенос Аирес. Со седум години го објавува првиот труд: преводот на Вајлдовиот “Среќен принц” во еден локален весник. Својот прв краток расказ, “Крал на Џунглата” го објавил на тринаесет години. На почетокот на Првата светска војна, со семејството заминува за Европа, каде што во женева престојува во лицеј; учи француски, германски и латински. За време на последните години на војната го завршува лицејот и заминува за шпанија; под влијание на тогашните “ултраисти” (кои, заедно со некои други, пред повеќе од пола столетие одредени историчари на хиспанската литература ќе ги опфатат како “постмодернисти”, што била прва употреба на овој израз во книжевната историја), ги пишува и објавува првите песни. Во 1921-та се враќа во Аргентина и со татковска помош 1923-та ја печати својата прва книга, збирката песни Одушевеност од Буенос Аирес.

Потоа следат: Истражувања, Месечина преку патот (1925), Обемот на мојата надеж (1926), Јазикот на Аргентинците (1928), Бележницата “Сан Мартин” (1929), Еваристо Кариого (1930), Расправа (1932), Општа повест на срамот (1935), Историја на вечноста (1936), Класична антологија на аргентинската литература (1937), Антологија на фантастичната литература (1940), Градина со патеки што се разгрануваат (1941), шест проблеми за дон Исидор Пароди (1942), Измислици (1944), Узорна смрт (1945), Ново побивање на времето (1947), Алеф (1948), Видови литература за гаучосите (1950), Стари германски литератури (1951), Други истражувања (1952), Приручник на фантастична зоологија (1957), Маседонио Фернандез, Музеј, Создавач (1960), Други, исти (1964), За шест жици (1965), Хрониките на Бастос Домека, Увод во северноамериканската литература (1967), Книга на измислени суштества (1968), Пофалба на сенката (1969), Бродиевиот извештај (1970), Конгрес (1971), Златото на тигровите (1972), Книга од песок (1975), Длабока ружа (1975), железна паричка, што е Будизам? (1976), Историја на ноќта (1977), Кратка Англосаксонска антологија (1978), Борхес во збор (1979), Седум вечери (1980), шифра (1981), 25 август 1983, Девет есеи за Данте (1982), Атлас,

Завереници (1985).

На 14 јуни 1986 Борхес почина во Женева, каде што е и погребан.

Оваа година, десетгодишнината од смртта на Борхес беше пригодно одбележана речиси во целиот свет, повеќе или помалку.

Хаиме Аласраки

За борхесовата смрт:

НЕКОИ РАЗМИСЛУВАЊА

На 14 јуни 1986-та година, околу 4.30 попладне, токму работев на еден долг есеј за Борхес за Латиноамериканската енциклопедија на чарлс Скрибнер во својот дом во Сариа, кај Барселона, каде што поминав една година предавајќи на Автономниот универзитет. Засвони телефонот. Тоа беше Марија Кодама. Нејзиниот глас беше тивок но решителен: “Готово е. Борхес умре.” Низ главата ми минаа десетина одговори, но ниеден не изговорив. Промрморев неколку неповрзани реченици, обични баналности, но не можев да се принудам да запрашам за кога е договорен погребот. Борхес беше и премногу живо присуство за на него да се мисли како на мртво тело. Освен тоа, како да го пратите в гроб човекот чијшто живот беше измислица на неговата сопствена литература, слово на неговиот сопствен дух? Ја спуштив слушалката повеќе збунет отколку вознемирен. Тоа е една од оние ситуации кога всушност не знаете што настаните бараат од вас, како вие се вклопувате во редоследот на нештата. И потоа, се разбира, жалење затоа што не прашавте за техничките детали околу неговиот погреб. Додека се занимавав со тие и други прашања, ја повикав железничката станица во Барселона за да се информирам кога тргнува првиот воз за женева. Еден тргнуваше во 7.10 вечерта таа сабота. Имав два часа да спакувам пар работи и да тргнам кон железничката станица. Околу 7.15 бев во својот кушет на патот за женева. Заедно со трупотењето на тркалата на возот по шините, ги пуштив моите мисли да едрат.

Со Борхес бев само три недели порано. Знаев дека е во женева бидејќи Марија Кодама ми прати новогодишна честитка во Бостон, од каде била проследена за

Барселона, а јас конечно ја примив кон крајот на јануари. И одговорив, и накрај воспоставивме телефонска врска, но дури на 14 мај се договоривме за времето на мојата посета. Таа сабота се враќав од Манхајм во Барселона, и патем поминав во женева. Околу 10.30 наутро бев во хотелот Ларбалет, сместен во едно мошне мирно катче на женева, и чукнав на вратата на Борхесовата соба. Отвори Марија. Борхес седеше во столот, внимателно облечен, во костум со кравата, свртен кон вратата. Седнав крај него, сосема блиску од неговата десна страна. Гласот му звучеше грубо и напукнато, со придушени празнини. Беше мошне тешко да се следи неговиот говор. Повремено мораше да повторува иста реченица неколку пати пред да успеам да ја разберам. Уште повеќе вознемируваше обликот на неговата глава. Последен пат го видов Борхес во Дикинсон колеџот во април 1983-та. За време на една седница на тој собир, тој се појави, енергичен и речит, полн со снага и неуморен. Борхес крај кого седев во женева, три години подоцна, беше сенка на оној другиот, вистинска руина. Главата му беше изобличена, како коската на челото прекумерно да пораснала заканувајќи се да ја пробие кожата. Не стануваше збор толку за разорното дејство на времето, колку за напад на болест, како неговиот ум да продолжил да расте додека телото пропаѓа. За јавноста, Борхес страдаше од емфизем на белите дробови. Ракот на црниот дроб кој на крајот го дотепа беше тајна што ја знаевме само јас, неговиот лекар и Марија Кодама. Борхес и Марија го напуштија Буенос Аирес во ноември 1985-та, откако со биопсија беше утврдено дека болеста е неизлечива. Кратко време минаа во Италија, а потоа се стационираа во женева. Кога го посетив, три недели порано, Марија ми рече дека Борхес е одлучен во намерата да не се враќа во Аргентина. Пријателите и роднините навиваа да се врати, и Марија стана мета на клеветничките обвинувања. Борхесовиот одговор беше венчавањето со Марија Кодама, преку посредници, во Парагвај.

Откако го поздравив - прв пат го сретнав Борхес 1969-та во Норман, во Оклахома, тој ме прими џубезно и ме предупреди: “Без политика, ве молам”. “Борхес”, одговорив, “дојдов да ве видам и да ви го пожелам секое добро”. Одтогаш па натаму разговорот течеше глатко, а на моменти стануваше и интимен. Од тој разговор ми останаа само спомени забележени во моето сеќавање, и делумно чепнати

поради потресните околности на средбата. Се сеќавам на одредени реченици: “Аргентинската историја е фикција, односно, нејзината званична верзија е таква”. “Војската ја претвори земјата во приватен финансиски бизнис.” “Не ме сакаат во Аргентина.” “Внуците ме испокрадоа а пријателите ме напуштија.” Потоа додаде и некои поединости за раскилот со својот најблизок пријател и соработник Адолфо Био Касарес, за одбивањето да се врати во Аргентина, за француското издание на неговите собрани дела во Галимаровата “Библиотеке де ла Плеиаде” (дотогаш единствените двајца шпански писатели вклучени во оваа серија беа Сервантес и Гарсија Лорка). Се сеќававме на претходните средби во Оклахома, Сан Диего, Лос Ангелос, Буенос Аирес, Мејн, чикаго, Пенсилванија, и на Харвард, каде што стана почесен доктор 1981-та. Беше тоа необврзан разговор, кој скршнуваше од лични нешта на книжевни прашања, од храна на швајцарски обичаи. Но, тоа всушност отсекогаш бил Борхесовиот омилен начин да муабети: тргнувајќи билокаде каде што ќе го поведат разгранетите и кривулести ходници на неговото величествено помнење.

Околу пладне се појави медицинска сестра за да го избања, да му помогне околу дневните вежби и да му даде ручек. Бидејќи Борхес мораше да дремне попладнето, Марија ми предложи да излеземе на ручек, па така и направивме. Хотелот беше близу до стариот град во женева, и како што талкавме по кривулестите улици на тој прекрасен дел од градот, таа однадвор ми покажа една преубава куќа крај една величествена црква, со камени темели, на аголот. Водата што се слеваше беше единствениот звук кој ја попречуваше длабоката и древна тишина на тој крај. Ми рече дека токму треба да потпише уговор за изнајмување на еден стан во таа зграда. живееја во оној удобен хотел откако се дојдени во женева, речиси шест месеци порано, и брзаа да се преселат на некое место кое повеќе ќе личи на дом. Таа беше одушевена по повод таа преселба. Борхес и Марија и се преселија во тој извонреден стан, но само три дена пред неговата смрт.

Прошетавме низ градот и тргнавме кон Колежот на жан Калвин, кадешто Борхес одел на училиште помеѓу 1914 и 1919-та, додека семејството му живеело во женева. Во тој двор кадешто стоевме, токму под тие лакови и сводови, Борхес минал еден дел од својот живот учејќи латински, германски и француски, и всушност поставувајќи ги

темелите на својата легендарна ерудиција. “Град”, зборуваше подоцна за женева, “во кој ги прочитав сите големи книги, од Верлен до Вергилиј”. За тие момчешки години Борхес запишал: “Првата есен, 1914-та, тргнав на училиште во Колежот во женева основан од жан Калвин. Тоа не беше интернат. Во моето одделение бевме четириесетина; добар дел од нив беа странци. Главниот предмет беше латински, и јас наскоро открив дека другите предмети можат малку и да се занемарат доколку латинскиот ви е добар... живеевме во еден стан во јужниот, односно во стариот дел на градот”. Марија и јас шетавме низ тој дел од градот, и таа ми ја покажа новата зграда во Улицата на Фердинанд Ходлер, во бројот 17, подигната откако старата зграда, во која биле Борхес и неговите, била урната. Но споменот на тие години во женева времето и заборавот не ги беа уништиле, ни од далеку, туку беше жив во Борхесовото паметење, па дури стана и драга област на втората татковина. Во својот “Автобиографски есеј”, 1970-та, тој напиша: “Ја познавам женева многу подобро од Буенос Аирес, што лесно може да се објасни со фактот дека во женева нема две раскрсници што се слични, па човек брзо ги воочува разликите. Секој ден шетав крај таа зелена и ледена река, Рона, која минува низ самото срце на градот, а ја премостуваат седум сосема различни мостови”. Борхес избра да умре во женева. Во последната книга што ја објави - Завереници, збирка песни од 1985-та - тој женева ја нарече една од неговите мајчински земји, а во насловната песна зборува за швајцарија како за “тврдина од разум и цврста вера”. Борхес дојде во женева да ја побара земјата која, како што годините минуваа, во голема мера стана негова сопствена. Аргентина, неговата земја - чувствуваше - за него беше загубена, а швајцарија му го понуди оној мир што не можеше да го најде во својат родна земја.

Аргентина, за Борхес, претставуваше купче пријатели, неколку национални и семејни митови, шпанскиот јазик, драгите места и драгите улици во Буенос Аирес. Но Аргентина беше многу повеќе од тоа: нација која од Перон во 40-ите години мина низ периоди на длабоки промени во својата општествена и политичка шминка. Борхес одбиваше да ги признае тие промени и да им се прилагоди. Како што Леополдо Лугонес, водечкиот аргентински писател во 20-ите години, ја охрабруваше војската да се вмеша во политичкиот живот и да ја преземе власта

за конечно земјата да биде водена како војничка касарна, така правеше и Борхес. Тој генералите ги поистоветуваше со татковците на аргентинската независност и веруваше дека офицерите се “единствените господа сè уште кадарни да & служат на татковината”. Тие господа сега се зад решетките, ги судат цивилни судови и ги судат аргентинските закони. Борхес не можеше да најде ниту мир, а камоли национално признавање во таа измачена земја во потрага по својата душа. Така тој дојде да умре во земјата на својата младост, во таа “тврдина на разум” во која животот е исто онолку далеку од очите на јавноста како и нејзините недружествени граѓани, и протекува исто онолку мирно како водите на Рона. Таа средина беше многу поблиска до неговите интелектуални конструкции и лавиринтски творби. Можеби Борхес по грешка се родил во Буенос Аирес. Тој сакаше да верува - како што има запишано - дека “аргентинската традиција ја претставува целата западна култура, и исто така верувам”, додаде, “дека ние имаме право на таа традиција, поголемо од она што го имаат жителите на оваа или онаа западна нација”. Тој си го зема за себе тоа право и живееше во земја која, би рекле, е мошне далеку од тоа да биде европска. Историјата покажа дека не бил во право. Аргентина според минатото и сегашноста, по проблемите и недоумиците, е составен дел на Третиот свет. Нејзината иднина, како и иднината на остатокот од Латинска Америка, е заложена кај американските банки. Нејзината сегашност сè уште е заплеткана во неволјите на минатото.

Се разбира дека за ова не можев да се расправам со Борхес. Не дојдов во Женева поради тоа. Впрочем, немав ни право на тоа. Дојдов да обновам едно старо познанство и да му укажам внимание на уметникот. И ете ме, со Марија, по враќањето од прошетка, како стојам покрај него, фотографирам: Борхес ја гушка Марија, се припива крај неа како дете, како засекогаш да се простува од неа. Најживиот и најтрогателен впечаток од таа средба настана во моментот кога се простувавме. Борхес ми ја стегна раката мошне јако, со сила сосема невообичаена за него. За личност која беше толку срамежлива, толку на дистанца и далеку од сè лично, ова физичко покажување на топлина и блискост претставуваше претерување, или можеби премолчено простување, но јас тоа во тој момент не го знаев.

Иако уште 1980-та, во песната со наслов “што ќе биде со уморниот патник...”, запиша: “Во кој од разните градови ќе умрам? Во женева, кадешто доживеав откровение, не на Калвин, се разбира, туку на Вергилиј и Тацит?”, Борхес повеќе пати рекол дека животот за него претставува товар и дека на смртта гледа како на добродојдено ослободување. Во едно доцно интервју изјави: “Мојот живот може да се сосредоточи во две болести: слепило и долговечност”, а во една песна во проза од 1981-та објаснува: “што е долговечност? Тоа е ужасот на останување во човечко тело чишто моќи слабеат, тоа е неколку децении долга несоница... Тоа значи да не бидам во состојба да занемарам дека сум осуден на желбата да потонам во смртта а да не сум во состојба да потонам, и оттаму осуден да бидам и траам”. Наспроти неуморното повикување на смртта, поголемиот дел од Борхесовите читатели се навикнаа на неговата долговечност и на претпоставката дека, ако имал мајка која живеела 99 години и тетка која имала 100 години кога умрела, и тој ќе тргне по нивниот пат и ќе биде стогодишник.

Во едно интервју од 1978 пак рече: “Кога би ми рекле дека вечерва ќе умрам, мислам дека би се чувствувал мошне среќно”. А сега умираше. Дали беше среќен? Не знам, и мислам дека никој никогаш нема да знае, едноставно затоа што смртта е најтаинственото од сите човечки незнаења. Борхес умре подеднакво мирејќи се со судбината како што живееше. Во својот сонет “Грижа на совест” (1976), запиша: “Го сторив гревот потешко простлив / од сите гревови. Среќен не бев...” Дури и на врвот на својот книжевен успех, 1964-та, тој напиша: “Веќе нема да бидам среќен. Можеби тоа не е важно / ...Ми останува само задоволството да бидам тажен.” Помеѓу оваа прва изјава за сопствената несреќа од 1964-та до кулминацијата на тој мотив во сонетот “Грижа на совест” од 1976-та, оваа тема се провлекува низ целата поезија напишана меѓу овие датуми. Во ТВ интервјуто дадено на Вилијам Бакли 1970-та, Борхес прецизно рече: “Мирно ќе ја примам смртта, бидејќи сум мошне уморен, бидејќи во животот останаа премалку задоволства за мене”. Неговото најголемо задоволство беше, се разбира, пишувањето, и тоа посебно пишувањето поезија, но дури и на чинот на пишувањето тој гледаше како на актерска претстава: “Ги сакам песочните часовници, мапите, типографијата од 18-

иот век, вкусот на кафе и прозата на Стивенсон; оној другиот ги дели тие склоности со мене, но толку самобендисано што ги претвора во својства на еден актер /.../ Јас живеам, си допуштам себеси да живеам, за Борхес да може да ја кова својата литература, и таа литература го оправдува моето постоење”.

чинот на пишувањето се појавува овде, ако не како должност, тогаш како нешто налик на мисија. Во еден поран есеј, се обидов да ги покажам епските призвучи што лежат во основата на неговата доцна поезија. Постојат два реда што го содржат ова согледување. Во едниот тој вели: “Јас сум оној кој среде ноќта брои слогови, а во другиот зборува за себе како за “човек што мавта со единаесетерец”. Поезијата - и литературата впрочем - така се разбираат не толку како средства да се изразат искуства, туку како занаетчиски творби. Ќе се задржам на ова пред да се вратам на Борхес како човек.

Зборувајќи за неостварените книжевни стремежи на својот татко, Борхес во својот “Автобиографски есеј” напиша: “Од времето кога бев момче, кога слепило го снајде мојот татко, премолчено се подразбираше дека јас треба да ја остварам книжевната судбина којашто околностите му ја одрекоа на мојот татко. Тоа беше нешто земено здраво за готово. Од мене се очекуваше да бидам писател”. Во едно подоцнежено интервју, тој опширно зборува за судбината што му е доделена: “Мислев дека сум роден за писател, но сега гледам дека не било така. Денес сигурно знам дека таа вокација во мене ја поттикнал мојот татко затоа што самиот сакал да биде писател, но судбината го одвела во друга насока: стана адвокат и професор по психологија... Затоа јас верувам дека таа моја вокација е одговор на татковото наметнување.”

Синот ќе ги спроведе во дело татковите ностварени желби. Но може ли литературата - потфат чијашто цел е да го обликува внатрешното гледање на својот творец - да биде пренесувана од татко на син? Дали стремежот на синот бил ист како оној на таткото? И, со тоа што ги остварил стремежите на татка си, дали синот ги оневозможил сопствените? Прашањава звучат празно, бидејќи имаме работа со еден горостас на модерната литература, но тие можат да фрлат малку светлина на прашањето за Борхесовата несреќа, како и на конечното прашање за Борхесовиот придонес кон хиспанската и светска литература.

Неодамна наидов на една книга од психологија во која ја подвлеков следната примедба: “Родителите им го крадат на децата сопствениот идентитет кога бараат нивното дете да ги оствари нивните нереализирани животни амбиции”. Дури и ако таа амбиција не е “барана” или наметнувана од Борхес како дете, сепак е јасно дека одлуката да стане писател не била негова, туку на татко му. Уште повеќе, колку и одлуката да била “среќна” - според зборовите на Борхес - таа му била наметната. Не велеам дека Борхес пишувал само затоа да го задоволи татка си. Освен што тоа звучи наопаку, тоа би било грубо и претерано поедноставување на едно мошне сложено прашање. Но јас се обидувам да го разберам неговото разбирање на литературата како “синтаксички факт” (“Ла литература ес фундаменталменте ун хецхо синтацтицо”), и неговото често наведувано уверение дека “нестварноста е состојба на уметноста” во врска со неговото признавање дека е несреќен. Исто така се обидувам да го разберам неговото непопустливо одбивање да се соочи со стварноста.

Во еден ран есеј од 1939-та, Борхес веќе го оцртал правецот по кој неговата проза конечно ќе тргне: “Да го признаеме”, вели тој, “она што го признаваат сите идеалисти: халуцинаторната природа на светот. Ајде да направиме нешто што не направил ниеден идеалист: да ги побараме нестварностите кои би ја потврдиле таа природа. Ќе ги најдеме, ми се чини, во Кантовите антиномии и во Зеноновата дијалектика”. Многу негови кратки раскази го прават токму тоа: ги претставуваат нестварностите (човекот што сонува друг човек и го воведува во стварноста, библиотеката со нечитливи книги, една година содржана во минута) во коишто читателот препознава концептуализација на метафизиката и хипостаза на теологијата. Па сепак, тоа се раскази, заплети во чијшто след на настани и во меѓесебните односи на ликовите е пренесено нешто налик на животот што ни е познат од секојдневието. Но тоа е само сличност, бидејќи типично борхесовскиот расказ не цела толку - како во конвенционалната проза - да фати “цртиска од животот”, колку да предложи нешто од аргументум тхеологицум или пхилосопхус.

Оваа стратегија настана од убедувањето дека “изумите на филозофијата не се ништо помалку фантастични од изумите на уметноста”, и од неотповикливото гадење спрема книжевниот реализам кој често се поистоветува со баналноста, со

предвидливите, па дури и со здодевните страни на животот. Исто така настана од Борхесовото согледување на сопствениот живот како живот во кој немало никаква драма вредна за бележење или коментирање, барем не за потребите на прозата. Веќе 1932-та тој напиша во предговорот за својата втора по важност есеистичка книга, *Расправа*, еден лапидарен став: “животот и смртта му недостасуваа на мојот живот. Поради таа лишеност е оваа моја внимателна џубов кон вакви ситнурии”. Многу години подоцна, во својот “Автобиографски есеј” од 1970-та, тој повтори дека & останува верен на планетата Тлон, т.е. на светот на книгите: “Да ме прашате да го именувам главниот настан во својот живот, би рекол дека тоа е библиотеката на мојот татко. Всушност, понекогаш помислувам дека никогаш и не сум излегол од таа библиотека”.

Неговиот расказ “Куќата на Астерион” може да се чита, а да не се претера во толкувањето, како метафора за самиот Борхес. Во неа Минотаур избира да остане во лавиринтот во кој е затворен: “Едно попладне”, признава тој, “излегов на улица; ако се вратив пред мрак, тоа го направив поради стравот што лицата од обичниот свет го предизвикуваа во мене”. Соочен со хаос во светот, Астерион Минотаурот го бира суредениот свет што го пронаоѓа во една човечка градба - лавиринтот на Дедал. Борхес направи сличен избор: соочен со хаосот во светот, тој го избра редот на библиотеката, сигурноста на одгатлив лавиринт. Неговите книги израснаа од други книги. Тој пишуваше фикција заснована на теологији и филозофији, литература заснована на литература. Знаеше дека грубото лице на стварноста демне од секое катче на животот, и се одрекна од светот бидејќи, рече тој, во него не може да се проникне. Наместо тоа, тој ги усидри своите текстови во поредокот на интелектот, во одредливите води на библиотеката. Она што го напиша за Пол Валери може да се примени и на него самиот. “Во еден век кој ги обожува идолиите на крвта, земјата и страста, тој секогаш повеќе ги сакаше луцидните задоволства на мислата и тајните авантури на редот.” Било која форма на знаење која би му упатила предизвик на неговото скептично разбирање на светот наидувааше на негово снажно неодобрување, дури осуда. Во истиот есеј за Валери тој напиша: “Заслужната мисија која Валери ја направи (и понатаму ја прави) е тоа што тој на луѓето им пружи луцидност во едно во основа романтично

доба, во меланхолично доба... на дијалектичкиот материјализам, во време кое го најавуваше Фројдовото учење и трговците на надреализмот...” Борхес ги обвинува и строго ги осудува книжевните движења (романтизмот и надреализмот) и формите на мислење (марксизмот и психоанализата) кои не се занимаваат толку со едноставно апстрактно мислење туку со прашања што се однесуваат на животот (иако на мошне апстрактен начин): тоа е недоверба во рационалниот поредок, класниот поредок, поредокот на егото, и побуна против нивната злоупотреба. животот како подрачје под прагот на свеста, како случај, борба или желба, како да го ужаснува, и секој напор насочен кон истражување на длабочините на тие води наидуваше на негов отпор и муртење. Борхес беше интелектуално животно, солипсист заклучан - како Минотаурот од неговиот расказ - во лавиринт што самиот го изградил.

Затоа што на пишувањето гледал како на повторно испишување, и затоа што покажа - и во теорија и во пракса - дека “една литература се разликува од друга, било пред, било по тоа испишување, не толку поради самиот текст колку поради начинот на којшто тој е прочитан”, тој ги одушеви и структуралистите и семиотичарите. Затоа што во “Пјер Менар, писателот на Дон Кихот”, заклучи дека “текстовите на Сервантес и Менар се јазички идентични, но овој другиов е речиси бескрајно побогат”, тој ги засени следбениците на интертекстуалноста. Кога Борхес, уште 1935-та, напиша дека од Хомер сите метафори се забележани, додавајќи понатаму: “тоа не значи, се разбира, дека е исцрпен бројот на метафорите; начините да се кажат или навестат тие тајни блискости меѓу поимите се покажуваат, всушност, како неограничени”; тој со ова го истакна темелното начело на теоријата на руските формалисти, и го поттикна Џон Барт да го напише својот сега славен есеј “Литературата на исцрпеност”. Конечно, поради неговиот невидлив и строг стил, тој стана - како што рече Карлос Фуентас - некаков вид на татковски лик на современиот хиспаноамерикански роман.

Сепак, неговото книжевно дело е само преработка на претходни дела. Неодамна ископав еден негов необјавен говор кој го оддржал 1945-та за да му се заблагодари на Аргентинското друштво на писатели на Почесната награда која му била доделена како знак на извинување затоа што не ја доби Националната награда

за литература онаа година кога ги беше објавил Измислиците. Во тој говор, тој го опишува јадрото на својата творечка лабораторија. Рече:

“Долги години верував дека растам во едно предградие на Буенос Аирес. Вистина е дека сум одгледан во градина, зад долга железна ограда, и во библиотека со безброј англиски книги. Палермо во кој луѓето се борат со ножеви и во кој свират гитари талкаше (како што ми рекоа) зад аголот, но оние кои ги населуваа моите утра и внесоа прекрасен ужас во моите ноќи беа слепиот гусар на РЛ. Стивенсон, кој умира под коњски копита, и предавникот што го напушта својот пријател на месечината, и патникот низ време кој од иднината донел белузлав цвет, и духот многу столетија затворен во Соломоновиот куп, и Пророкот под вел од Курасан кој ја криеше својата лепра под вел од бела свила проткаен со скапоцени камења. Триесет години минаа. Куќата во која ми се открија тие фантазии е урната. Пропатував бројни европски земји. Заборавив илјадници страници и илјадници незаменливи човечки лица, но склон сум да мислам дека, во суштина, никогаш не сум стапнал со нога вон таа библиотека и вон таа градина. Сè што оттогаш работев, и сето она што ќе го работам е тоа дека просто плетам и расплеткувам приказни настанати од некои претходни приказни.”

Во збирката песни Златото на тигровите од 1972-та, Борхес напиша една доработена верзија на таа своја рана поетика. Во кратката проза “четири циклуси” тој дава преглед на четири раскази: еден за град што го опседнуваат и бранат храбри луѓе (Трои од Хомеровите пеења); друг, приказна за враќање (Одисеј се враќа на Итака); трет, кој претставува варијација на претходниот и зборува за потрага (Јасон и Златното руно, Триесетте птици и Симург, Ахаб и китот, Џејмсовите и Кафкините ликови); и последниот за жртвување на бог (Атис, Один, Христос). Потоа Борхес заклучува: “Има четири раскази. Во текот на времето што ни преостанува, ќе продолжиме да ги кажуваме, преобразени”.

На друго место покажав дека неговиот модус операнди може да се утврди во најголем дел од неговата проза. Раскажувачкиот текст станува огледало коешто сликата ја прекршува на начин или да го извртува или да го враќа претходниот текст. Борхес не се шегуваше кога како задача на литературата го постави повторното испишување на старите метафори. Она што Џон Апдајк го рече за

Борхесовите есеи може да се примени и за неговата проза: “Тие имаат структура на лавиринт и, како огледала, взаемно се отсликуваат... Од своето огромно читање тој дестилирал огнена ограниченост. Исти параболи, исти цитати, се повторуваат одново и одново”.

Во што тогаш се состои оригиналноста на Борхес? Дали нејзината вредност - како што смета Џон Барт - е во тоа што тој напишал “оригинални книжевни дела, чијашто имплицитна тема е тешкотијата, а можеби и непотребноста, на пишување оригинални книжевни дела”? Мислам дека Пол де Ман беше оној кој, пред било кој друг критичар, најмногу се доближи до некаков одговор. Де Ман ја отфрла филозофската компонента на неговата проза како можно објаснување за неговата оригиналност. “Борхес треба”, пишува тој, “да се чита со очекувања поблиски до очекувањата на луѓето што се интересираат за Волтеровата цонте пхилосопхије отколку оние кои ги интересира романот на 19-иот век.” И додава: “Тој, меѓутоа, се разликува од своите претходници од 18-иот век по тоа што предмет на неговите раскази е создавање на самиот стил... Неговите раскази се за стилот со кој се напишани.”

И други критичари ја потврдиле неговата врзаност не за светот на стварното искуство туку за светот на интелектуални пропозиции. Алфред Казин ја подвлекува солипсистичката природа на неговите текстови. “Борхес”, вели тој, “го изградил своето дело, а ми се чини и самиот свој живот, од оној ист напор да си создаде себеси дом во сопствениот ум... Тој никако не нè доведува во близок допир со сопствената земја. Неговата Аргентина останува место на соништа. Борхесовиот ум тука е најстварното нешто.”

Џорџ штајнер, исто така, нè потсетува дека “Борхес е кустос во душата. Изградил еден анти-свет, совршен и кохерентен простор во кој неговиот ум може да измислува колку што сака... Неговите изуми се оддалечуваат од активниот неред на животот”. А Патриша Меривејл, која го споредуваше Борхесовото дело со она на Набоков, завршува со следната дистинкција: “Додека Набоков обично ги пушта своите актери ‘да испарат’ и нè враќа во стварниот свет, Борхес ја доведува својата приказна докрај и постојано нè потсетува дека обајцата, и писателот и читателот, се ‘творба од која се направени соништата’.” Заклучокот е неизбежен:

Борхес е волшебник на зборови и мајстор на итрини. Таков е и ставот на Апдајк: “Колку и иронично и богохулно да изгледа Борхесовата скриена порака”, вели тој, “составот и методата на неговите остварувања, иако никако не можат да се доловат со имитирање, одговараат на длабоката потреба во современата проза - потребата да се признае итрината.”

Латиноамериканските писатели како што се Гарсија Маркес, Карлос Фуентас, Ернесто Сабато, Варгас Јоса и други, го признаа својот долг кон Борхес по повод прашањето на јазикот, каков што шпанската литература немала пред него. Хулио Кортасар најдобро ја сосредоточува големината на тој долг: “Големата лекција на која нè научи Борхес”, рече Кортасар, “не беше лекција за темите, содржината или техниката. Беше тоа лекција за самото пишување, за ставот. За ставот на еден човек кој, кога пишува реченица, мошне внимателно размислува, не за тоа која придавка да ја додаде, туку која да ја исфрли. Подоцна тој падна во стапицата на користење една единствена придавка, на очигледен начин, за да го восхити читателот, понекогаш претворајќи го делотворното средство во недостаток. Но во почетокот, Борхесовиот став кон напишаната страница беше став на еден Маларме, став на крајна строгост и прецизност.”

Дали Борхес знаеше дека неговото наследство ќе бидат точноста и строгоста во јазикот, односно, повеќе кодот отколку пораката, стил а не суштина, естетските артефакти отсечени од светот на искуството? Не само што знаеше, тој таквиот поглед непомирливо го бранеше. Во едно интервју од 1968-та тој отворено рече: “Параболата за палата е парабола за уметноста која постои во својата сопствена рамнина и не & е дадено да се бави со стварноста. Колку што се сеќавам, ако песната е совршена, тогаш нема потреба за палата. Мислам, ако уметноста е совршена, тогаш светот е одвишен. Освен тоа, мислам дека поетот никогаш не може да се мери со стварноста. Оттаму јас за уметноста и природата - т.е. за природата како свет - мислам како за два различни света.” Алфред Казин беше во право: најстварното нешто во Борхесовото дело е неговиот ум. И Борхес тоа го знаеше. Во 1969-та година тој ја заврши својата збирка Дреамтигерс со епилог во кој прецизно и кусо признава: “Малку нешта ми се случија, а ги прочитав мошне многу. Или поточно, малку нешта ми се случиле а да бидат повредни за сеќавањето

од една мисла на шопенхауер или од музиката на англиските зборови”.

Кога стигнав во женева во 7.30 наутро на 15 јуни, ден по Борхесовата смрт, беше премногу рано за да отидам кај Марија Кодама. Го препешачив патот од железничката станица до хотелот Ларбалет со лесен чекор. Беше недела и градот беше пуст. Конечно најдов едно отворено кафе и појадував. Дури тогаш го минав едниот од седумте мостови преку Рона и тргнав кон хотелот. Марија беше станата, но ја облетуваа новинари и фотографи и ја претронуваа телефонски повици од сите страни. Кога конечно успеав да разговарам со неа, дознав дека не е закажан денот на погребот. Било договорано да биде покопан на Пленпале, гробишта кадешто се покопуваат швајцарски значајни луѓе, но тоа не беше лесен потфат. Кога швајцарските власти конечно го одобрија погребот на Пленпале, тој беше закажан за четврток, 18 јуни. Имав речиси четири дена да го убивам времето во женева. Најголем дел од тоа време го минав со Марија, новинарите и издавачите. Се создаде мал круг блиски пријатели решени да ја заштитат Марија од снимателите, фотографите и натрапниците. Бидејќи никој од семејството не беше присутен, & станавме замена за семејството. Покрај Марија и мене, во групата беа Кармен Кријадо, уредничка во издавачката куќа Алијанса добра пријателка на Борхес и Марија, жан Пјер Верне, француски научник кој блиско соработуваше со Борхес на подготовките за француското издание на неговите собрани дела во “Плеада” кај Галимар, и Ектор Бјанчиоти, Аргентинец кој живее во Париз и работи за Галимар. Еден ден заедно на Пленпале да & помогнеме на Марија да го избере местото за Борхесовиот гроб. Ни беа покажани неколку слободни места во различни делови на малите гробишта. Марија се двоумеше сè додека не го виде последното место, под едно прекрасно зрело дрво на тиса, која на француски се нарекува иф, и тоа само неколку метри од мошне скромниот гроб за кој се покажа дека е гроб на жан Калвин. Дрвото, кое потсетуваше на славната песна на Киплинг (Борхес беше верен обожавател на Киплинг), близината на сенката на Калвин, и благиот мир на тоа катче ја донесоа одлуката наместо Марија. Два дена подоцна Борхес беше погребан на тоа место, кадешто сега почива.

Денот на погребот конечно дојде. Службата беше одржана во катедралата

свети Петар, една величествена црква сместена во највисокиот и најстар дел од градот. Беа читани две опела: едното го одржа католички свештеник, а другото протестантски. Печатот час поскора објасни дека тоа е затоа што Борхесовата мајка била католик, додека баба му по мајка била протестант. Она што печатот не го објасни, меѓутоа, е дека Борхес во текот на целиот живот беше убеден агностик. На врв на сè, католичкиот свештеник во својата беседа рече дека бил со Борхес ноќ пред овој да умре, го исповедил и му дал простување на гревовите. Борхесовиот агностицизам се покажа како уште една фикција?

Борхесовото дело е чудесна творба, јазик чишто бои се прелеваат, облик кој самиот се содржи, соголен приказ на историска стварност. Тоа е исковано во онаа библиотека од која никогаш, според негови зборови, не се осмелил да излезе. Американскиот поет Џон Ешбери рече за Борхесовата уметност дека е “дело на еден метафизички Фаберже” и споредувајќи го со Кафка додаде: “Го читавме Кафка делумно поради некаква нужда; Борхес го читаме од уживање, додека нашата сопствена рамнодушност ужива во страшната но снажна претстава на еден разбаштинет космос”. Бидејќи Борхес човекот беше лишен од светот, светот беше немилосрден одново покажувајќи дека е дојдено до тоа дамнешно разидување во кое тој толку веруваше - помеѓу него самиот, како уметник, и светот. Изземајќи ја Марија Кодама - неговата стара студентка и пријателка, лик на ќерка и жена - Борхес умре во најпотполна самотија. Би можело да се рече дека самиот избрал така да умре, но сепак тој избор претставуваше исход од едно бавно губење на светот. Најнапред, со тоа што се затвори меѓу сидовите на Библиотеката. Потоа, го загуби аргентинскиот народ со тоа што застана на страната на мачителите и убијците на сопствената нација. Тоа доведе до загуба на родната земја. Конечно, поради мошне заплеткани причини и како след на горки завади, Борхес го загуби и преостанатиот дел од своето семејство. Најпосле, ги загуби и своите најдобри пријатели, од неразбирливи и нејасни причини. Сето тоа во некоја рака се покажа на неговиот погреб. Сите најважни издавачи на Борхес беа тука: Диего Идалго од Алијанса, Клод Галимар, кој ја придружуваше Марија, Франко Марија Ричи, за кого Борхес ја уредуваше серијата “Вавилонска библиотека”. Имаше неколку званични

делегации од шпанија и Аргентина, неколку локални академици, шепа Аргентинци што живеат во швајцарија, и десетици новинари, фотографи и сниматели кои го демнеа секое парченце од вест. Највидливо присуство беше потполното отсуство на семејството, личните пријатели и другите писатели. Самотија во своето најдобро издание.

Џон Апдајк го завршува својот есеј “Писателот како библиотекар” со следното размислување: “Со Борхес, ние се преместуваме од онаа страна на психологијата, од онаа страна на човечкото, и се соочуваме, во неговото дело, со еден атомизиран и празен свет. Можеби уште од Лукрециј поетот толку неотповикливо не ги чувствувал луѓето како случајности во просторот”. Неговото опело во катедралата свети Петар и неговата смрт во женева беа метафори за тој солипсистички живот: Борхесовото место на престој не беше светот во постојан метеж, туку уредните одаи на Библиотеката.

(превод: А.Б.)

Хронологија на животот и работата на

ХОРХЕ ЛУИС БОРХЕС

1899. Хорхе Франсиско Исидоро Луис Борхес е роден на 24 август во Буенос Аирес (првите три имиња се на таткото и дедовците; четвртото, Луис, е име на стрикото, Луис Мелиан Латинур, уругвајски правник и дипломат). Родителите: Хорхе Гиљермо Борхес и Леонор Асеведо Аедо. Татко му бил адвокат и на англиски јазик предавал психологија. Напишал еден роман и неколку книги поезија. На својот син му рецитирал песни на англиски, јазик кој во куќата бил зборуван рамноправно со шпанскиот поради влијанието на татковата мајка, инаку англичанка.

1901. На четврти март е родена Нора, сестрата на Борхес, неговиот најдобар пријател во детството и иден сликар.

1905. Семејството се сели во Палермо, северното предградие на Буенос Аирес.

1906. Првите литературни обиди на Борхес и охрабрувања од татко му. Го пишува првиот расказ под влијание на Сервантес и на англиски составил еден текст за античката митологија. Многу читал.

1908. Од англиски го преведува Среќниот принц на Оскар Вајлд. Најнапред го воспитува англиска учителка, а од четврто одделение оди во државно училиште.

1914. Семејството заминува за Европа. Борхесови ги посетуваат Париз,

Милано и Венеција, а потоа се населуваат во Женева, каде што таткото се обидува да ја излекува семејната болест, прогресивно слепило. Нора и Хорхе учат француски, а Хорхе оди во славната гимназија основана од Калвин и во која најголемо внимание се посветувало на јазиците, особено латинскиот. Хорхе Луис ги чита француските писатели Волтер, Бодлер, Флобер, Мопасан, Рембо и англиските Карлајл и Честертон.

1918. Умира баба му по мајка. Семејството се сели во Лугано. Борхес

учи германски читајќи ги Хајне и Шопенхауер, Мејринк и германските експресионистички поети. Пишува стихови на француски и англиски.

Ја завршува гимназијата.

1919. Борхесови заминуваат за Шпанија, најнапред во Барселона, а потоа во Палма де Мајорка. Учи латински и арапски. Семејството пак се сели во Севиља, па во Мадрид. Борхес учествува во литературното движење наречено “ултраизам” и соработува во неколку авангардни книжевни списанија. Пишува две книги кои никогаш нема да бидат објавени. Ги запознава значајните шпански писатели Ортега и Гасет, Хименес, критичарот Гиљермо де Торе кој ќе се ожени со сестрата на Борхес, Нора.

1921. Враќање во Буенос Аирес. Борхес се одушевува со повторното откривање на својот град. Го основа ѕидниот весник *Prisma*. Го пишува “Манифестот на ултраистите” објавен во списанието *Nosotros*. Почнува да го чувствува влијанието на Маседонио Фернандес, татковиот пријател, поет и раскажувач, кој негува еден парадоксален хумор налик на Алфред Жари.

1922. Со Маседонио Фернандез, Едвард Гонзалес Ланус и други млади писатели ултраисти го придвижува списанието *Proa*.

1923. Ја објавува првата книга поезија, *Воодушевување од Буенос Аирес*, и повторно со семејството заминува во Лондон.

1925. Ја запознава Викторија Окампо. Ги објавува книгата *Песни Месечина* преку патот и збирката есеи *Истражувања*, која подоцна нема да сака да ја објави.

1926. Уште една книга која никогаш веќе нема да се објави со негова дозвола: Обемот на мојата надеж.

1930. Ја објавува книгата Еваристо Кариго, есеј за народниот поет од предградијата на Буенос Аирес. Преку Викторија и Силвина Окампо се запознава со Адолфо Биој Касарес, кој тогаш имал 17 години. Помеѓу него и Борхес се воспоставува трајно и искрено пријателство и долгогодишна соработка; заедно ќе напишат бројни книги.

1931. член е на уредувачкиот одбор на списанието Sur (Југ) основано од Викторија Окампо и кое ќе има големо влијание во

хиспаноамериканскиот културен живот. Во него ќе соработуваат најголемите светски писатели а влијанието ќе трае 40 години.

1932. Ја објавува книгата есеи Дискусија.

1933. Списанието Mega fono (Мегафон) еден дел од својот број го посветува на анализата на Борхесовото дело. Таа година тој го уредува книжевниот прилог на вечерниот весник Критика и во него објавува неколку свои раскази под псевдонимот Франциско Бустос, името на еден од своите прадедовци.

1936. Ја објавува збирката есеи Историја на вечноста и го преведува романот на Вирџинија Вулф, Собата на Јакоб.

1937. Во соработка со критичарот Педро Енрикес Урењо ја објавува Антологијата на аргентинска литература. Го преведува романот Орландо на Вирџинија Вулф.

1938. Умира таткото на Борхес кој последните години бил слеп поради хемиплегија. Хорхе се вработува како библиотекар во една оддалечена библиотека. Тешко ја повредува главата, а поради труење лебдее меѓуживотот и смртта. Видот нагло му слаби. Додека се опоравува го пишува Пјер Менар, писателот на Дон Кихот.

1939. Се појавува првиот француски превод на едно Борхесово дело.

1940. Адолфо Биој Касарес се жени со Силвина Окампо. Борхес им е

венчан кум. Тројцата заедно ја објавуваат Антологијата на фантастичната литература.

1941. Ја објавува збирката раскази Градина со патеки што се разгрануваат, потоа Антологијата на аргентинска поезија (со Силвина Окампо и Биој Касарес) и ги преведува Фокнер и Мишо.

1942. Во соработка со Касарес ги објавува шесте проблеми за дон Исидор Пароди, криминалистички раскази потпишани со псевдонимот Х.Бустос Домек.

1943. Песни (1922-1943); го преведува Кафка.

1944. Излегуваат Измислиците (Ficciones); за оваа збирка раскази ја добива големата награда на Здружението на аргентинските писатели.

1945. Поради спротивставување на перонистичката политика, мајка му е осудена на домашен притвор, а сестра му е уапсена.

1946. Кога Перон по победата на изборите ја презема власта, Борхес го преместуваат од библиотека и го поставуваат за инспектор за живинарство. Станува збор за одмазда на Перон затоа што Борхес со група интелектуалци беше потпишал неколку антиперонистички прогласи. Тој ја одбива новата работа и се издржува од јавни предавања.

1947. Го публикува есејот “Ново оспорување на времето”.

1949. Излегува книгата Алеф, збирка раскази.

1950. Избран е за претседател на Здружението на аргентинските писатели кое ги собира интелектуалците, непријатели на перонистичкиот режим; на таа положба останува до 1953-та година. Ја презема катедрата за англиска литература и држи многубројни предавања под полициски надзор.

1951. Ги објавува расказите Смрт и бусола. Со Касарес го објавува вториот том на антологијата Најдобри полициски раскази.

1952. Книга есеи: Други истражувања; ново издание на книгата Јазикот на Аргентинците.

1955. Револуцијата го протерува Перон од земјата, а новата влада го

поставува Борхес за директор на Националната библиотека; станува и член на Аргентинската академија за литература.

1956. Поставен е за професор по англиска литература на Универзитетот во Буенос Аирес. Доделена му е националната награда за литература. Поради прогресивно слепило, поради што често се оперира, забрането му е да чита и пишува, па работите за него ги извршуваат мајка му или некој пријател.

1957. Во соработка со Маргарет Герера ја објавува Антологијата на фантастична зоологија.

1960. Книгата Создавач, која содржи песни и куси раскази.

1961. Во Фоментор на Мајорка, заедно со Семјуел Бекет ја дели книжевната награда на Меѓународниот конгрес на издавачите; тоа му носи светска слава. Претседателот на Италија му ја доделува почесната титула комендатор. Сè повеќе го преведуваат во Европа и САД. Во САД во придружба на својата мајка држи многубројни предавања.

1963. Предавања во Европа: Мадрид, Париз, женева, Лондон, Оксфорд, Кембриџ, Единбург.

1965. Заминува за Перу, потоа во Колумбија и чиле на повик на тамошните универзитети. Со Марија Естера Васкес го објавува проширеното издание на книгата Германски средновековни литератури и Уводот во англиската литература.

1967. Се жени со пријателката од младост, Елза Астете Миљан, со којашто заминува во САД и на Харвард држи специјален курс за поезија,

како и литературни вечери во разни градови.

1968. Се враќа во Буенос Аирес. Излегува Книгата на измислени суштества. Се снима филм според едно негово сценарио.

1969. Патување во Израел и пак во САД. Се појавува нова книга на поезија/проза, Пофалба на мракот.

1970. Книга раскази: Извештајот на Броди. Во светската анкета на весникот Кориере дела сера Борхес како кандидат за Нобеловата награда добива повеќе гласови од Солженицин, кој таа година ја добива наградата на шведската

академија. Се разведува. Во Бразил прима значајна награда за литература.

1971. Добива значајни награди и почесни докторати во САД, Израел, Оксфорд, Лондон.

1972. Нова книга проза/стихови, Златото на тигровите.

1973. Ги посетува шпанија и Мексико кадешто држи предавања. Кога перонистите пак ја преземаат власта Борхес дава оставка на местото директор на Националната библиотека и заминува во пензија.

1975. Излегува Песочната книга која содржи 13 раскази. Во Италија е придвижена “Вавилонската библиотека” посветена на фантастиката, а ја уредува Борхес. Умира неговата мајка Леонор Асеведо на 99 години. Излегува поетската книга Длабока ружа, книгата на предговори и есеи.

1976. Во друштво на Марија Кодама патува во САД, а потоа во Мексико. Поетска книга: железна паричка, а во соработка со Алисија Хурадо, што е будизам. За време на патувањето во чиле се среќава со Пиноче, што предизвика жестоки реакции на демократската јавност во светот.

1977. Повторно во Европа. Песни: Историја на ноќта. Во Барселона му објавуваат книга со два раскази.

1978. Почесен докторат на Сорбона. Патува во женева и Египет.

1979. Излегува книгата Борхес зборува. Патување во Јапонија заедно со Марија Кодама. Во февруари е објавена книгата Комплетни дела во соработка која ги содржи сите дела напишани со други автори.

1980. Ја добива значајната Сервантесова награда во шпанија.

1981. Многубројни награди и почести во Италија, Порторико, Мексико, почесен докторат на Харвард. Нова книга поезија: шифра.

1982. Почнува војна меѓу Аргентина и Британија околу Фокландските острови. Кон крајот на годината Борхес ги објавува Деветте есеи за Данте.

1983. Митеран го одликува со Орденот на честа. Раул Алфонсин станува претседател на Аргентина по владеењето на воените хунти.

1984. Неуморно патува, во придружба на Марија Кодама: Сицилија, Венеција,

Токио, Грција, САД, шпанија, Португалија, Мароко.

1985. Патувања во Италија и САД. Во Буенос Аирес му е објавена последната поетска збирка Завереници. Веќе сериозно болен, во

декември заминува за женева.

1986. Во јануари повторно патува во женева поради прегледи и лекување; се шират гласови дека е сериозно болен. Во април во Парагвај преку застапници се жени со Марија Кодама, својата долгогодишна пријателка и соработничка. Во јуни, три дена по излегувањето од болница, умира во својот женевски стан; по своја желба покопан е во женева. Европските весници објавија дека умрел од емфизем на градите или од срцев удар. Меѓутоа, застапникот на писателот во Буенос Аирес изјави дека Борхес умрел поради рак на црниот дроб и дека неговата вдовица Марија Кодама е единствен наследник.

Хорхе Луис Борхес

ДЕЛОВИ ОД АПОКРИФНОТО ЕВАНГЕЛИЕ

- 3.** Тешко му на сиромавиот со дух, бидејќи под земјата ќе биде она што е сега на земјата.
- 4.** Тешко му оному кој плаче, бидејќи веќе ја стекнува бедната навика да лелека.
- 5.** Блазе си им на оние коишто знаат дека во трпењето не е круната на славата.
- 6.** Не е доволно да се биде последен за еднаш да се биде прв.
- 7.** Блазе си му на оној кој не бара упорно да има право, бидејќи или никој нема право или сите имаат право.
- 8.** Блазе си му на оној кој им простува на другите и на оној кој си простува самиот себе.
- 9.** Блажени се кротките бидејќи не ѝ попуштаат на неслогата.
- 10.** Блажени се оние коишто не се гладни за правда, бидејќи знаат дека нашата коб, сè едно дали е добра или лоша, е плод на случај, кој е недосеглив.
- 11.** Блажени се милосрдните, бидејќи нивната среќа е во тоа што работат милосрдно, а не во надеж дека ќе стекнат награда.
- 12.** Блажени се оние со чисто срце, бидејќи го гледаат Бога.
- 13.** Блажени се оние кои се прогонети поради правда, бидејќи им е поважна правдата од нивната судбина.
- 14.** Никој не е сол на земјата; секој е сол во еден момент од својот живот.
- 15.** Нека светлината на светилката се запали, па и ако никој не ја види. Бог ќе ја види.

- 16.** Нема заповед којашто не може да се прекрши, ниту оние што јас ги изрекувам ниту оние изречени од пророците.
- 17.** Кој убива поради правда, или поради она за што верува дека е праведно, не греша.
- 18.** Делата човечки не заслужуваат ниту оган пеколен ниту рај.
- 19.** Не го мрази непријателот свој, бидејќи ако тоа го правиш, на некој начин ќе бидеш негов роб. Твојата омраза никогаш нема да биде повредна од твојот мир.
- 20.** Ако ти згреши десната рака твоја, прости ѝ ти си своето тело и ти си својата душа, и тешко е, или невозможно, да се одреди границата која ги дели...
- 24.** Не претерувај со вера во вистината; нема човек кој на крајот на денот не лажел, со причина, многу пати.
- 25.** Не се заколнувај, бидејќи секоја заклетва е претерување.
- 26.** Спротивстави му се на злото, но без страв и без гнев. На оној што ќе те удри по десниот образ, можеш да му го свртиш и другиот, доколку на тоа не те наведува стравот.
- 27.** Не зборувам ни за одмазди ни за простувања; заборавот е единствена одмазда и единствено простување.
- 28.** Да му се направи добро на својот непријател може да биде праведно дело, и не е тешко; а да се љуби непријателот - тоа е повеќе потфат за ангели, не за луѓе.
- 29.** Да му се направи добро на својот непријател е најдобар начин да ѝ се угоди на сопствената суета.
- 30.** Не собирај злато на земјата, бидејќи златото е татко на мрзливоста, а таа на тагата и гадењето.
- 31.** Мисли дека другите се праведни или дека ќе бидат, а ако тоа не е така, не си виновен ти.

- 32.** Бог е поблагороден од луѓето и ги мери со друга мерка.
- 33.** Дај им ја светињата на кучиња, фрли ги бисерите пред свињи; само подарокот е важен.
- 34.** Барај поради уживање во потрагата, а не поради наоѓањето...
- 35.** Вратата избира, не човекот.
- 40.** Не цени ги овошките по нивните плодови ниту човекот по неговите дела; тие можат да бидат полоши или подобри.
- 41.** Ништо не се гради врз карпа, сè на песок, но мораме да градиме како песокот да е карпа...
- 47.** Блазе си му на сиромавиот без горчина и на богаташот без охолост.
- 48.** Блазе си им на силните, на оние кои со еднаква срчаност го примаат и поразот и аплаузот.
- 49.** Блазе си им на оние коишто во помнењето ги чуваат зборовите на Вергилиј или Христ, бидејќи тие ќе им подарат светлина на деновите нивни.
- 50.** Блазе си им на љубените, и оние што љубат, и на оние што можат да се воздржат од љубов.

ЛАРИ РИВЕРС

Helen A.Harrison

LARRY RIVERS

*Да бидеш игнориран е смрт, која само лугише и
слейише можат да ја наминаат - Larry Rivers, 1962*

Како главна фигура во повоената американска уметност, Лери Риверс се разбира не е игнориран, но сепак не добива сериозно и издржано внимание од критиката и теоретичарите, кое во голема мера е насочено кон Апстракните експресионисти на генерацијата што му претходи, Поп артистите кои се негови современици и Концептуалистите и Минималистите што доаѓаат после него. Можеби поради неговата упорна индивидуалност, тој е верјатно нетолку игнориран, колку занемарен од критичарите, кураторите и историчарите на коишто честопати им делува “болно еретично”, како што вели Peter Schjeldahl. Не поретко тој нè импресионира со својата техничка виртуозност и го привлекува нашето интересирање со своите иновативни експерименти што ја возбуждаат публиката, навредувајќи нè со својата безгрижна незаинтересираност за светоста на уметноста и за митската фигура на уметникот.

Во светлина на обновената уметничка фигурација, се чини дека тој, како добар домаќин на своите современици, го подготви патот за враќање во живот на обидите за синтетизирање и помирување на фигуративната ликовност и експресивната употреба на медиумот - навистина, голем број од Риверсовите платна од 1950-тите и 1960-тите, во контекст на современите слики делуваат фантастично свежо и витално. Неговите експериментални техники и присвојувањето на ортодоксните медиуми сега се општи места, и никој не се бунува премногу ако уметничкото дело е сирово или измешано, сè додека уметниковата мотивација е силна и неговата сериозност не се

доведува во прашање. Уметноста што е навредувачка, конфронтирачка и брутална, се појави во ерата на бунтот против студенилото на формалистите, и во таквата атмосфера Риверс се вклопува совршено, ако не и пророчки.

За да добиеме целосна слика за тоа како Риверс се вклопува во развојот на современата уметност, неопходно е да го истражиме не само неговиот живот туку и мислењата формирани и објавувани од коментаторите и анализаторите - и тоа како оние што го поддржуваат, така и оние што го омаловажуваат. Во овој век интерпретативните текстови за уметниците и нивната уметност достигнуаа беспримерен степен на влијание, делумно поради својот обем и разновидност; а јавното мислење честопати е моделирано барем исто толку од објавените критики колку и од директното восприемање и доживување на делата. Воопшто не се сомневам дека третманот на Риверсовите дела од страна на критиката е под силно влијание на реакциите на критичарите на неговата личност, и дека неговиот намерен публицитет и спремност јавно да ги признае мотивите и целите што другите уметници исто така ги имаат но ги чуваат во својата приватност, го обои вреднувањето на неговата уметност...

Во една кариера обележана со периодично напуштање на успешните техники и методи на работа, со постојани обиди успешно да се обедини формата со значајната содржина и со една лична блескавост која што често се закануваше да го затемни креативното достигнување, не е лесно да се лоцира адекватниот центар на енергија од којшто целата извонредна креативност се ревитализира самата себеси. Сепак е јасно дека Риверс поседува креативно јадро, и дека неговите неуспеси најчесто се резултат на первертирањето на неговата моќ и неспособноста константно да остане во контакт со своето влијание. желбата за признание и награда без сомнение е пречка во развојот на Риверс а неговиот нагон да живее и работи со полна брзина, понекогаш го попречува а понекогаш го свртува неговиот пат од талентиран но дезориентиран почетник, кон значаен оригинален мајстор на модерната уметност.

Но никогаш во својата кариера која сега веќе опфаќа четириесет години, овој уметник не ги маскирал своите намери и не нè мамел во врска со својата мотивација. Неговата неприкосновена искреност, за добро и за зло, го покрива целото негово дело и ги прави достоинствени дури и неговите најголеми гафови.

Риверс никогаш не е помалку од потполно вклучен во задачата што си ја поставил: да го украси своето доделено место во историјата на уметноста со толку многу незауздано изобилство колку што самиот може да поднесе.

Риверс е роден во 1923 година, во Бронкс, Њујорк. Вистинското име му е Yitzroch Loiza Grossberg. Го менува во Larry Rivers во 1940 година, кога почнува професионално да се бави со музика, свирејќи со Џез групи. Во 1948 година почнува да студира уметност, и својата прва самостојна изложба ја има 1949 година во Њујорк.

ЛАРИ РИВЕРС

236

МАЛ КАТАЛОГ

On the phone I, 1981, акрил на платно, 48x35

Lampman Loves It, 1966, плексиглас, сликано дрво, и светилки, 10x65

America's Number one Problem, 1969
конструкција со мешана техника, 26x20

Homage to Picasso, 1974, колаж на хартија, 22x30

Cezanne Stamp, 1963, масло и креда на платно, 42x54

Now and Then, 1981, масло на платно, 76 1/8 x 80 1/2

МАРГИНА ДЕКЕМВРИ

**ИДИОТИЗАМ ВО УМЕТНОСТА
УМЕТНОСТ И КОМПЈУТЕРИ
СВЕТСКА ЛИКОВНА СЦЕНА
ТИМОТИ ЛИРИ 2
АМЕРИКАНСКИ РАСКАЗИ 2**